

SOSYAL HİZMET

“SOCIAL WORK”

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını
Publication of Association of Social Workers
2022/1 Ocak-Haziran
(Yayın Tarihi: Mart 2022)
E-ISSN: 2149-9454

Sahibi/Owner**Ramazan YÜKSEL**

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Genel Başkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**Aslıhan SAKARYA**

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Basın ve Yayın Sekreteri

Editör**Abidin ÖZDEMİR**

Sosyal Hizmet Uzmanı

Yayın Kurulu/Editorial Board**Dr. Merve Deniz PAK GÜRE (Başkan)**

Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Öğr. Gör. Mehmet Can AKTAN (Başkan Yardımcısı)

Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Süleyman KAÇMAZ

Sosyal Hizmet Uzmanı -Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Kenan TOPCU

Sosyal Hizmet Uzmanı –ASHB

S.Sedat TÜRKERİ

Sosyal Hizmet Uzmanı

Aygül KILIÇ YILDIZ

Sosyal Hizmet Uzmanı- SHUDER

İletişim İçin

Sosyal Hizmet Dergisi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi

Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafır İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA

E-Posta: info@shuder.org

www.shuder.org

:@shudernegi

:@SHUdernegiGM

:@shudernegi

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Önsöz	3
Sunuş	5
Çocuk Şarkılarının Çocuklar Üzerindeki Toplumsal Cinsiyet Algısına Yönelik Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Ebeveynlerin Görüşleri Fayık Yurtkulu-Miyase Akçay-Hava Yeğen-Zehra Şipal, Sosyal Hizmet Uzmanı	7
Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Durumu Kararlar ve Dayanaklar Bülent Karakuş, Sosyal Hizmet Uzmanı/Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı	28
Geriatrik Alanda Sosyal Hizmet Müdahaleleri Buse Buket Şener, Sosyal Hizmet Uzmanı	48
Madde Bağımlılığı Tedavisinde Etik Boyut Gizem Özkan, H.Ü. Sosyal Hizmet Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi	60
Online Sosyal Hizmet Uygulaması Aslı Sude Karpuz, Sosyal Hizmet Uzmanı	72
Türkiye’de Yaşlı Olmak Fatma Şimşek, Psikolog	77
Kimseyi Geride Bırakma Tufan Fırat Göksel, Sosyal Hizmet Uzmanı/Aile Danışmanı/EMDR Terapisti	81
Sosyal Hizmet Türkiye Uygulamalarının Amerikan Örnekleriyle Güçlendirilmesine Dair Öneriler Emir Can Ataş, Sosyal Hizmet Uzmanı	84
Sosyal Hizmete Liberal Bakış Mahsum Kızıl, Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi	86
Bir Kitap İncelemesi: Son Konuşma Arş.Gör. İrfan Doğan, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, Dilan Erol-Neslihan Bora-Tuğba Türkmenoğlu-Vildan Şayık-Yeşim Yavuz, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencisi	90
SHUDER 17. Dönem Faaliyet Raporu SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu	96
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kuralları	104

ÖNSÖZ

MERHABA,

Değerli Sosyal Hizmet dergisi okurları, 1990’da basılı olarak yayın serüvenine başlayan, son dönemlerde e-dergi olarak okuyula buluşan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği’nin yayın organı olan dergimizle size yeniden merhaba demenin mutluluğunu yaşıyorum.

27.10.2021 tarihinde gerçekleşen Genel Merkez Genel Kurulu sonrasında 17. Genel Merkez Yönetim Kurulu olarak görevi devralmış bulunuyoruz. Bizden önceki dönem olan 16. Dönem Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Fikri AKBİN nezdinde yönetim kurulu üyelerine yaptıkları değerli çalışmalar için teşekkür etmeyi bir görev kabul ediyorum. Ayrıca dergimiz Sosyal Hizmet’ in bu günlere gelmesinden emeği geçen yayın kurulu üyelerine, uzun süredir editörlük görevini yürüten meslektaşım Abidin Özdemir’e ayrıca teşekkür ediyorum.

Pandemi sonrası iyiden iyiye artan ekonomik ve sosyal sorunların can yakıcılığı gittikçe artmaktadır. İşsizlik, yoksulluk, kadına yönelik şiddet gibi ülkenin başta gelen sorunlarının yanı sıra mesleki sorunlarımız da canımızı yakmaya devam etmektedir. Açık öğretim ve ön lisans sorunu, sağlık meslek mensubu sayılmamanın getirdiği özlük kayıplar, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile gündeme gelen sosyal hizmet uzmanlarının mesleki raporu olan sosyal inceleme raporlarının başka disiplinlere mensup lisansiyerler tarafından yazılmasına neden olan “Sosyal Çalışma Görevlisi” çatı kavramı, tüm sosyal hizmet alanlarında sosyal hizmetin etkisinin ve meslektaşlarımızın etkinliğinin giderek azaltılması, sayıları sekseni bulan sosyal hizmet bölüm mezunu meslektaşlarımızın işsizlik sorunu ve istihdamın daralması başlıca temel sorunlarımızdan bazılarıdır.

Tüm bu sorunların çözümüyse; demokratik katılımcılığın temel alındığı, nitelik ve sayısal birliğin sağlandığı güçlü ve etkin bir mesleki mücadeleye bağlıdır. Bu anlamda meslek örgütünde işleyiş ilkesi olarak demokratik merkezîyetçilik ilkesini hayata geçireceğiz.

Genel Merkez Yönetim Kurulu olarak ülkemizde yaşanan sosyal sorun ve olayları, bütün gelişmeleri yakından izleyerek örgütsel tavrımızı şube yönetimlerinin ve üyelerimizin görüşlerini alarak oluşturmakta ve sürece dahil etme çabasındayız.

2021 Eylül ayı Genel Kurulu hemen sonrasında Derneğimizin bir etkinliği olan ve 1995’den bu yana üniversitelerin sosyal hizmet bölümleri ile işbirliği içinde gerçekleştirilen 23. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumunu, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinin ev sahipliğinde gerçekleştirdik.

Derneğimizin üniversiteler ile etkileşimini artırmak amacı ile Ankara’da üniversitelerin sosyal hizmet bölüm başkanları ziyaret edilerek, sosyal hizmet meslek edinme eğitiminde yaşanan sorunlar, uzaktan

eğitim sorunu, öğrencilerin staj konuları ve uygulamaya yönelik sorunları hakkında karşılıklı görüş alışverişleri bulunularak beraber çalışma iradesini belirttik.

2002 sonrası siyasal iklimi sonucunda sosyal hizmet mesleğinin yıpratılması ve meslektaşlarımızın özlük haklarında yaşanan kayıpların giderilmesi amacıyla siyasal partiler ve karar alıcılar ile etkileşime geçerek, uygulanan sosyal politikaların müracaatçı grupları üzerinde yarattığı olumsuz etkilerinin giderilmesine dönük görüş ve önerilerimizi sunarak, meslektaşlarımızın mesleki özlük hakkı kayıplarının giderilmesi amacıyla bir takım çalışmalar gerçekleştirdik.

Mecliste grubu bulanan görüşebildiğimiz muhalefet partileri ziyaret edilerek 2011’de Tababet Kanunu’nda yapılan değişikliklerle sağlık meslek mensuplarının dışında tanımlanmamıza bağlı olarak gerçekleşen özlük haklarımızda yaşanan kayıpların giderilmesi amacıyla hazırlanan kanun değişikliği taslaklarını ilgililere teslim ettik.

Yoksulluğun pandemi süreciyle iyice görünür olduğu gerçeğiyle karşı karşıya olduğumuz, bu süreçte sosyal hizmet mesleki uygulamalarının yanı sıra sosyal yardımlar ve yoksulluğun önlenmesine yönelik profesyonel sosyal hizmet yaklaşımlarını içeren planlamalarımızı gerçekleştirme çabasıyla, 2022’nin ilk üç ayında hedeflediğimiz çalışma takvimine uyacağımıza inanıyoruz.

Sosyal hizmet ve sosyal hizmet uzmanları için önemli bir çalışma alanı olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile yıllardan sonra tekrar görüşme ve işbirliği sürecini geliştirmeye yönelik girişimlerimizi gerçekleştirdik.

Mesleki mücadelede diplomasinin olanaklarını zorlamanın sorunların çözümüne katkı sağlayacağı inancıyla hareket ettik.

Özlük haklarının geliştirilmesi mücadelesinin tek başına yürütülmesinde sonuç almanın güçlüğüne bilerek, özellikle sağlık ve sosyal hizmetler alanında birlikte çalıştığımız meslek örgütleri, sendikalar ve diğer alan örgütleriyle iş birliğimizi güçlendirilme çabası içindeyiz. Bu nedenle sağlık emek ve meslek Örgütleri ile merkezi ve yerel düzeyde iş birliği ve etkinliklerimize önem veriyoruz.

17. Dönem Yönetimi olarak; üyelerimiz ve şubelerimizle daha güçlü bağlar kurarak, mesleki sorunlarımıza çözüm oluşturmayı amaçlıyoruz. Bir sonraki sayıda sorunlarımızın çözümüne ilişkin iyi haberler vermek dileğiyle ve umuduyla...

Ramazan YÜKSEL
SHUDER
Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

Merhaba sevgili okurlar,

Son yıllarda yaşamış olduğumuz depremler, sel baskınları, yangınlar, halen dünyayı etkilemekte olan pandemi ve kötü ekonomik yönetimler sonucu ortaya çıkan sosyal sorunlara, farklı sosyal hizmet uygulamaları ile çözüm bulmaya çalışmaktayız. Akademide ve alanda gerçekleştirilen yenilikçi uygulamaların okuyucularla buluşması için Dergimizin ana teması “Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yenilikçi Yaklaşımlar” olarak belirlenmiştir. Kuramlar, uygulamalar, araştırmalar, eğitim vb. konulardaki yenilikçi yaklaşımlar sosyal hizmet literatürüne katkı sağlayacaktır. Akademide ve alanda çalışan meslektaşlarımız ile öğrencilerin çalışmalarını ve yazılarının yayınlanmasını sağlamak görev ve sorumluluğunun bilincindeyiz. Bu sayımızla birlikte bundan sonra Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (ISSN) dergimiz künyesinde yer alacaktır.

Dergimizde ana tema olmakla birlikte Çocuk Refahı Alanının daima öncelikli olacağını ve yer vereceğimizi önceki sayılarımızda belirtmiştik. Bu sayımızda; sosyal hizmet uzmanları Fayık Yurtkulu, Miyase Akçay, Hava Yeğen ve Zehra Şipal, “Çocuk Şarkılarının Çocuklar Üzerindeki Toplumsal Cinsiyet Algısına Yönelik Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Ebeveynlerin Görüşleri” adlı araştırmalarını paylaşmışlardır. Sosyal Hizmet Uzmanı Bülent Karakuş, yıllardır Dünya ülkelerinde uygulanmakta olan ve hala ülkemizde uygulamaya girmemiş bulunan okul sosyal hizmetiyle ilgili “Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Durumu Kararlar ve Dayanaklar ” durumunu ele almıştır.

Sosyal Hizmet Uzmanı Buse Buket Şener, “Geriatrik Alanda Sosyal Hizmet Müdahaleleri” adlı çalışmasında genel nüfus içerisinde giderek artan yaşlı nüfusa yönelik müdahaleleri çalıştığı kurum ve sosyal hizmet uzmanının rolleri üzerinden değerlendirmiştir. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Gizem Özkan, “Madde Bağımlılığı Tedavisinde Etik Boyut” adlı yazısında önemi gittikçe artan sosyal hizmet etik ilke ve sorumlulukları boyutunda konuyu ele almıştır.

Sosyal Hizmet Uzmanı Aslı Sude Karpuz, “Online Sosyal Hizmet Uygulaması” konulu yazısında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin yapmış oldukları uygulamalara online verilen süpervizyon çalışmalarını bizimle paylaşmıştır.

Psikolog Fatma Şimşek, “ Türkiye’de Yaşlı Olmak” adlı yazısı ile pandemi sürecinde yaşlıların durumlarını ele almıştır. Sosyal Hizmet Uzmanı Tufan Fırat Göksel, “Kimseyi Geride Bırakma” adlı yazısı ile evsizler konusunu irdelemiştir. Sosyal Hizmet Uzmanı Emir Can Ataş, “Sosyal Hizmet Türkiye Uygulamalarının Amerikan Örnekleriyle Güçlendirilmesine Dair Öneriler” konulu yazısı ile katkı sunmuştur.

Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi Mahsum Kızıl, “Sosyal Hizmete Liberal Bakış” adlı yazısında sosyal hizmeti liberal bakış açısı içerisinde değerlendirmiştir.

Kitap değerlendirme köşesinde, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Arş. Gör. İrfan Doğan, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencileri Dilan Erol, Neslihan Bora, Tuğba Türkmenoğlu, Vildan Şayık ve Yeşim Yavuz “Bir Kitap İncelemesi: Son Konuşma” adlı yazılarında üç aylık ömrü kalan pankreas kanseri bir bilim insanının gerçek yaşam öyküsünü sosyal hizmet odaklı değerlendirmişlerdir.

2021 Yılı Temmuz-Aralık dönemini kapsayan SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu faaliyet raporu şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkesi gereği meslektaşlarımızın ve üyelerimizin bilgisine sunulmuştur.

Bu sayının ortaya çıkmasında katkı sağlayan başta yazarlar olmak üzere herkese teşekkür ediyorum.

Sevgi ve saygılarımla. 09 Mart 2022

Abidin ÖZDEMİR
Editör
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kurulu Adına

ÇOCUK ŞARKILARININ ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISINA YÖNELİK OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN VE EBEVEYNLERİN GÖRÜŞLERİ

Fayık YURTKULU¹
Miyase AKÇAY¹
Hava YEĞEN¹
Zehra ŞİPAL¹

ÖZET

Çocuklar gelişim süreçlerinde, duydukları seslere tepkilerini belli etmekte ve sesleri anlayıp tanımaktadırlar. Anne karnında iken ninni ve şarkılarla müzik hayatımızdaki yerini alır. Çocuklar müzik aracılığıyla akranlarıyla uyumlu ilişkiler geliştirir, toplumsal kuralları (sıra bekleme, vb.) ve sosyal yaşamın gerekliliği olan becerileri kazanırlar. Kültürel yaşamın kuşaktan kuşağa aktarılmasında müzik arşivi toplumsal yaşamda var olan toplumsal cinsiyeti anlamada büyük önem taşır. Cinsiyet biyolojik olarak kadın ve erkek olarak açıklansa da toplumsal cinsiyet; kadın ve erkek bireylere toplum tarafından yüklenen rolleri açıklar. Bu çalışmada, çocukların gelişimi ve kişiliğinin oluşumunda önemli yere sahip ebeveynler ile okul öncesi öğretmenlerinin, çocuk şarkılarının çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet algısına yönelik görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada, soru formu kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışma grubunu, sosyal medya kullanan ve çevrimiçi ortamda araştırmaya destek olmayı kabul eden basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen 60 ebeveyn ve 40 okul öncesi öğretmeninden oluşan toplam 100 kişilik katılımcı oluşturmuştur. Veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan Demografik Bilgi Formu, Öğretmen Görüşme Formu ve Ebeveyn Görüşme Formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılan ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara şarkı seçerken dikkatli oldukları, fakat şarkı içerikleri konusunda öğretmenlerin ebeveynlerden daha dikkatli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynler şarkıların toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içermediğini belirtirken öğretmenler toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerdiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Çocuk, toplumsal cinsiyet, aile, okul öncesi, müzik

GİRİŞ

Biyolojik boyutu ile cinsiyet kadın ve erkek olmayı açıklarken, toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyete toplumsal roller yüklemesini açıklar. Biyolojik cinsiyet doğumla kazanılan bir statü iken, toplumsal cinsiyet kişilere toplum tarafından atfedilen statüdür (Can, 2013). Toplumsal cinsiyetin tanımında yaşanan toplumun kadın ve erkeği nasıl gördüğü ve ondan beklediği davranışlar ve roller vardır. Toplumsal cinsiyet kavramı, her toplumda ve kültürde farklı algılanmış ve bu farklı anlayış nedeniyle

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

kadın ve erkek rolleri toplumdan topluma farklılık göstermiştir. Bazen yanlış anlaşılan ve bir cinsiyeti diğerinden statü olarak üstte görülmesi olarak kabul edilen toplumsal roller olumsuz davranışlara neden olmuştur (Tuncer ve Şen, 2018).

Günümüzde çocukluk kavramı Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesi'nde *"Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır"* (<https://www.unicef.org>) şeklinde açıklanmaktadır. Aile ise toplumu oluşturan en küçük topluluk olup çocukların hayata gözlerini açıp hayat yolculuğuna çıktıkları ve bu yolculukta ilk eğitimi aldıkları; kavramları, çevresini, doğru ve yanlış yargıları, değerleri öğrendikleri yerdir. Burada ebeveynlerini gözlemleyen çocuk cinsiyetlere atfedilen rollerle birlikte toplumda var olan rolleri de özümser (Aytekin ve diğ., 2016).

Daha doğmadan cinsiyet belli olur olmaz (giydirilecek kıyafetler, oda renkleri, çeşitli cinsiyete özel oyuncaklar, cinsiyet belli olunca yapılan cinsiyet öğrenme partisi, vb.) bize atfedilen bu sürecin bir parçası oluruz. Ebeveynler ve yakın çevresi tarafından çocuk daha dünyaya gelmeden çocuğun cinsiyeti belli olur olmaz hazırlanan çeşitli ev eşyaları ve kıyafetlerle adeta bu roller doğacak çocuk için çocuk adına ileride kendi kararı ve inisiyatifi ile farklı roller benimsemesine imkan vermemek için belki de hazırlanmaktadır. Doğduktan itibaren de çocuğa biçilen toplumsal beklentiler (saçının boyu, kıyafetleri, oyun şekilleri, ilerideki mesleki seçimi vs.) giderek belirginleşir (Vatandaş, 2007). Çocukların cinsiyetlerin biyolojik değişikliklerini fark etmeleri ve anlamlandırmaya başlamaları iki ile üç yaş itibari ile ebeveynlerinden ve yaşadıkları sosyal çevreden öğrendikleri ile başlamaktadır (İçağasıoğlu-Çoban, 2014). Kadınlık ve erkeklik kalıp yargıları, bazı önyargılara sebep olmaktadır. Çocuklukta öğrenilen önyargılar, hayatın ileriki aşamalarında değiştirilmesi zor olan yargılardır (Çelik, 2008).

İlk eğitim yeri aile olan çocuğun ileriki yıllarda içine karışacağı topluma dair ilk izlenimleri de oluşmaya başlar. Ailede eğitiminin temelleri atılan çocuk daha sonra bu eğitime kreşlerde ya da okul öncesinde devam eder. Alanyazına bakıldığında ailelerin çocuklarının hayatı boyunca onlardan beklentilerine yönelik davranışlar ve cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri oldukça fazladır. Okul öncesi dönemi ilk alışkanlıkların ve davranışların kazanıldığı aileden sonraki ilk dönem olarak düşünürsek, çocukların sosyal yaşamdaki yerlerini almaları, toplumsal kimliklerini oluşturmaları ve biyolojik özellikleri bakımından kadın veya erkek olarak cinsel gelişiminde de oldukça önemli bir dönemdir (Kaynak ve Aktaş, 2017).

Toplumsal cinsiyet açısından yapılan araştırmalarda, antropoloji, sosyoloji, edebiyat, siyaset bilimi, tarih, felsefe, psikoloji biliminin yanında müzikoloji ve etnomüzikoloji araştırmaları da oldukça önemlidir. Kültürel yaşamın kuşaktan kuşağa aktarılmasında müzik arşivi toplumsal yaşamda var olan toplumsal cinsiyeti anlamada büyük önem taşır (Çak, 2018). Müzik, seslerin ve ritmin bir araya gelmesi ile duyguların ve düşüncelerin, insandan insana aktarımını sağlayan evrensel anlatım şeklidir. Tarihin her döneminde dünyadaki tüm toplumlar müziğin eğitimdeki etkisine inanmış ve müziği eğitimde

kendilerine araç olarak benimsemişlerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017). Sadece bir sanat dalı olmaktan öte müzik, kişilere ruhsal ve düşünsel bakımdan fayda sağlamak ile kalmaz, içinde yaşadığı topluma yönelik duyarlılık göstermesine, kültürel değerlerin aktarımında ve toplumsal paylaşımlarda da önemli bir katkı sağlar (Varış ve Cesur, 2012).

Günümüzde müzik, yemek, su gibi temel ihtiyaçlarımız kadar doğal bir gereksinim olarak kabul görmektedir. Anne karnında iken başlayıp, ninni ve şarkılarla müzik hayatımızda yerini alır. Çocuklar gelişim süreçlerinde, duydukları seslere tepkilerini belli etmekte ve sesleri anlayıp tanımaktadırlar. Bu süreç içinde önce anne-babalar, arkadaşlar ve kitle iletişim araçları daha sonra ki süreçlerde de özellikle okul öncesi öğretmenlerin etkisi oldukça önemlidir. Çocukların duyularının ve bakış açılarının en çok geliştiği dönem okul öncesi dönemdir (Okumuş ve Karadağ, 2014). Okul öncesi dönemde çocuklara öğretilen müzikler çocukların davranışlarını geliştirme amacına göre seçilmelidir. Küçük yaşlardan başlayarak çocuklara öğretilen müzik kaliteli, eğitici ve öğretici olarak seçilirse, ileriki yaşamında da müzik seçiminde aynı doğrultuda hareket edecektir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017). Çocuklar müzik aracılığıyla akranlarıyla uyumlu ilişkiler geliştirir, toplumsal kuralları (sıra bekleme, düzenli olma, duygulara ve düşüncelere saygılı olma, vb.) ve sosyal yaşamın gerekliliği olan becerileri kazanırlar (Aylaz, 2018).

Bu çalışmanın amacı; çocuk şarkılarının çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet algısına yönelik okul öncesi öğretmenleri ile çocuk gelişimci ve ebeveynlerin görüşlerini almaktır. Bu amaç doğrultusunda çocuk gelişimci ve okul öncesi öğretmenleri ile ebeveynlerin çocuklara öğrettikleri şarkılarının seçimi üzerinden çocuğun toplumsal cinsiyet algılarına yönelik çıkarımlarda bulunarak öneriler sunmaktır. Araştırmanın ilk hedefi ebeveynlere, öğretmenlere ve araştırmacılara, ikinci hedefi ise eğitim politikalarının belirleyicilerine okul öncesi eğitimde toplumsal cinsiyet algısına yönelik çalışmalara kaynak oluşturmaktır.

YÖNTEM

Nitel araştırma türünde sayılabilecek olan bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Büyüköztürk ve arkadaşlarına (2009) göre betimsel araştırma, araştırılan durumun oldukça ayrıntılı biçimde tanımlandığı ve eğitim alanında en yaygın kullanılan araştırma çeşididir. Karasar (2015)'a göre tarama araştırmalarında geçmişte var olan veya hala varlığı devam eden bir durum olduğu haliyle betimleyerek ortaya koyma amaç edinilir. Nitel araştırmalar yoğun tanımlamaları ve ifadeleri ile sonuçların öğretmen, öğrenci, veli gibi farklı gruplar tarafından anlaşılmasına imkân sağlar. Okuyucular araştırma ile benzer koşullara sahipse araştırma sonuçlarını kendi okullarına, sınıflarına veya aile yaşamına aktarabilirler. Kendi eğitsel uygulamalarını araştırmadan edinecekleri çıkarımlarla zenginleştirebilirler (Işıkoğlu, 2005).

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın yapıldığı dönemde Dünya’da ve Türkiye’de COVID-19 pandemisinin devam etmesi nedeni ile katılımcılara internet üzerinden ulaşmanın daha uygun olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla araştırmanın evreni araştırmacının sosyal medya etki alanıyla sınırlandırılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise sosyal medya kullanan ve çevrimiçi ortamda araştırmaya destek olmayı kabul eden basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen Türkiye’nin farklı şehirlerinden araştırmamıza katılan, 60 ebeveyn ve 40 okul öncesi öğretmeninden oluşan toplam 100 kişilik katılımcı oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler “Sosyodemografik Bilgi Formu”, “Okul öncesi Öğretmen Görüşme Formu” ve “Ebeveyn Görüşme Formu” aracılığıyla toplanmıştır.

➤ Sosyodemografik Bilgi Formu

Sosyodemografik bilgi formu; sosyodemografik bilgi içeren 9 adet soruyu barındıran katılımcılara ait yaş, cinsiyet, çocuk varlığı/çocuk sayısı, çocuğun yaşı, ne kadar süredir kreş, anaokulu hizmeti alma durumları, alınan kreş/anaokulunun bağlı olduğu kurum, eğitim, medeni durum, meslek ile ilgili soruların yer aldığı, araştırmacılar tarafından hazırlanan formdur.

➤ Okul öncesi Öğretmen Görüşme Formu

Çocuk şarkılarının çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet algısına yönelik okul öncesi öğretmen görüşlerinin alındığı bu çalışmada, araştırma amacına uygun olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan, 16 açık uçlu soru sorulmuştur.

➤ Ebeveyn Görüşme Formu

Çocuk şarkılarının çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet algısına yönelik ebeveynlerin görüşlerinin alındığı bu çalışmada, araştırma amacına uygun olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan, 16 açık uçlu soru sorulmuştur.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci 15.05.2021’ de başlayıp 31.05.2021’de bitmiştir. Araştırmada kullanılan sorular Google Forms isimli internet sitesine yüklenmiş ve internet linki halinde, çeşitli sosyal paylaşım siteleri kullanılarak mümkün olduğunca farklı şehirde ikamet eden kişilere ulaştırılmıştır. Belirtilen şekilde ulaşılan katılımcılara veri toplama aracı olan görüşme formunu doldurmaya başlamadan önce, çalışmanın amacı açıklanmıştır. Katılımcılar tarafından doldurulan görüşme formu soruları ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Görüşme soruları bütün katılımcılara doldurulması zorunlu maddeler olması nedeni ile aynı sırada verilmiştir. Çalışmaya katılan, 60’ı ebeveyn ve 40’ı okul öncesi öğretmeni olmak üzere toplam 100 kişi tarafından, 9’u demografik bilgiler ve 16’sı görüşme sorusu olmak üzere 25 soruya yanıt vermişlerdir. Veri toplama işleminden sonra elde edilen demografik veriler,

Microsoft Excel programında gerekli olduğu düşünülen analizlere tabi tutulmuş, görüşme soruları ise araştırmacılar tarafından yorumlanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1’de ebeveyn demografik bilgileri, tablo 2’de ise okul öncesi öğretmenlerine ait demografik bilgiler yer almaktadır. Görüşülen ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinden elde edilen veriler betimsel analiz ile kategorilendirilerek kodlar ve ana temalar oluşturulmuştur. Her görüşme sorusu için ayrı kodlar oluşturularak veriler, oluşturulan bu temalara ve kodlara göre düzenlenmiştir. Görüşme formunda yer alan verilerin analizini yapmak amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 1. Ebeveyn Demografik Bilgileri

		f	%
Yaşınız	20-25	2	3,3
	26-30	14	23,33
	31-35	14	23,33
	36-40	18	30,00
	41-45	7	11,66
	46-50	2	3,3
	51 ve üstü	3	5,0
	Toplam	60	100
Cinsiyetiniz	Kadın	46	76,6
	Erkek	14	23,4
	Toplam	60	100
Medeni durumunuz	Evli	54	90,0
	Bekar	6	10,0
	Toplam	60	100
Kaç çocuğunuz var?	1	30	50,00
	2	21	35,00
	3	7	11,66
	4	2	3,33
	Toplam	60	100
Kreş veya anaokulu eğitimi alıyorlar mı?	Evet	30	50,00
	Hayır	30	50,00
	Toplam	60	100
Yantınız evet ise; ne kadar süredir kreş, anaokulu hizmeti alıyorsunuz?	2ay-1yıl	18	60,0
	2yıl-3yıl	10	33,3
	4yıl-5yıl	2	6,6
	Toplam	30	100
Devam ettiği Kreş, Anaokulu?	Devlet	17	56,66
	Özel	13	40,00
	Toplam	30	100
Eğitim durumunuz	İlköğretim	10	16,66
	Lise	15	25,00
	Önlisans	7	11,66
	Lisans	24	40,00
	Lisansüstü	4	6,66
	Toplam	60	100
Mesleğiniz	Ev hanımı	17	28,33
	Öğretmen	12	20,00

	Kamu personeli	5	8,33
	Sosyal hizmet uzmanı	3	5,0
	Sağlık	3	5,0
	Öğrenci	1	1,6
	Diğer	19	31,66
	Toplam	60	100

Tablo 2. Okul Öncesi Öğretmen Demografik Bilgileri

		f	%
Yaşınız	18-20	1	2,5
	21-25	16	40,00
	26-30	3	7,5
	31-35	2	5,0
	36-40	8	20,00
	41-45	5	12,5
	46-50	4	10,00
	51 ve üstü	1	2,5
	Toplam	40	100
Cinsiyetiniz	Kadın	34	85,00
	Erkek	6	15,00
	Toplam	40	100
Medeni durumunuz	Evli	19	47,5
	Bekar	21	52,5
	Toplam	40	100
Kendi çocuğunuz var mı?	Evet	18	45,0
	Hayır	22	55,0
	Toplam	40	100
Varsa çocuk Sayısı	Bir çocuk	4	22,22
	İki çocuk	12	66,66
	Üç çocuk	2	11,11
	Toplam	18	100
Ne kadar süredir kreş, anaokulu hizmeti veriyorsunuz?	Çalışmıyor	2	5,0
	Stajer	2	5,0
	1 yıldan az	2	5,0
	1-5 yıl	13	32,5
	6-10 yıl	6	15,0
	11-15 yıl	6	15,0
	16-20 yıl	4	10,0
	21 yıl ve üstü	5	12,5
	Toplam	40	100
Hizmet verdiğiniz Kreş, Anaokulu?	Devlet	27	67,5
	Özel	13	32,5
	Toplam	40	100
Eğitim durumunuz	Lise	4	10,0
	Önlisans	1	2,5
	Lisans öğrencisi	2	5,0
	Lisans	31	77,5
	Lisansüstü	1	2,5
	Akademi	1	2,5

	Toplam	40	100
Mesleğiniz	Okul öncesi öğretmen	33	82,5
	Çocuk gelişimci	7	17,5
	Toplam	40	100

Görüşme Formu Sonucu Ulaşılan Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmen Görüşlerine Ait Verilerin Bulguları

Tablo 3. Çocuk Şarkılarını Seçerken Çocukların Duygu Durumlarına (Örneğin: Üzgün, Mutlu) Dikkat Ederek Seçmeye Özen Göstermeye Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet	53	Evet	37
Hayır	7	Hayır	3
Toplam	60	Toplam	40

Çocuk şarkılarını seçerken çocukların duygu durumlarına (örneğin: üzgün, mutlu) dikkat ederek seçmeye özen gösterir misiniz sorusuna yanıt veren ebeveynlerin, 53’ü evet, 7’si hayır yanıtını vermiştir.

Çocuk şarkılarını seçerken çocukların duygu durumlarına (örneğin: üzgün, mutlu) dikkat ederek seçmeye özen gösterir misiniz sorusuna yanıt veren okul öncesi öğretmenlerinden 37’si evet, 3’ü hayır yanıtını vermiştir.

Tablo 3’ten elde edilen verilere göre, araştırmaya katılan ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinin nerdeyse tamamı, çocuk şarkılarını seçerken çocukların duygu durumlarına (örneğin: üzgün, mutlu) dikkat ederek seçmeye özen gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu soruya yanıt veren ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerden bazılarının verdiği cevaplar şu şekildedir:

“Evet, özen gösteriyorum. Çocuğum üzgün ise hareketli şarkılar ile neşelendiriyorum”. (E10)

“Genel olarak neşeli şarkılar seçerim. Mutsuz olsa da neşe uyandıran şarkılar açarım ve onların ruh durumunu iyiye yöneltmeye çalışırım”. (E29)

“Evet, öğrencilerim durgun ve isteksiz ise hareketli bir şarkı ile canlanmalarını sağlıyorum”. (Ö5)

“Evet, özellikle sınıftaki çocukların ilgi istekleri o anki duygusal durumlarını dikkate alarak planım doğrultusunda seçerim”. (Ö38)

Tablo 4. Çocuklara Şarkı Öğretirken Şarkıların İçeriklerine Dikkat Etmeye Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmen Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet	54	Evet	40
Hayır	6	Hayır	0
Toplam	60	Toplam	40

Çocuklara şarkı öğretirken şarkıların içeriklerine dikkat ederek seçtiğinizi düşünüyor musunuz sorusuna yanıt veren ebeveynlerden, 57'si evet, 6'sı hayır yönünde görüş bildirmiştir.

Çocuklara şarkı öğretirken şarkıların içeriklerine dikkat ederek seçtiğinizi düşünüyor musunuz sorusuna yanıt veren okul öncesi öğretmenlerden, 40'ı evet cevabını verirken, hayır diye görüş bildiren öğretmene rastlanmamıştır.

Tablo 4'ten elde edilen verilere göre araştırmaya katılan ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinin, çocuklara şarkı öğretirken şarkıların içeriklerine dikkat ederek seçtiği sonucuna ulaşılmıştır

Tablo 5. Öğretmenlerinin Çocuk Şarkılarını Öğretirken Şarkı Sözlerine Dikkatlerine Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Ediliyor	35	Ediliyor	24
Edilmiyor	14	Edilmiyor	9
Edilmeli	11	Edilmeli	7
Toplam	60	Toplam	40

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk şarkılarını öğretirken şarkı sözlerine dikkat edip etmedikleri konusunda ne düşünüyorsunuz sorusuna yanıt veren ebeveynlerin, 35'ü evet, 14'ü hayır, 11'si ise edilmeli yönünde görüş bildirmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk şarkılarını öğretirken şarkı sözlerine dikkat edip etmedikleri konusunda ne düşünüyorsunuz sorusuna yanıt veren okul öncesi öğretmenlerin, 24'ü ediliyor, 9'u edilmiyor, 7'si edilmeli yönünde görüş bildirmiştir.

Tablo 5'ten elde edilen verilere göre, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk şarkılarını öğretirken şarkı sözlerine dikkat edip etmedikleri konusunda ne düşünüyorsunuz sorusuna yanıt veren ebeveynlerin ve okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğu öğretmenlerin dikkat ettiklerini düşünmektedirler. Bu soruya verilen bazı yanıtlar şu şekildedir:

“Dikkat ettiklerini düşünüyorum. Çoğu geleneksel şarkı yeniden yorumlanarak çocuklara öğretiliyor olumsuz sözcük kullanımı bulunduğu”. (E20)

“Okula devam ettiği sürece öğrendiği şarkılarda evet genel olarak uygundu okul dönemi kısa olduğu için en azından kendi çocuğum için tam bir dönem geçirip de etkin bir şekilde gözlemleyemedim”. (E27)

“tabii ki evet bütün eğitim fakültesi mezunu hocalarımız bunun üzerine ders alır ve o bilinçle uygular”. (Ö15)

“Bence çoğu meslektaşım bu konuya dikkat ediyordur. Biz okul öncesi öğretmenleri fazla anaç oluyoruz. Öğrencileri kendi çocuklarımız gibi görüp ona göre eğitim veriyoruz”. (Ö17)

Tablo 6. Çocuklara Şarkı Öğretirken Şarkının Ezgisine mi Yoksa Sözlerine mi Dikkat Edildiğine Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Sözlerine	27	Sözlerine	13
Ezgisine	9	Ezgisine	0
Hem söz, hem ezgi	24	Hem söz, hem ezgi	27
Toplam	60	Toplam	40

Çocuklara şarkı öğretirken şarkının ezgisine mi yoksa sözlerine mi dikkat edilmeli bu konuda görüşleriniz nelerdir sorusuna ebeveynlerin, 27’si sözlerine, 9’u ezgisine, 24’ü ise hem sözlerine hem ezgisine dikkat edilmeli yönünde görüş bildirmiştir.

Çocuklara şarkı öğretirken şarkının ezgisine mi yoksa sözlerine mi dikkat edilmeli bu konuda görüşleriniz nelerdir sorusuna okul öncesi öğretmenlerinin, 13’ü sözlerine, 27’si hem söz hem ezgisine diye görüş bildirir iken ezgisine dikkat edilmeli yönünde görüş bildiren öğretmen olmamıştır.

Tablo 6’den elde edilen verilere göre, çocuklara şarkı öğretirken şarkının ezgisine mi yoksa sözlerine mi dikkat edilmeli bu konuda görüşleriniz nelerdir sorusuna ebeveynlerin çoğunluğu sözlerine dikkat edilmeli derken, okul öncesi öğretmenleri hem sözlerine, hem ezgisine yanıtını vermişlerdir. Öğretmenlerin ailelere oranla şarkıların içerik ve ritmine daha fazla dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“İkisinde de dikkat ederim çünkü çocuğumun dikkatini çekmesi gerekiyor. Aynı zamanda sözlerinden kötü bir şey öğrenmemesi önemli”. (E8)

“Sözlerine çünkü çocuğun küçük iken duyduğu sözleri daha çok aklında kalıyor”. (E40)

“İkisi de önemli. Çocukların yüksek yararı için sözleri elbette önemli. Ama çocukların keyif almaları ve dikkatlerini çekmesi için ezgisi de önemli”. (Ö8)

“İkisi de önemli bence ama önce sözlerine dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sözlerinde çocuklar için uygun olmayan kelimeler varsa ezgisi güzel olsa da bizim amacımıza ulaşmaz. Tabi monoton hiç çocuk ruhuna hitap etmeyen bir ezgisi varsa da çocuklar o şarkıyı dinlemez”. (Ö17)

Tablo 7. Çocuklukta Öğretilen Şarkıların Sözlerinin Çocuğun Yetişkinlik Sürecinde ki Davranışlarına ve Toplumsal Cinsiyete (Kadın, Erkek) Etkisine Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Etkisi var	33	Etkisi var	33
Etkisi yok	23	Etkisi yok	5
Cevapsız	4	Cevapsız	2
Toplam	60	Toplam	40

Çocuklukta öğretilen şarkıların sözlerinin çocuğun yetişkinlik sürecinde ki davranışlarına ve toplumsal cinsiyete(kadın, erkek) etkisi olup olmadığı konusunda görüşleri sorulan ebeveynlerin, 33’ü etkisi var, 23’ü etkisi yok yanıtını verir iken, 4’ü ise cevap vermemiştir.

Çocuklukta öğretilen şarkıların sözlerinin çocuğun yetişkinlik sürecinde ki davranışlarına ve toplumsal cinsiyete(kadın, erkek) etkisi olup olmadığı konusunda görüşleri sorulan okul öncesi öğretmenlerinin, 33’ü etkisi olduğu, 5’i etkisi olmadığı yönünde görüş bildirir iken, 2 öğretmen cevap vermemiştir.

Tablo 7’den elde edilen verilere göre, çocuklukta öğretilen şarkıların sözlerinin çocuğun yetişkinlik sürecinde ki davranışlarına ve toplumsal cinsiyete (kadın, erkek) etkisi olup olmadığı konusunda görüşleri sorulan ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlerin çoğunluğu etkisi olduğu yönünde ortak görüş bildirmiştir. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Kesinlikle etkili çocukların beyni beyaz sayfa güzel cümlelerle dolarsa güzel bir genç olur”. (E13)

“Olmaz çünkü çocukların genelinde dikkat dağınıklığı boş vermişlik mevcut unutup gidiyorlar”. (E51)

“Bence yoktur çünkü çocukken öğrendiğiniz şarkıları hangimiz hatırlıyoruz”. (Ö17)

“Mesela küçük Ayşe şarkısında Ayşe bebek bakar küçük asker tüfeğini alır. Ya da Türkmen kızı çamaşır yıkar inek sağır gibi sözler elbette yetişkinlikte bizleri etkiler”. (Ö27)

Tablo 8. Şarkıların Cinsiyetine Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet var	14	Evet var	11
Hayır yok	46	Hayır yok	29
Toplam	60	Toplam	40

Size göre şarkıların cinsiyeti var mı? Çocuklara şarkı seçerken çocukların cinsiyetlerine göre seçtiğiniz oluyor mu sorusuna yanıt veren ebeveynlerin, 14'ü evet var, 46'sı hayır yok yönünde görüş bildirmişlerdir.

Size göre şarkıların cinsiyeti var mı? Çocuklara şarkı seçerken çocukların cinsiyetlerine göre seçtiğiniz oluyor mu sorusuna yanıt veren okul öncesi öğretmenlerinin, 11'i evet, 29'u hayır yönünde görüş bildirmiştir.

Tablo 8'den elde edilen verilere göre hem ebeveynler, hem de okul öncesi öğretmenlerinin çoğu şarkıların cinsiyeti yoktur yönünde görüş dile getirmişlerdir. Ve şarkı seçerken böyle bir ayırım yapmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Hayır, şarkıların cinsiyeti olmamalı, olamaz ben sadece çocukların eğlenip mutlu olduğu sözlerinin güzel olduğunu düşündüğüm şarkıları seçiyorum”. (E17)

“Bence erkeği, kızı yoktur bu işin fakat kimi şarkının müziği güzeldir diye dinlersin fakat sözleri küfür içeriklidir bu sebepten ötürü dikkat ederim”. (E55)

“Yoktur. Cinsiyete göre şarkı seçilmemelidir. Bu şarkı kız şarkısı bu şarkı erkek şarkısı kızlar söyleyemez ayrımı yapılmamalıdır”. (Ö1)

“Bence çocuk şarkılarının cinsiyeti olmaz. Cinsiyete göre şarkı seçmedim hiç. Herkese aynı şarkıyı öğrettim”. (Ö17)

Tablo 9. Çocuk Şarkılarının Sözlerine Dikkat Etmeye Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmen Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet	21	Evet	23
Hayır	34	Hayır	10
Hatırlamıyorum	5	Hatırlamıyorum	5
Dikkatimi çekmedi	0	Dikkatimi çekmedi	1
Cevap yok	0	Cevap yok	1
Toplam	60	Toplam	40

Daha önce çocuk şarkılarının sözlerine dikkat ettiniz mi? Ettiyseniz sözlerinden rahatsız olduğunuz bir çocuk şarkısı var mı sorusuna ebeveynlerin, 21'i evet, 34'si hayır, 5'i hatırlamıyorum cevabını vermiştir.

Daha önce çocuk şarkılarının sözlerine dikkat ettiniz mi? Ettiyseniz sözlerinden rahatsız olduğunuz bir çocuk şarkısı var mı sorusuna okul öncesi öğretmenlerinin, 23'ü evet, 10'u hayır, 5'i hatırlamıyorum, 1'i dikkatimi çekmedi diye görüş bildirirken, 1 öğretmen ise cevap vermemiştir.

Tablo 9’da ki verilere göre daha önce çocuk şarkılarına dikkat ettiniz mi? Ettiyseniz rahatsız olduğunuz şarkı var mı? sorusuna ebeveynlerin çoğu dikkat etmedim yanıtını verir iken, okul öncesi öğretmenlerinin çoğu ise evet ettim yanıtını vermiştir. Elde edilen verilere göre öğretmenler, ebeveynlerden daha fazla şarkı sözlerine dikkat etmektedirler. Bu soruya verilen yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Evet. Tilki beni korkuttu kulağını sarkıttı, burada çocuk tilki ile korkutuluyor bana göre ve çocuklar hayvanlardan korkabiliyor”. (E10)

“Yani hiç hatırlamıyorum bizim zamanımıza kadar olan şarkılar çok güzeldi atamla ilgili en çok sevdiğim gururlanır duygulandırır eksisi hiç hatırlamıyorum”. (E55)

“Dikkat ediyorum Johny Johny yes papa bizde de Zeynep Zeynep o şekerli! Şarkısını çocuğa yalan söylemenin normal olarak gösterildiğini düşünüyorum”. (Ö22)

“Dikkat ediyorum tabii ki. Eskiden müsamerelerde kullanılan kızım seni Ömer’e vereyim mi engine vereyim mi gibi bir şarkı vardı tabii ki sözleri hiç uygun değil kız çocuğu değersizleştiriliyor”. (Ö27)

Tablo 10. Şarkılardan Sonra Çocukların Tutum ve Davranışlarında Farklılık Gözlemeye Yönelik Ebeveyn ve Okul öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet gözlemledim	42	Evet gözlemledim	33
Hayır gözlemlemedim	18	Hayır gözlemlemedim	7
Toplam	60	Toplam	40

Söylediğiniz şarkılardan sonra çocukların tutum ve davranışlarında herhangi bir farklılık gözlemlediniz mi? Davranış değişikliği gözlemlediyseniz bu iyi yönde mi kötü yönde mi oldu sorusuna ebeveynlerin, 42’si evet gözlemledim, 18’i hayır gözlemlemedim yanıtını vermiştir.

Söylediğiniz şarkılardan sonra çocukların tutum ve davranışlarında herhangi bir farklılık gözlemlediniz mi? Davranış değişikliği gözlemlediyseniz bu iyi yönde mi kötü yönde mi oldu sorusuna okul öncesi öğretmenlerinin, 33’ü evet gözlemledim, 7’si hayır gözlemlemedim yanıtını vermiştir.

Tablo 10’dan elde edilen verilere göre şarkılardan sonra çocukların tutum ve davranışlarında farklılık gözlemeye yönelik ebeveyn ve okul öncesi öğretmenleri gözledikleri yönünde ve bunun genelde olumlu yönde olduğuna yönelik görüş bildirmişlerdir. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Evet, tuvalet eğitimi sırasında sık sık pepenin çişimiz tuvalette, kakamız tuvalette şarkısını söylemek çocukları motive ediyor”. (E20)

“Evet, diş fırçalama şarkısı izletmişlerdi şimdi diş fırçalamayı seviyor beceremiyor yeni öğreniyor ama yine de güzel bir davranış kazandı”. (E43)

“Evet. Doktor iğne yapacak diye korkması olumsuz iken, ağaçlar ve çim adam gibi şarkılarla da doğayı ve bitkileri sevebiliyorlar”. (Ö5)

“Subadap çocuk şarkılarının olumlu etkisi olduğuna inanıyorum. Ancak davranış değişikliklerini surf şarkıya bağlamak çok doğru gelmiyor bana, tabii sürekli şiddet içerikli şarkılar söyleseydim ve karıncaları ezin iğrençler deseydim, çocukları birbirlerine ve karıncalara fiziksel olarak zarar vermelerini beklerdim”. (Ö28)

Tablo 11. Şarkılara Ulaşım Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Okul, sosyal medya-internet, TV, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden	31	Okul, sosyal medya-internet, TV, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden	11
Okul, ders-müzik kitapları	7	Okul, ders-müzik kitapları	2
Sosyal medya-internet, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden	4	Sosyal medya-internet, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden	3
Sosyal medya-internet	11	Sosyal medya-internet	10
Okul, sosyal medya-internet, ders-müzik kitapları	7	Okul, sosyal medya-internet, ders-müzik kitapları	14
Toplam	60	Toplam	40

Çocuklarınıza şarkılara nerelerden ulaşıyorsunuz sorusuna yanıt veren ebeveynlerin, 31’i okul, sosyal medya-internet, TV, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden, 7’si okul, ders-müzik kitaplarından, 4’ü sosyal medya-internet, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden, 11’i sosyal medya-internetten, 7’si ise okul, sosyal medya-internet, ders-müzik kitaplarından ulaştıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Öğrencilerinize şarkılara nerelerden ulaşıyorsunuz sorusuna yanıt veren okul öncesi öğretmenlerin, 11’i okul, sosyal medya-internet, TV, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden, 2’si okul, ders-müzik kitaplarından, 3’ü sosyal medya-internet, ders-müzik kitapları, ebeveynlerden, 10’ü sosyal medya-internetten, 14’ü okul, sosyal medya-internet, ders-müzik kitaplarından ulaştıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 11’den elde edilen verilere göre şarkılara ebeveynlerin çoğu, okul, sosyal medya-internet, TV, ders-müzik kitapları, önceden ebeveynlerden öğrendikleri yönünde görüş bildirirken, okul öncesi öğretmenlerinin çoğu ise, okul, sosyal medya-internet, ders-müzik kitaplarından ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Okul, sosyal medya-internet, ders kitapları- müzik kitapları, önceden ebeveynlerimden öğrendiklerim”. (E7)

“Okul, televizyon, radyo, ders kitapları- müzik kitapları, önceden ebeveynlerimden öğrendiklerim”. (E8)

“Okul, sosyal medya-internet, ders kitapları-müzik kitapları”. (Ö8)

“Okul, sosyal medya-internet, ders kitapları-müzik kitapları”. (Ö20)

Tablo 12. Çocuk Şarkılarının Seçiminde Çocuğu Yönlendirmeye İlgili Ebeveyn Ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet	42	Evet	36
Hayır	18	Hayır	4
Toplam	60	Toplam	40

Çocuk şarkılarının seçiminde çocuklarınızı yönlendiriyor musunuz sorusuna yanıt veren ebeveynlerin, 42’si evet, 18’i ise hayır yanıtını vermiştir.

Çocuk şarkılarının seçiminde öğrencilerinizi yönlendiriyor musunuz sorusuna okul öncesi öğretmenlerinin, 36’sı evet, 4’ü ise hayır yanıtını vermiştir.

Tablo 12’nin verilerine göre hem ebeveynlerin, hem de öğretmenlerin tamamına yakını çocukları şarkı seçiminde yönlendirmektedir.

Tablo 13. Çocuk Şarkılarında Şiddet İçeriklerine Yönelik Ebeveyn Ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet	35	Evet	29
Hayır	25	Hayır	11
Toplam	60	Toplam	40

Sizce çocuk şarkılarında şiddet içeriklerine yer veriliyor mu? Şiddet içeriklerine sahip çocuk şarkılarına rastladığınızda tepkiniz ne yönde oluyor. (örnek: TV’de karşılaştıysam kanalı değiştiriyorum, ebeveynleri ile konuşuyorum vs..) sorusuna ebeveynlerden, 35’i evet, 25’i ise hayır yanıtını vermiştir.

Sizce çocuk şarkılarında şiddet içeriklerine yer veriliyor mu? Şiddet içeriklerine sahip çocuk şarkılarına rastladığınızda tepkiniz ne yönde oluyor. (örnek: TV’de karşılaştıysam kanalı değiştiriyorum, ebeveynleri ile konuşuyorum vs..) sorusuna okul öncesi öğretmenlerinin, 29’u evet, 11’i ise hayır yanıtını vermiştir.

Çocuk şarkılarında şiddet içeriklerine yer veriliyor mu, bu şarkılara rastladığınızda tepkiniz ne oluyor diye sorduğumuz sorumuza yanıt veren ebeveynlerin ve okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğu evet şiddet içerikleri var, bu durumla karşılaştığında kanalı değiştiririm yanıtını vermiştir. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Bazılarında evet bu durumlarda hemen çocuğumu karşıma alıp doğruyu anlatıp bu şarkının yanlış olduğunu nedenleri ile açıklarım”. (E10)

“Şiddet içerikli ne bir müzik ne de bir videonun çocukla karşılaştırılmasını doğru bulmuyorum, yaptıklarının yanlış olduğunu çocuğa anlatır kanalı değiştiririm ve gerektiğinde öğretmeni ile görüşürüm”. (E32)

“Bazılarında evet bu durumda aileyi bilgilendiriyoruz ve çocukla konuşarak şiddetin yanlış bir davranış olduğunu onun anlayacağı şekilde anlatıyorum”. (Ö5)

“Genellikle kanal ve şarkı seçimi yaparken öncesinde ne tarz şarkılar dinleyebileceğiniz bilincindeyim istemediğim içerikli bir şarkıyla tabii ki kanal değiştirerek farklı bir şarkıya yönelirim”. (Ö38)

Tablo 14. Çocuk Şarkılarında Toplumsal Cinsiyet Kalıplarına Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet	23	Evet	26
Hayır	31	Hayır	12
Kısmen	6	Kısmen	2
Toplam	60	Toplam	40

Sizce çocuk şarkılarında toplumsal cinsiyet kalıpları yer alıyor mu? (Çocuk şarkılarında erkeklerin güçlü, savaşçı; kızların ise nazlı, naif, kibar, erkeklere göre düşük statülü işlere layık görüldüğünün şarkılara yansıtılması) sorusuna yanıt veren ebeveynlerin, 23’ü evet, 31’i hayır, 6’sı ise kısmen yönünde görüş bildirmiştir.

Sizce çocuk şarkılarında toplumsal cinsiyet kalıpları yer alıyor mu? (Çocuk şarkılarında erkeklerin güçlü, savaşçı; kızların ise nazlı, naif, kibar, erkeklere göre düşük statülü işlere layık görüldüğünün şarkılara yansıtılması) sorusuna yanıt veren okul öncesi öğretmenlerinden, 26’sı evet, 12’si hayır, 2’si ise kısmen yönünde görüş bildirmiştir.

Tablo 14’ten elde edilen verilere göre, hem ebeveynler, hem de öğretmenler çocuk şarkılarında toplumsal cinsiyet kalıplarının yer aldığını düşünmekte. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Şuan isim olarak hatırlamasam da evet sanki kızlar narin ve pembe erkekler aslan gibi ve mavi gibi”. (E10)

“Var olduğunu bildiğim küçük asker şarkısı”. (E45)

“Çok sık karşılaşmadığımı söyleyebilirim ama örnekleri var maalesef ki”. (Ö1)

“Var. Yanlış bir algı her kesin bireysel farkları olabilir belki sizin bahsettiğiniz özellikler kızda var bence toplumsal kalıp olmamalı”. (Ö15)

Tablo 15. Çocuk Şarkılarında Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Kullanılmasının Rahatsız Etmesine Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	F
Evet	37	Evet	26
Hayır	21	Hayır	0
Cevapsız	2		0
Toplam	60	Toplam	26

Çocuk şarkılarında toplumsal cinsiyet kalıplarının kullanılması sizi rahatsız ediyor mu? Neden? Sorusuna ebeveynlerden, 37’si evet, 21’i ise hayır yönünde görüş bildirirken, 2 katılımcı cevap vermemiştir.

Çocuk şarkılarında toplumsal cinsiyet kalıplarının kullanılması sizi rahatsız ediyor mu? Neden? Sorusuna bir önceki soruya evet yanıtı veren okul öncesi öğretmenlerinin 26’sı da evet rahatsız oluyorum yönünde görüş bildirmiştir.

Çocuk şarkılarında toplumsal cinsiyet kalıplarının kullanılması sizi rahatsız ediyor mu, neden rahatsız ediyor sorusuna ebeveynlerin çoğunluğu, okul öncesi öğretmenlerin ise tamamı evet rahatsız oluyorum yönünde görüş bildirmiştir. Bu görüşlerden bazıları şöyledir:

“Evet. Toplumda cinsiyet rolleri olmalı fakat insanların bu farklılığı yorumlaması çok yanlış. Örneğin kliplerde erkek çocuğu araba ile kız çocuğu bebek ile oynarken yer alabiliyor”. (E22)

“Evet, bence olmamalı çünkü çocuklara küçükken kız erkek ayrımının yapılmaması gerektiğini öğretmek ve kızlarında kendi ayaklarının üzerinde durup bir savaşı kazanıp güçlü olduğunu anlatıp bir erkeğe bağlı kalmadan yaşayabileceğini yansıtmak gereklidir”. (E58)

“Erkeklerle avcılık ve askerlik, kız çocuğu bebek bakıp mama veriyor bu gibi şarkılardan rahatsızlık duyuyorum”. (Ö7)

“Evet ediyor. Çünkü bu kalıplarla büyütilen çocuklar yetişkinliklerinde bu kalıplara uygun yaşıyorlar. Kadın cinayetlerinin, eşitsizliğin, hoşgörüsüzlüğün temeli çocukken öğrendiklerimizdir”. (Ö28)

Tablo 16. Çocuk Şarkılarının Çocukların Hayatı Öğrenmesinde ve Kişilik Gelişmesinde Destekleyici Rolüne Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	F
Evet	45	Evet	39
Hayır	13	Hayır	0
Cevapsız	2	Cevapsız	1
Toplam	60	Toplam	40

Sizce çocuk şarkılarının çocukların hayatı öğrenmesinde ve kişilik gelişmesinde destekleyici rolü var mıdır? Bu konudaki temel düşünceniz nelerdir sorusuna ebeveynlerden, 45'i evet, 13'ü hayır yanıtını verir iken, 2 ebeveyn ise yanıt vermemiştir.

Sizce çocuk şarkılarının çocukların hayatı öğrenmesinde ve kişilik gelişmesinde destekleyici rolü var mıdır? Bu konudaki temel düşünceniz nelerdir sorusuna yanıt veren okul öncesi öğretmenlerin 39'ı da evet yanıtını verirken, hayır diyen öğretmen olmamıştır, öğretmenlerden biride cevap vermemiştir.

Tablo 16'dan elde edilen verilere göre hem ebeveynlerin, hem de öğretmenlerin çoğunluğu şarkıların çocukların hayatı öğrenmesinde ve kişilik gelişiminde etkili olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bu yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Doğru ve öğretici içerikli şarkılar tabii ki kişilik gelişiminde faydalı mesela donan bir kuşa yardım etmek ile ilgili olan şarkıda çocuğum yardım severliği öğreniyor. Hayvanları sevmeyi”. (E9)

“Çocuk şarkıları oyunla öğretilmesi çocuğun şarkı söylerken kendini toplum içinde rahat ifade ettiği için özgüveni desteklediği için sosyal gelişimini ve kişilik gelişimi oklu yönde etkiler”. (E25)

“Kesinlikle var, çocukların o yaşta belli karakteristik özellikleri oturur sevgi dolu şeyler öğretirseniz sever, savaş gösterirseniz düşmanlık öğrenir”. (Ö2)

“Elbette var. Çocuk dinlediği ve gördüğü üzerinden kendi kişiliğini geliştiriyor böyle olunca da çocuk eğitici şarkılar dinlerde ve görsel olarak da desteklenir ise gelişimi iyi ve olumlu yönde etkilenir. Tersisi durumda da olumsuz”. (Ö5)

Tablo 17. Çocukların Şarkı Seçimlerini Etkileyen Etmenlere Yönelik Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Hareketli ve ilgi çekici olduğu için	40	Hareketli ve ilgi çekici olduğu için	25
Şarkıların melodisi güzel olduğu için	17	Şarkıların melodisi güzel olduğu için	13
Şarkıcıyı sevdiği için	3	Şarkıcıyı sevdiği için	2
Toplam	60	Toplam	40

Sizce çocukların şarkı seçimlerini etkileyen etmenler nelerdir sorusuna ebeveynlerin, 40'ı hareketli ve ilgi çekici olduğu için, 17'si şarkının melodisi güzel olduğu için, 3'ü şarkıcıyı sevdiği için yanıtını vermiştir.

Sizce çocukların şarkı seçimlerini etkileyen etmenler nelerdir sorusuna okul öncesi öğretmenlerinin, 25'i hareketli ve ilgi çekici olduğu için, 13'ü şarkının melodisi güzel olduğu için, 2'si ise şarkıcıyı sevdiği için yanıtını vermiştir.

Çocuklarının şarkı seçimlerini etkileyen etmenlerle ilgili görüşleri sorulan ebeveynlerinde, öğretmenlerinde çoğunluğu, hareketli ve ilgi çekici olduğu için çocukların tercih ettikleri yanıtını vermişlerdir.

Tablo 18. Toplumdaki Kadın ve Erkek Rollerine İlişkin Ebeveyn ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri

Ebeveyn	f	Okul öncesi öğretmeni	f
Evet	40	Evet	29
Hayır	20	Hayır	11
Toplam	60	Toplam	40

Sizce toplumda kadının ve erkeğin farklı rolleri var mı? Var olduğunu düşünüyorsanız birkaç örnekle açıklayın sorusuna ebeveynlerden, 40'ı evet, 20'si hayır yanıtını vermiştir.

Sizce toplumda kadının ve erkeğin farklı rolleri var mı? Var olduğunu düşünüyorsanız birkaç örnekle açıklayın sorusuna okul öncesi öğretmenlerinden, 29'u evet, 11'i ise hayır yanıtını vermiştir.

Tablo 18'den elde edilen verilere göre ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerin toplumda kadın ve erkeklerin farklı rolleri olduğunu düşünmektedirler. Bu soruya verilen yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Evet. Anne rolü, eş rolü kültürel etki ile evin temizlik ve düzen sorumluluğunu alan, çocuk bakımı ve Eğitimi sorumluluğunu alan kişi olarak kadının rolü oluyor. Baba rolü, eş rolü alışveriş, tadilat ve tamirat işlerini yapan, çocuk için otorite ve disiplin konumunda bir rolü olan erkek diye düşünüyorum”.(E19)

“Toplumda ve ev içerisinde aile düzeninde tabi ki var. Mesela anne baba olmak bile birbirinden farklı sorumluluklar taşıyor ister istemez. Bazen kabullenemesek de yadsınamaz gerçek bu. Kadın ailede huzurun temini konusunda daha ön planda iken baba maddi sorumluluklar konusunda biraz daha ön planda”.(E44)

“Mizaç ve yaratılış biçimlerimiz bizlere ortak olduğu kadar farklı roller yükler kız çocukları oyunlarında bebek bakıp çamurdan yemek yapar evcilik oyunları oynamaktan keyif alırken erkek çocukları araba ve iş adamı oyunlarını tercih eder bu da daha sonraki yaşam için bir nevi hazırlıktır bizleri yaşama hazırlar”. (Ö9)

“Toplumda kadına ve erkeğe toplumun atadığı roller var; kadın anne olup çocuğuna bakmalı, yemeği yapmalı, temizliği yapmalı (çalışsa da). Erkek; baba rolünde iken para kazanmalı gelince ayağını uzatıp TV izlemeli, ev işlerine yardım etmeli. Kadın yumuşak, güç gerektirmeyen işlerde çalışırken, erkekler güç gerektiren işlerde çalışmalı. Erkek patron olurken kadın sekreter olmalı vs.’’. (Ö28)

TARTIŞMA

Yaptığımız çalışmada, çocuk şarkılarının çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet algısına yönelik okul öncesi öğretmenlerinin ve ebeveynlerin görüşleri ele alınmıştır. Literatür incelendiğinde, bu alanda bizim çalışmamıza benzer bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet algısı oyuncaklar ve masal kitapları boyutunda incelenmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir: Menekşe (2019), yaptığı çalışmada 3-6 yaş arası okul öncesi çocukların oyuncak tercihleri ve cinsiyet kalıp yargıları ile ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çak (2018), toplumsal cinsiyet ve müziğe dair isimli bir çalışma yapmıştır. Bilgen ve Zeytin (2019), 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin dinledikleri şarkıları içerik ve dil yönünden incelemişlerdir. Alabay ve Özdemir (2020) ise 6-72 aylık çocukların mesleklere yönelik oluşturdukları toplumsal cinsiyet algılarını inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Bu araştırmalara bakıldığında, literatürde çocuk şarkılarının çocuklardaki toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bir çalışmanın eksikliği dikkat çekmektedir ve bu çalışma bu alandaki eksikliği gidererek literatüre katkı sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Araştırmaya katılan ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinin, çocuk şarkılarını seçerken çocukların duygu durumlarına (örneğin: üzgün, mutlu) dikkat ederek seçmeye özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.
- Araştırmaya katılan ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinin, çocuklara şarkı öğretirken şarkıların içeriklerine dikkat ederek seçtiği sonucuna ulaşmıştır.
- Ebeveynler ve okul öncesi öğretmenleri, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk şarkılarını öğretirken şarkı sözlerine dikkat ettiklerini düşünmektedirler.
- Çocuklara şarkı öğretirken ebeveynler sözlerine dikkat edilmeli derken, okul öncesi öğretmenleri hem sözlerine, hem ezgisine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin ailelere oranla şarkıların içerik ve ritmine daha fazla dikkat ettikleri sonucuna ulaşmıştır.
- Ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlere göre, çocuklukta öğretilen şarkıların sözlerinin çocuğun yetişkinlik sürecindeki davranışlarına ve toplumsal cinsiyete (kadın, erkek) etkisi vardır.
- Araştırmaya katılan ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlerine göre, şarkıların cinsiyeti yoktur ve şarkı seçerken böyle bir ayırım yapmadıklarını belirtmişlerdir.
- Ebeveynler daha önce çocuk şarkılarına dikkat etmediklerini belirtirken, okul öncesi öğretmenleri dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Elde edilen verilere göre öğretmenler, ebeveynlerden daha fazla şarkı sözlerine dikkat etmektedirler.

- Ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinden elde edilen sonuçlara göre, şarkılardan sonra çocukların tutum ve davranışlarında olumlu yönde farklılıklar meydana gelmektedir.
- Şarkılara ebeveynlerin, okul, sosyal medya-internet, TV, ders-müzik kitapları, önceden ebeveynlerden öğrendiklerinden, okul öncesi öğretmenleri ise, okul, sosyal medya-internet, ders-müzik kitaplarından ulaşmaktadırlar.
- Araştırmadan elde edilen verilere göre, hem ebeveynler, hem de öğretmenler çocukları şarkı seçimi konusunda yönlendirmektedirler.
- Ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlerinden elde edilen verilere göre, çocuk şarkılarında şiddet içeriklerine yer verildiğini ve bu durumla karşılaştıklarında kanal değiştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.
- Ebeveynler ve okul öncesi öğretmenlerden elde edilen verilere göre, çocuk şarkılarında toplumsal cinsiyet kalıplarının yer aldığı ve bu toplumsal cinsiyet kalıplarının kullanılmasından rahatsız oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- Ebeveynler ve öğretmenlerden elde edilen verilere göre, şarkıların çocukların hayatı öğrenmesinde ve kişilik gelişiminde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmaya katılan ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinden elde edilen verilere göre, çocukların şarkı seçimlerinde, şarkıların hareketli ve ilgi çekici olmasının etmen olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Ebeveyn ve okul öncesi öğretmenlerinden elde edilen verilere göre, toplumda kadın ve erkeklerin farklı rolleri bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

- Benzer bir çalışma, çocukların sosyal, duygusal ve kişisel gelişiminde büyük katkı sağlayan ve akademik becerileri kazanmasında yardımcı olan sınıf öğretmenleri ile yapılarak literatüre katkı sağlanabilir.
- Daha fazla aileye ulaşarak bu konuda ailelerin farkındalık düzeyleri daha detaylı incelenebilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı ilgili kurumların eğitim kalitesinin artırılması için denetim mekanizmaları artırılması önerilir.
- Araştırma verilerine göre çocuk şarkılarına erişimin; okul, medya-internet, TV, ders-müzik kitaplarından sağlanmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle çocukların yüksek yararı gözetilerek, çocuk şarkılarına erişim sağlanan platformlarda yoksa denetim mekanizmasının oluşturulması varsa bu mekanizmaların artırılması gerektiği önerilmektedir.
- Ülkemizde eğitimin her kademesinde müfredatlara toplumsal cinsiyet eşitliği dersleri eklenmesi önerilmektedir.
- Yazılan yeni çocuk şarkılarının daha özenli ve dikkatli incelenerek, kullanıma sunulması önerilir.

KAYNAKÇA

- Aylaz, B. (2018). “Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Müzik Eğitimi”. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Aytekin, Ç., Artan İ., Kangal S. B., Çalışandemir F., Özkızıklı S. (2016). “Çocukların Anne-Babalarına Yönelik Algılarının İncelenmesi”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 38 Sayfa:168-188.
- Can, Y. (2013). “Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği”, Zeitschrift für die Welt der Türken, Vol. 5, No. 1.
- Çak-Ersoy Ş. (2018). “Toplumsal Cinsiyet ve Müziğe Dair”, Etnomüzikoloji Dergisi, Sayı 1.
- Çelik, Ö. (2008). “Ataerkil sistem bağlamında toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin belirlenmesi”, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işıkoğlu, N. (2005). “Eğitimde Nitel Araştırma. Eğitim Araştırmalar”, 20, 158-165.
- İçağasıoğlu-Çoban, A. (2014). “Kadına Yönelik Şiddetin Önemli Bir Bileşeni Olarak Toplumsal Cinsiyet”. V. Işıkhhan içinde, Prof. Dr. Şener Koçyıldırım’a Armağan: Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma (s. 156-167). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- Karasar, N. (2015). Araştırmalarda rapor hazırlama (19. Basım). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Kaynak, D. ve Aktaş, E. (2017). “Okul Öncesi Hikâye Ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Roller”, Ekev Akademi Dergisi Yıl: 21 Sayı: 72.
- Okumuş, M. ve Karadağ, E. (2014). “Popüler Müziklerin Okul Öncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkisi”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 4 Makale No: 28.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). “Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Müzik Etkinlikleri”, Ankara.
- Tuncer, M. ve Şen, B. (2018). “Okul öncesi Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Eğitime Yönelik Türkiye’de Yapılan Çalışmalar”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), Cilt 5 Sayı 12, s: 870-882.
- Variş, Y. A. ve Cesur, D. (2012). “Ortaöğretim müzik dersinin işlevsel-liğine ilişkin öğretmen görüşleri”, The Journal of Academic Social Science Studies, 5 (7), s. 751-768.
- Vatandaş, C. (2007). “Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı”, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı 35, s. 29-56.

<https://www.unicef.org/turkey/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>

TÜRKİYE’DE OKUL SOSYAL HİZMETİNİN DURUMU “KARARLAR VE DAYANAKLAR”

Bülent KARAKUŞ¹

ÖZET

Sosyal hizmet uzmanlarının birincil alanı olan çocuk refahı alanının odak noktasında çocuklar yer almaktadır. Çocuk refahı alanı ile doğrudan ilişkili olan okul sosyal hizmeti de genel olarak okullardaki sosyal hizmet uygulamalarını kapsamakta olup bu çalışmaları yürüten meslek elemanları ise okul sosyal hizmet uzmanlarıdır.

Dünyada 20. yüzyılın başlarında uygulanmaya başlanan okul sosyal hizmeti ilk çeyreğinin sonlarına geldiğimiz 21. yüzyılda bugün birçok ülkede uygulanmaktadır. Ülkemizde ise okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyaç yıllardan beri çeşitli platformlarda dile getirilerek konuya ilişkin kararlar alınmasına karşın hala uygulamaya geçirilememiştir.

Bu kararlar çoğunlukla çocuk refahı alanında hizmet veren resmi kurumlar ile meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından veya bunların da etkisiyle Milli Eğitim Bakanlığı da dahil farklı kurumların yer aldığı ortak platformlar tarafından alınmıştır. Kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonları, strateji belgesi ve eylem planı, TBMM komisyon kararları gibi ülkemizdeki uygulamalara yön veren üst politika belgelerinde de yer bulan okul sosyal hizmetinin başlatılması karar ve önerileri MEB bünyesinde karşılık bulmamıştır.

Çalışmada Türkiye’de okul sosyal hizmetine ilişkin durum ve gelişmeler temel olarak bu kararlar ve konuyla ilgili çalışmalar üzerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Sosyal Hizmeti, Çocuk Refahı, Sosyal Hizmet Uzmanı

GİRİŞ

“Bir ülkenin çocukları risklerden korumak amacıyla aldığı önlemler, ürettiği politikalar ve hizmetler, yani çocuğun iyilik haline ilişkin yürüttüğü tüm uygulamalar çocuk refahı alanı olarak adlandırılmaktadır. Ülkelerin çocuk politikaları da bu kapsamda belirlenmektedir. Uluslararası ve ulusal düzeyde sosyal hizmet mesleğinin birincil alanı olan çocuk refahı alanının odak noktasında da çocuklar yer almaktadır. Çocuk refahı alanı kapsamında ailede, okulda, sokakta, toplumda yani her durum ve ortamda çocuğun risklerden korunması ve güvenliğinin sağlanması öncelikli önem arz etmektedir. Çocuk refahı alanı ile doğrudan ilişkili ve bir o kadar önemli bir diğer alan ise ‘okul sosyal hizmeti’ alanıdır.” (SHUDER OSH Komisyon Raporu 2016).

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı, SHUDER OSH Komisyonu Üyesi

Okul öncesi eğitimden başlamak üzere okullar bireylerin sadece eğitim değil birçok açıdan gelişiminde ve sosyalleşmesinde önemli kurumlardır. Bu süreçte çocukluk döneminden itibaren gerek okul içi gerekse okul dışı yaşanan sorunlar çocukları, aileleri, kurumları ve toplumu etkilemektedir. Bu sorunların çözümü çocuk refahı alanının da önemli bir boyutunu oluşturmakta olup çocuk, aile, okul ve toplum işbirliğine dayanan çözüm stratejilerinin ancak multidisipliner bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi mümkündür.

Çocuk refahı alanının ana meslek gruplarından olan sosyal hizmet mesleği de bu multidisipliner yapı içinde Duman'a (2018) göre kısaca; okullarda ve ilgili eğitim birimlerinde çocukların/ gençlerin ve ailelerinin psikososyal ve ekonomik ihtiyaçları ve sorunlarının çözümüne yönelik çalışmalar yürütmekte, toplum kaynaklarını harekete geçirmekte ve eğitim alanında çocuğun okul başarısını arttırmak ve toplumsal gelişiminin sağlıklı bir biçimde ilerlemesini sağlamak amacıyla sosyal hizmet uygulamaları yapmakta olup okullardaki sosyal hizmet uygulamaları sosyal hizmetin okul sosyal hizmeti alanı ve bu çalışmaları yürüten meslek elemanları ise okul sosyal hizmet uzmanı olarak adlandırılmaktadır. Okul sosyal hizmeti birimleri merkezi veya yerel düzeyde eğitim kurumlarında örgütlenebildiği gibi okullarda ki sosyal hizmet uygulamaları 'Okul Sosyal Servisi' veya 'Okul Sosyal Hizmet Birimi'nde yürütülmektedir.

Okul sosyal hizmeti dünyada gelişmiş veya gelişmekte olan 60'ı aşkın ülkede uzun yıllardan bu yana uygulanmakta olup her geçen yıl bu ülkelerin sayısı artmaktadır. Dünya'da ilk olarak 1900'lerin başlarında Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) ziyaretçi öğretmenler tarafından başlatılmış olan okul sosyal hizmeti daha sonra süreç içerisinde ki profesyonelleşmeyle sosyal çalışmacılar tarafından yürütülmüştür. Bugün ABD'de her 250 öğrenciye bir SHU önerilmekte olup 300 bine yakın sosyal hizmet uzmanı okul sosyal hizmeti alanında hizmet vermektedir (Türkeri 2018). Kanada ve Hollanda'da 1940'lardan, Gana ve Arjantin'de 1960'lardan, Almanya, Avusturalya, Polonya ve Kore'de 1970'lerden bu yana uygulanan okul sosyal hizmeti Fransa, İsveç, Yeni Zelanda, Singapur, Filistin vb. dünyanın her bölgesinden birçok ülkede yaygınlık göstermiştir.

Türkiye'de ise okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyaç yıllardan beri dile getirilerek, konuyla ilgili ulusal düzeyde kararlar alınmasına karşın okul sosyal hizmeti çeşitli nedenlerle eğitim sistemi içerisinde hala uygulamaya geçirilememiştir. Bu nedenlerin başında önceleri sosyal hizmet uzmanlarının sayısal azlığı öne çıkan gerekçe olmuştur.

Ülkemizde 1961 yılında Sosyal Hizmetler Akademisinin kurulmasıyla profesyonel olarak sosyal hizmet eğitimi başlamıştır. 1965 yılından itibaren mezunların verilmesiyle sosyal hizmet uygulamaları bilimsel ve mesleki bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Ancak mezun sayısının çok az olması nedeniyle kimi alanlar bu mesleki katkıya zamanında ve yeteri kadar kavuşamayarak farklı şekilde gelişim göstermiştir. Okul sosyal hizmetinin bu ilk dönemlerde başlatılamamasının nedenlerinden birinin de bu olduğu anlaşılmaktadır.

1968 yılında Ankara Gazi Lisesi Müdürlüğünden, Sosyal Hizmetler Akademisine gelen bir yazı ile “*kurdukları rehberlik servisinde sosyal hizmet uzmanı görevlendirilmesi*“ talep edilmiş ancak mezun sayısının azlığı nedeniyle görevlendirme yapılamamış, sadece uygulama için öğrenci gönderilebilmiş ve öğrenci staj uygulamaları yapılmıştır (Dönümcü 2004). Sonrasında da yine sosyal hizmet uzmanlarının sayısal azlığı nedeniyle sosyal hizmet uzmanları genelde sosyal hizmet kuruluşları ve sağlık teşkilatında görev almış, okul sosyal hizmeti dahil pek çok alana yönelememişlerdir. Zamanla okullardaki bu ihtiyaç farklı şekillerde giderilmeye çalışılmış ancak okul sosyal hizmeti ihtiyacı devam etmiştir.

Okul sosyal hizmeti ihtiyacının yansımaları ve etkileri başta eğitim ortamları olmak üzere çocuk refahı alanının doğrudan ilişkide olduğu birçok alanda kendini göstermektedir. Günümüzde ülkemizde her ne kadar milli eğitim çatısı altında bir okul sosyal hizmeti uygulaması başlatılamamış olsa da bu hizmete duyulan ihtiyacın giderilmesi amacıyla okul sosyal hizmetinin kurulması ve geliştirilmesine yönelik ulusal düzeyde alınan kararlar yanında, konuyla ilgili pilot uygulamalar, projeler, yayınlar, eğitim ve organizasyonlar gibi. Birçok çalışma yapılmaktadır.

Bu çalışmada ise okul sosyal hizmeti ihtiyacı ve bu ihtiyacın giderilmesine ilişkin bugüne kadar alınmış olan kararlar ortaya koyularak konuya kurumsal uygulamalar ve değerlendirmeler açısından bir çerçeve ve dayanak çizilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda okul sosyal hizmeti ihtiyacı ve bu ihtiyacın giderilmesi için okul sosyal hizmetinin başlatılmasına ilişkin kararlara dair ulusal belgeleri ve kimi çalışmaları kısaca şu şekilde ele alabiliriz.

1. KALKINMA PLANLARI VE ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORLARINDA OKUL SOSYAL HİZMETİ İLE İLGİLİ TESPİT VE ÖNERİLER

Ülkemizde kamu politikaları açısından üst politika belgelerinin başında gelen Kalkınma Planları ve kalkınma planlarının hazırlanma sürecinde oluşturulan Özel İhtisas Komisyonu Raporları kurumların uygulamalarına temel teşkil etmektedir. Bu çerçevede ülkemizde okul sosyal hizmeti ile ilgili çalışmalarda ve değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmak üzere kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonu raporlarında okul sosyal hizmetine ilişkin yer verilen hususlar aşağıda derlenmiştir.

İkinci Kalkınma Planında (1968-1972) Sosyal Refah Hizmetleri bölümünde 2. Durum: a. Sorunun Tanıtılması başlığı altında “*Ayrıca tıbbi sosyal hizmetler, ruh sağlığı ile ilgili hizmetler, aile planlaması alanındaki sosyal hizmetler, okul hizmetleri, sosyal danışma hizmeti, adli müzaheret, suçlulara sosyal yardım konuları sadece ilgili bazı kuruluşların belirli bir düzen içinde olunan hizmetlerinden ileriye gidememektedir.*” (s.232) denilerek okul hizmetleri de çocuk refahını da içine alan sosyal refah hizmetleri içinde geliştirilmesi gereken hizmetler içinde sayılmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1983-1988) Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda (1983) “*gençlik çağının özellikleri gereği, çeşitli kararsızlıklar ve bunalımlar içinde olan öğrencilerimize batıda örnekleri görülen okul sosyal hizmeti (school social work) adı altında psikolog, hekim, rehberlik ve*

psikolojik danışma uzmanı ve sosyal hizmet uzmanından kurulu bir ekip tarafından danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmesinin birçok konunun sorun haline gelmeden önlenmesini sağlamada önem taşıdığı belirtilmiş ve bu yönde hazırlık yapılması” öngörülmüştür (Duman 2018).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Raporunda (2001) Korunmaya Muhtaç Çocuklar bölümünde, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Amaç ve Hedeflerine Ulaşması İçin Önerilen Politika, Strateji ve Faaliyetler kısmında Özet başlığı altında “Okullar bünyesinde, çocukların her türlü gelişimlerine katkı sağlayacak ve olabilecek olumsuzluklara karşı önleyici, koruyucu ve destekleyici nitelikte hizmetler verebilecek okul sosyal hizmeti çalışmaları başlatılmalıdır.” (s.43) önerisi ile A. Temel Politika ve Stratejiler başlığı altında “Okullar bünyesinde, çocukların her türlü gelişimlerine katkı sağlayacak ve olabilecek olumsuzluklara karşı önleyici, koruyucu ve destekleyici nitelikte hizmetler verebilecek okul sosyal hizmeti çalışmaları başlatılmalıdır.” (s.56) önerileri yer almıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Eğitim, Okul Öncesi, İlk ve Orta Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporunda (2009) 2. Durum Analizi 2.2.2 Okul Sistemi ve Yöneltilme başlığı altında “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında önerilen model yöneltilmede öğrencilere yardımcı olacak rehber öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, doktor, vb. alanlarda yetişmiş yeterince uzman bulunmadığından ve istihdam edilmediğinden uygulamadan beklenen fayda sağlanamamıştır. 1990’lı yıllarda da liselerin birinci sınıfların “yöneltilme sınıfı” olarak yapılandırılması tekrar gündeme gelmiştir.” (s.18) tespiti ve “Öğrencilerin ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri ölçüsünde ve doğrultusunda uygun alanlara yönelmelerinin Türk eğitim sisteminde gereken önemde ele alınamadığı görülmektedir. 1970’li yıllarda Fransa’dakine benzer bir yönlendirme modeli uygulanmaya çalışılmıştır. Fransa’da yönlendirme; eğitimcilerin yanında psikolog, okul doktoru, rehber, sosyal hizmet uzmanı gibi farklı disiplinlerden uzmanların katıldığı ve ilkokuldan başlayan bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte uzmanların, ailenin ve öğrencinin üzerinde uzlaşacakları bir eğitim yol haritasının ortaya çıkartılmasına çalışılmaktadır. Uyuşmazlık hallerinde çözüm için çeşitli mekanizmalar devreye girmektedir. Özetle, taraflardan hiçbir elinde yeterli veri bulunmadan öğrenci için alınacak tavsiye kararına müdahale edememektedir. Buna karşın Türkiye’de tüm bu süreçler 9. sınıf sonunda öğrenci başarısı, ilgisi, isteği ve yetenekleri doğrultusunda sınıf öğretmenler kurulunun alacağı bir kararla belirlenmektedir. Bu uygulamalardan beklenen fayda sağlanamamış, önce kurul kararları tavsiye mahiyetine dönüştürülmüş, sonra da uygulamadan vazgeçilmiştir.” (s.20) tespiti ile sosyal hizmet uzmanları ve ilgili meslek gruplarının eğitim sürecinde yer almasının öngörülmesine karşın bu uzmanların sayısal azlığı nedeniyle eğitim sisteminde yer bulamamasına ve bu durumun sakıncalarına değinilmiştir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Özel İhtisas Komisyonları Çocuk Çalışma Grubu Raporunda (2014), 5. Sonuç, Genel Değerlendirme ve Öneriler bölümünde 5.7. Özel Politika Gerektiren Çocuklar başlığı altında Tablo 6’da Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar sütununda “İhmal istismara uğramış çocuklarla ilgili bildirim sisteminin etkin olması gereklidir. Bu bağlamda okul sosyal hizmeti

geliştirilmelidir.” (s.45) önerisiyle okul sosyal hizmetinin geliştirilmesi gereği açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Tablo 8’de yer alan Çocuk İşçiliği tablosunda da Önleme Çalışmaları sütununda da “Eğitime olan inançsızlık, eğitimdeki başarısızlık, eğitim kalitesinin düşük oluşu, akranlarıyla uyum sağlayamama, çalışmaya başlama ve okulu terk için önemli nedenler arasındadır. Okul sosyal hizmetlerinin güçlendirilmesi, öğretmenlerin devamsızlık konusunda sorumluluk alması, genel olarak okulun çekiciliğinin artırılması sağlanmalıdır.”(s.47) önerisiyle okul sosyal hizmetinin güçlendirilmesi gereği bir kez daha ifade edilmiştir.

Son olarak güncelliğini koruyan en son plan olan On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Çocuk Çalışma Grubu Raporunda (2018) 4. Sonuç ve Öneriler 4.1. Çocuk Politikası 4.3. Eğitim başlığı altında “Okul rehberlik hizmetleri her alanda güçlendirilmeli, bu kapsamda sisteme ‘okul sosyal hizmeti’ boyutu eklenmelidir.” önerisiyle okul sosyal hizmetine olan ihtiyaç ve bu konuda ki kararlılık sürdürülmektedir. Ancak Kalkınma Planı hala yürürlükte olmasına rağmen bu konuda somut bir ilerleme sağlanamamıştır.

Görüldüğü üzere kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonu raporlarında okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyaç 1960’lardaki ilk süreçten bu yana çeşitli şekillerde ortaya konularak günümüze geldikçe bu hizmetlerin başlatılması önerisi açık ve ısrarlı biçimde hemen her dönemde ortaya konulmuştur. Ancak önceleri sosyal hizmet uzmanlarının sayısal azlığına bağlanan okul sosyal hizmetinin başlatılamaması veya sosyal hizmet uzmanlarının eğitim sisteminde yer alamamaları sorununun günümüzde sosyal hizmet uzmanlarının sayısal olarak artışı yanında artan okul sosyal hizmeti farkındalık çalışmalarına karşın hala neden başlatılamadığı anlaşılamamaktadır.

2. EĞİTİM ALANINDA OKUL SOSYAL HİZMETİ İLE İLGİLİ KARARLAR, DÜZENLEMELER VE GELİŞMELER

Okul sosyal hizmetinin asli uygulayıcıları sosyal hizmet uzmanları olmakla birlikte sosyal hizmet uzmanlarının bu işlevlerini Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) kurumsal çatısı altında diğer meslek gruplarıyla ve ilgili taraflarla işbirliği halinde yerine getirmesi beklenmektedir. MEB teşkilat yapısı içinde bu görevlerin hangi birimler yoluyla yerine getirebileceğine ilişkin farklı varyasyonlar uygulanabilir. Hâlihazırda Milli Eğitim Bakanlığı’nda okullarda sosyal hizmet uzmanı görevlendirilmemekle birlikte Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacılar görev yapmaktadır. Bu nedenle MEB kapsamındaki duruma RAM ve diğer gelişmeler başlığı altında bakılmasında yarar görülmektedir.

2.1. Eğitim Alanında Rehberlik ve Araştırma Merkezlerindeki İlgili Kararlar, Düzenlemeler ve Gelişmeler

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacıların görevlendirilmelerinin dayanağına bakıldığında 17.04.2001 tarih ve 24376 sayılı resmi gazetede yayınlanan (mülga) Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik

Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde "Tanımlar" bölümünde ve "RAM'da Çalışacak Meslek Elemanlarının Görevleri" bölümlerinde kapsamlı olamamakla birlikte sosyal çalışmacıların görevlerinin tanımlandığı görülmektedir.

Ancak bu yönetmeliğin yerine 10 Kasım 2017 tarihli ve 30236 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan (mülga) Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğinde sosyal çalışmacı tanımı korunmuşken sosyal çalışmacının görevleri yönetmelikten çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin de yerine 14 Ağustos 2020 tarihli ve 31213 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği yayınlanmıştır. Yürürlükte olan bu son yönetmelikle sosyal çalışmacı ismi de yönetmelikten çıkarılmıştır. Böylece sosyal hizmet uzmanlarının RAM'larda görevlendirilmesine yönelik doğrudan yönetmelik düzeyinde ki mevzuat dayanağı ortadan kaldırılmıştır.

Yürürlükten kaldırılmış olan 2001 tarihli ve 24376 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde Tanımlar başlıklı 4.Maddede ve Sosyal Çalışmacının Görevleri başlıklı 40.Maddede Sosyal Çalışmacıya ilişkin şu ibareler yer almıştır:

Tanımlar

Madde 4 - Bu Yönetmelikte geçen;

...

p) Sosyal Çalışmacı: Üniversitelerin sosyal hizmetler alanında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde danışanlarla ilgili olarak verilecek hizmetlerin planlanması için gerekli sosyal, ekonomik ve kültürel bilgileri toplayan, değerlendiren ve hizmetlerin verilmesinde sosyal hizmet kurumları arasında eşgüdümü sağlayan personeli, ifade eder."

...

Sosyal Çalışmacının Görevleri

"Madde 40 - Merkezde görevli sosyal çalışmacı aşağıdaki görevleri yapar:

a) Merkeze yapılan başvurular üzerine öğrenci, aileler ve diğer ilgililerle görüşme yapar, gerekli bilgileri toplar.

b) Merkeze gelen öğrenci veya bireyleri aile yapısı, fizikî-sosyal gelişim, çocuk-aile ilişkisi, eğitim, çevreye uyum gibi çeşitli değişkenlere göre inceler, bilgileri değerlendirir. Çeşitli sosyal çalışma tekniklerini kullanarak problemlerin çözülmesine yardımcı olur.

c) Merkeze gelen öğrenci veya bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarına göre çevrede yararlanabilecekleri eğitsel ve sosyal hizmet olanaklarını araştırır, tanıtır.

d) Hizmetlere ilişkin konferans, gezi, seminer, grup toplantısı gibi sosyal etkinlikleri organize eder.

e) Hizmet alanında toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri özelliklerinin ve gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin araştırmalar yapar, bunları hizmetlerde yararlanılmak üzere ilgililere iletir ve bu düzenleme çalışmalarına alanıyla ilgili konularda katılır.

f) Merkezin tanıtılması ve diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması yönünde çalışmalarda bulunur.

g) Alan ve bölümünün hizmetleriyle ilgili bilimsel gelişmeleri izler, çalışmalarında bunlardan yararlanır.

h) Merkezdeki diğer meslek elemanlarıyla ekip çalışması yapar ve görevlerine ilişkin kayıtları usulüne uygun şekilde tutar.

ı) Merkez müdürünün vereceği, hizmetle ilgili diğer görevleri yapar.

Yürürlükte olan 14 Ağustos 2020 tarihli ve 31213 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğine istinaden 2020 yılı Eylül ayında Tebliğler Dergisinde yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesinde ise Sosyal Hizmet Uzmanları Görevlendirilecek Diğer Personel içinde sayılarak yönergede açıkça görevlerinden bahsedilmemiştir. Yönergede sosyal hizmet uzmanıyla ilgili düzenlemeler şöyledir:

Tanımlar

MADDE 3 – (1) Bu Yönergede geçen; ... n) Sosyal hizmet uzmanı: Üniversitelerin sosyal hizmet alanında lisans eğitimi almış rehberlik ve araştırma merkezlerinde danışanlarla ilgili olarak verilecek hizmetlerin planlanması için gerekli sosyal, ekonomik ve kültürel bilgileri toplayan, değerlendiren ve hizmetlerin verilmesinde sosyal hizmet kurumları arasında eş güdümü sağlayan personeli, ifade eder.

...

Görevlendirilecek diğer personel

MADDE 12 – (1) Rehberlik ve araştırma merkezinde gerektiğinde ilgili mevzuat doğrultusunda çocuk gelişimi ve eğitimcisi, dil ve konuşma terapisti, ergoterapist, fizyoterapist, klinik psikolog ve sosyal hizmet uzmanı ihtiyaca göre atanabilir veya diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapılarak 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun ek 8'inci maddesindeki hükümler doğrultusunda görevlendirilebilir.

(2) Çocuk gelişimi ve eğitimcisi, klinik psikolog ve sosyal hizmet uzmanı bölümlerle iş birliği yapmak suretiyle alanıyla ilgili çalışmalarını yürütür.”

Ancak, 2021 yılı sonlarında Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından 14/08/2020 tarihli ve 31213 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Yönetmeliğinin 14. Maddesi ile Eylül 2020 tarihli Tebliğler Dergisinde yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesinin tamamının yürütmesi durdurulmuştur. 14/08/2020 tarihli ve 31213 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğinin yürütmesi durdurulan 14. Maddesi şöyledir:

MADDE 14 – (1) İl veya ilçelerdeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetlerinin planlanması, sunulması, koordineli bir şekilde yürütülmesi, sunulan hizmetlerin izlenmesi ve değerlendirilmesinin sağlanması amacıyla rehberlik ve araştırma merkezleri kurulur.

(2) Rehberlik ve araştırma merkezleri faaliyetlerini Bakanlıkça hazırlanan yönerge doğrultusunda yürütür.

Görüldüğü üzere MEB’de yönetmelik düzeyinde RAM’larda sosyal hizmet uzmanlarının varlığı ve görevlerine ilişkin hükümler zaman içinde yapılan değişikliklerle önce daraltılarak sonra tamamen ortadan kaldırılmıştır. Yönerge düzeyine indirgenen sosyal hizmet uzmanlarının varlığına diğer meslek grupları içinde ismen yer verilmiş, görev tanımları ise açıkça belirtilmemiştir. Yönergenin yürütmesinin de durdurulmasıyla sosyal hizmet uzmanlarının RAM’lardaki varlığına ismen yer veren güncel bir mevzuat düzenlemesi kalmamıştır. RAM’larda görev yapan sosyal hizmet uzmanı sayısı da geçen zaman içinde azalma göstererek bir elin parmaklarını geçemez duruma gelmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bu mevzuat değişiklikleri sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının meslek örgütü olan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER) tarafından sürece dahil olunarak sosyal hizmet uzmanlarının sayısal artışı ve okul sosyal hizmetini de kapsayan mesleki rollerine ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Ancak görüldüğü üzere bu öneriler dikkate alınmadığı gibi aksi yönde değişiklikler yapılmıştır.

SHUDER’in bu kapsamdaki çalışmalarına örnek vermek gerekirse; MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılında Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde görev alacak meslek elemanlarının görev ve sorumlulukları ile ilgili yeni bir yönetmelik çalışması başlatılmıştır. Bu süreçte diğer meslek grupları gibi sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanlarının da MEB’de ve RAM’larda yapacakları çalışmalara dair üniversitelerdeki Sosyal Hizmet Bölümlerindeki akademisyenler RAM Genel Müdürlüğü tarafından düzenlemeye katkıda bulunmaları için davet edilmiştir. SHUDER üyesi de olan komisyondaki akademisyenlerin de katkı verdiği, RAM’lardaki değişikliklerin yanı sıra İlköğretim ve Ortaöğretim Yönetmeliklerinde de değişiklik yapılması ve sosyal hizmet uzmanlarına yer verilmesi gereğini ortaya koyan değişiklik önerileriyle RAM’larda 90 sosyal çalışmacı ihdas edilmesini içeren, okul sosyal hizmeti uygulamaları için önemli bir adım oluşturabilecek olan bu yeni yönetmelik çalışması ve RAM’ların sosyal hizmet uzmanlarıyla güçlendirilmesi süreci bakan değişimi nedeniyle MEB tarafından sonuçlandırılmamıştır (SHUDER OSH Komisyon Raporu 2017).

SHUDER tarafından 2014 yılından itibaren kurulan Okul Sosyal Hizmeti Komisyonu çalışmaları kapsamında MEB bünyesinde Okul Sosyal Hizmetinin başlatılması için 2017 yılına kadar programlı ve etkin bir şekilde MEB’de üst düzey yöneticiler ve ilgili birimlerle görüşmeler yapılmıştır. MEB Bakan Yardımcısı ve ilgili genel müdürlükler başta olmak üzere yapılan bu görüşmelerde okul sosyal hizmetinin başlatılmasına yönelik öneriler sunulmuştur. Ancak çalışmalardan somut bir sonuç alınamamıştır.

2.2. Yükseköğretimde Okul Sosyal Hizmeti

Ülkemizde yükseköğretimde ilk olarak 1961 yılında İstanbul Üniversitesi’nde öğrencilere yönelik sağlık, sosyal, kültürel, ekonomik vb. okul dışı sorunlarıyla ilgilenilmesi amacıyla kurulan mediko-sosyal merkezinde 1966’dan itibaren sosyal hizmet uzmanları, psikolog ve psikiyatri uzmanları da görev almaya başlamıştır (Duman 2018). Bu uygulama günümüzde de üniversitelerde devam etmektedir.

2000 yılından itibaren ilk olarak Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde lisans programında okul sosyal hizmeti dersi açılmıştır. Günümüzde üniversitelerin lisans ve lisansüstü programlarında sosyal hizmet bölümlerinde bu ders verilmektedir.

2000’li yıllardan itibaren Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde okul sosyal hizmeti uygulaması yapmak üzere sosyal hizmet öğrencileri Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda staj uygulamasına başlamıştır. Bu uygulamalar süreç içinde devam etmektedir.

Ankara Üniversitesi’nde Okul Sosyal Hizmet Birimi (2014), Hacettepe Üniversitesi’nde (2015) Okul Sosyal Hizmeti Uygulama ve Araştırma Merkezi gibi sosyal hizmet bölümlerinin bulunduğu yükseköğretim kurumlarında Okul Sosyal Hizmet Merkezleri/Birimleri kurulmuştur.

Üniversitelerde ve çeşitli yapılarda okul sosyal hizmeti ile ilgili pek çok araştırma, kitap, tez, makale vb. yayın çalışması yapılmaktadır.

Yükseköğrenim yurtlarında da sosyal hizmet uzmanları görev almakta ve sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirilmektedir.

2.3. Eğitim Alanında Okul Sosyal Hizmetiyle İlgili Diğer Kararlar, Düzenlemeler ve Gelişmeler

Yükseköğretim kurumlarında sosyal hizmet uygulamaları yapılmasına karşın ortaöğretim ve ilköğretim kurumlarında ise okul sosyal hizmeti bir türlü başlatılamamıştır.

Eğitim alanında okul sosyal hizmetini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilecek diğer gelişmelere de değinmek yerinde olacaktır. Bu kapsamda 2013 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği Taslağı kurumların görüşüne sunulmuş olup SHUDER ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından okul sosyal hizmetinin geliştirilmesi amacıyla; Taslakta 16. maddeden sonra gelmek üzere aşağıdaki öneri hazırlanmıştır.

*DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**Rehberlik, Okul Sosyal Hizmeti, Sosyal Etkinlikler, Okul ve Çevre İlişkileri**Rehberlik*

MADDE 16- (1) Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, 17/4/2001 tarihli ve 24376 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği hükümlerine göre yürütülür.

(2) Bu hizmetlerin yürütülmesi için okul yönetimince gerekli araç, gereç ve uygun ortam sağlanır.

Okul Sosyal Hizmeti:

MADDE 17-(1) Sosyal çevreden, aileden ve çocuktan kaynaklanan sorunların çözümü, çocuğun ailesi, çevresi ve okul ile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi ve çocukların şiddetten, zararlı alışkanlıklardan ve istismardan korunması için okulda sosyal servis kurulur. Sosyal servislerde istihdam edilen sosyal çalışmacılar ve psikologlar mesleki çalışmalarını müdürün koordinesinde diğer öğretmenlerle ve rehberlik ve psikolojik danışma birimleri ile ekip çalışması içinde yürütür.

2) Okul disiplin kuruluna sevk edilen çocukların durumları incelenir ve aile ve çevreden kaynaklanan şartlar değerlendirilerek çocuğun disiplin kurulunda çocuğun yanında yer alır. Çocuğun aldığı cezanın tekrarlanmaması ve okula tekrar uyumu konusunda çalışma yapar.

(3) Çocukların şiddetten, zararlı alışkanlıklardan ve istismardan korunması için çalışmalar yürütür.

(4) Bu hizmetlerin yürütülmesi için okul yönetimince gerekli araç, gereç ve uygun ortam sağlanır.

Zararlı alışkanlıklardan korunma

MADDE 17- (1) Ortaöğretim kurumlarında güvenli ortamın sağlanmasına yönelik koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması, zararlı alışkanlıkların önlenmesi ve öğrencilerin şiddetten korunması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma, hizmetleri ve okul sosyal hizmeti kapsamında, okul merkezli, temel önleme çalışmaları yürütülür. Bu konuda okul yönetimi, öğretmen, veli, çevre ile işbirliği yaparak gerekli önlemleri alır.”

Ancak bu öneriler MEB tarafından dikkate alınmamıştır.

- Milli Eğitim Bakanlığında görev yapan az sayıdaki Sosyal Çalışmacıya ek olarak eski dönemlerde yapılan düzenleme sonucunda sosyal hizmet uzmanlarının istihdamı için MEB’de **673 Sosyal Çalışmacı kadrosu** ihdas edilmiştir. Bu sosyal çalışmacıların görev almaları durumunda okul sosyal hizmeti uygulamalarında da ivme yaşanması olasıdır. MEB 2015 yılı “Merkez ve Taşra Teşkilatı Unvan Değişikliği” sınavı kılavuzuyla, 2015 yılı Şubat ayında unvan değişikliği yoluyla MEB personeli içinden

600 Sosyal Çalışmacı görevlendirilmesi için ilan yayınlayarak bir süreç başlatmıştır. Ancak MEB görevde yükselme ve unvan değişikliği yönetmeliğinde ön lisans sosyal hizmetler bölümü mezunlarının da Sosyal Çalışmacı olarak atanmasının öngörülmesine ilişkin bu hatalı düzenleme SHUDER'in açtığı dava sonucunda iptal edilmiştir. MEB bunun üzerine bu alımları sadece kendi bünyesindeki personelden lisans sosyal hizmet eğitimi alanlara yönelik yapmak durumunda kalmıştır. Ancak MEB dışından ilk atamayla alım yapmaması nedeniyle 600 kişilik Sosyal Çalışmacı kadrosuna başvurabilen sosyal çalışmacı sayısı bir elin parmaklarını geçememiştir. Sonuç olarak MEB'deki sosyal çalışmacı sayısı toplamda bir elin parmaklarını dahi bulmamaktadır. Uygun usulle ilk atama yoluyla bu sosyal çalışmacıları temin etme yoluna gitmeyen MEB 2015 yılında, dolduramadığı bu 673 Sosyal Çalışmacı kadrosundan 50'sini iptal ederek farklı personel grubu ihdas etme yoluna gitmiştir. Böylece MEB'e atanabilecek sosyal hizmet uzmanı sayısını ifade eden boş kadro sayılarında da azalma olmuştur.

- Milli Eğitim Şurasında özel eğitim, sokakta çalışan çocuklar, rehberlik ve araştırma merkezlerinde sosyal hizmet uzmanlarının da disiplinler arası ekip çalışması içinde eğitim sisteminde yer almasına yönelik kararlar alınmıştır (19. Milli Eğitim Şurası 2014).
- Okullarda sosyal hizmet uzmanlarının görevlendirilerek okul rehberlik ve yönlendirme hizmetlerinin geliştirilmesi, öğrenciler arasında yaşanan şiddet olaylarının önlenmesi, öğrencilerin okula devamı ve okul başarılarının yükseltilmesinin desteklenmesine yönelik okul sosyal hizmetinin başlatılması gereği eğitim sendikaları tarafından da yazılı ve sözlü açıklamalarla dile getirilmiştir.

3. ÇOCUK REFAHI ALANINDAKİ OKUL SOSYAL HİZMETİ KARARLARI, DÜZENLEMELERİ VE İLGİLİ GELİŞMELER

Okul sosyal hizmeti aslında çocuk refahı alanının da çok önemli bir çalışma sahasıdır. Okul çocuğun yaşamında önemli bir yer tutmakta olup okul, aile ve çocuk odağında önemli sorunlar yaşanabilmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik etkin uygulamalardan biri de okul sosyal hizmeti olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda çocuklarla ilgili olarak farklı konularda yaşanan sorunların çözümü için de okul sosyal hizmetine ilişkin tespit, öneri ve kararların öne çıktığı görülmektedir. Bu kapsamdaki durumu Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planında ki okul sosyal hizmeti kararı ve diğer gelişmeler olarak özetlemenin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

3.1. Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planında Okul Sosyal Hizmeti

Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hazırlanarak 14.11.2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak Yüksek Planlama Kurulunun 12 Aralık 2013 tarih ve 5767 sayılı kararıyla onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Koordinasyonunda, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı ve çeşitli kamu kurumu yetkililerinin katılımıyla düzenlenen 22.10.2014 tarihli 14.Merkezi Koordinasyon Toplantısı Kararıyla: Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planına (2013-2017) göre; 2016 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm okullarda Okul Sosyal Hizmet Birimleri kurulması

kararına istinaden ilgili kurumlarla işbirliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca çalışmaların gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinesinde, Çocuk Vakfı, İstanbul Üniversitesi ve TÜBİTAK TÜSSİDE'nin işbirliği; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve çocukların etkin katılım ve mutabakatıyla hazırlanmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının koordinatörlüğünde; Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu ile toplantılar yapılmış ve ilgili Bakanlıklardan gelen istek ve talepler doğrultusunda Çocuk Hakları Strateji Belgesinde ve Eylem Planında değişiklikler yapılmıştır.

Belgede genel durum tespiti yapıldıktan sonra, Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi 2013-2017 yılları arasında gerçekleştirilmesi gereken hedefleri içermiştir. Bu hedeflere ulaşabilmek için yapılması gereken eylemler ise Strateji Belgesinde belirtilerek Eylem Planında detaylı olarak açıklanmıştır.

Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesinin hayata geçirilmesi noktasında, tüm paydaş kurum/kuruluşların yanı sıra, demokratik gelişimin bir gereği ve göstergesi olarak, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere de önemli görevler düşmüştür. Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi'ne paralel olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinesinde, ilgili kurum/kuruluşların işbirliği ve katılımıyla hazırlanan, Ulusal Çocuk Hakları Eylem Planındaki hususların, belirli tarihlerde, belirlenen kurum/kuruluşların sorumluluğunda gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ilkelerini de kapsayacak şekilde, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının uluslararası standartlarda uygulanabilmesi, gerekli tüm koşulların iyileştirilmesi ve çocukların hayata daha etkin ve mutlu katılımlarının sağlanması için hazırlanmıştır. Strateji Belgesi, Türkiye'nin çocuk haklarını koruma ve geliştirme amacıyla ortaya koyduğu iradenin somut bir ifadesidir. Bu Belge ile çocukların hayat standartlarını geliştirmek ve çocukların sağlıklı büyüyecekleri, iyi eğitim alacakları, güç koşullarda kalmaları durumunda korunacakları, kaliteli hizmetlere erişebilecekleri ve bu amaçla gereken kaynakların ayrıldığı, ülke ölçekli bütünsel bir Çocuk Refahı Sistemi'nin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nın temel ilke, değer ve yaklaşımı ülkemizde 1995 yılında yürürlüğe giren "BM Çocuk Hakları Sözleşmesi", 2001 yılında yürürlüğe giren "Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi", 2009-2011 yıllarını kapsayan "Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi", 2011 yılında yayınlanan "Avrupa Birliği Çocuk Hakları Programı" ile "BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ve "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine dayanmaktadır.

Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planında (2013-2017) 2016'ya kadar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı tüm okullarda, "sosyal hizmet birimleri" kurulması kararında sorumlu kurum olarak MEB'e görev verilmiştir. Eylem Planında Okul Sosyal Hizmetiyle ilgili kısım aşağıda yer almıştır:

Amaç 4. Çocuk Hakları Kültürü Çerçevesinde Eğitim Politika ve Programları Geliştirmek						
Hedefler	Faaliyetler	Sorumlu Kurum	İlgili Kurum	Süre	Performans Göstergesi	Açıklama
4.4.Eğitimde Her Türlü Şiddetin Önlenmesi	4.4.3. Okullarda çocuk, aile ve okul yönetimi arasında gerekli işbirliğini sağlamak ve şiddet öyküsü olan çocukları tespit ederek psiko-sosyal yönden desteklemek amacıyla, okul sosyal hizmet sistemi kurulacaktır. Ayrıca sosyal servisler ya da rehberlik birimleri tarafından tespit edilen bireylerin sağlık kurumlarınca tedavi edilmeleri ya da ihtiyaç duydukları diğer sosyal hizmetlerden yararlandırılmaları için kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon geliştirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	2016	Okul sosyal hizmetinin uygulandığı okul sayısı Hizmet alan çocuk ve aile sayısı	Şiddet eğilimleri ve şiddete karışma olasılıkları akranlarına göre daha fazla olan çocuk ve gençlerin aile yapıları incelendiğinde genellikle çok çocuklu, göç eden, göçle geldiği yerde uyum problemi olan, psikolojik hastalığa sahip bireyi olan, aile içi geçimsizlik ve şiddet sorunu olan, alkolün kötüye kullanıldığı ve madde kullanımı olan ve/veya olumsuz sosyal çevre içinde yaşayan aileler olduğu tespit edilmiştir. Bu tür ailelerden gelen risk altındaki çocukların tespit edilerek, aileleri ile çalışan bir okul sosyal hizmet biriminin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu servislerde sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog gibi meslek elemanlarının çalıştırılması ve servisin, rehber öğretmenler ve okul aile birlikleriyle koordineli olarak çalışması faydalı olacaktır.

Kaynak: Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017 (2013)

Çocuk haklarına ilişkin ulusal düzeydeki uygulamalarda, kurumlar arası eşgüdümü sağlamak ve sürekliliğini korumak üzere kurumların en üst düzey temsilcilerinden oluşan ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı başkanlığında toplanan “Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu” tarafından, bu Strateji Belgesi ve Eylem Planının hayata geçirilebilme süreci izlenerek, sonuçları değerlendirilecek ve bu süreçte kurumlar arasındaki işbirliği ve eşgüdüm sağlanacaktır.

Belgenin yürütülmesinin takibini Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu, uygulanmasını ise MEB de dahil sorumlu kurum ve kuruluşlar yapacaktır. Belgenin öngördüğü hususların yerine getirilmesinden ve belgeye uyulmasından, paydaş tüm kurum ve kuruluşlar sorumludur. Ancak her ne kadar şiddet konusuyla sınırlı gibi görünse de okul sosyal hizmetinin yer aldığı bu önemli düzenlemeye rağmen MEB bünyesinde okullarda okul sosyal hizmeti sistemi kurulmamıştır.

- Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planından da hareketle MEB bünyesinde (öncelikle mevcut durumda sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmekte olduğu RAM’lerden başlatılarak tüm okulları kapsamak üzere) okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi için 2016 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının girişimiyle Avrupa Birliği Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının da işbirliğiyle Avrupa Birliği tarafından finanse edilmek üzere ulusal çapta bir Okul Sosyal Hizmeti Projesi oluşturma süreci başlatılmış ancak proje gerçekleştirilememiştir.

3.2. Çocuk Refahı Alanında Okul Sosyal Hizmetiyle İlgili Diğer Kararlar, Düzenlemeler ve Gelişmeler

Çocuk refahı alanında okul sosyal hizmetiyle ilgili diğer gelişmeleri, çalışmaları ve kararları özetle aşağıdaki şekilde toparlamak mümkündür.

- Toplumdaki sosyal sorunların hem sayısal hem de çeşitlilik ve derinlik olarak artmaya devam etmesi, göç, madde bağımlılığı, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk işçiliği, okul terki, suça yönelme gibi riskli durumların daha fazla yaşanması okul sosyal hizmetine olan ihtiyacı artırmakla birlikte yeni düzenlemelerin gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Ülkemizde 2005 yılında yayınlanarak yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan tedbirler içinde yer alan eğitim tedbirlerinin sağlıklı bir biçimde uygulanması ve izlenmesi için de okullarda iyi yapılandırılmış, ekip çalışması anlayışına sahip psiko-sosyal hizmet birimlerine duyulan ihtiyaç daha da artmıştır.
- Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneğince gerçekleştirilen ve Sabancı Vakfı Hibe Programları tarafından desteklenen Etiketsiz Eğitim Projesi kapsamında 30.01.2014 tarihinde gerçekleştirilen çalıştayda devlet korumasındaki çocuklarla ilgili olarak, genelde etiketleme konusu tartışıldıktan sonra, etiketlemenin önlenmesi amacıyla planlanan "MEB'deki öğretmenlerin eğitiminin içeriğine ilişkin çalıştayda" Okul Sosyal Hizmetinin geliştirilmesi önerisi de kararlaştırılmıştır.

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 14-16 Mayıs 2014 tarihlerinde gerçekleştirilen 6. Aile Şurasında "Okul Sosyal Hizmeti başlatılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır" kararı alınmıştır VI. Aile Şurası'nda Çocuk, Ergen ve Gençlik Komisyonu Raporu'nun Çevre ve Toplumun Çocuk, Ergen ve Gence Bakışı Konusundaki Tespit ve Öneriler başlığı altında ki öneri şöyle yer almıştır: 3. *"Okul sosyal hizmetleri başlatılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır."*
- 03.04.2015 Tarihli Korunma ve Bakım Altında Bulunan Çocukların Eğitim Süreçlerinin Değerlendirilmesi Çalıştayında gerek kurum bakımı altında yaşayan çocukların gerekse de diğer çocukların yaşadıkları okul ile ilgili sorunların çözümünde okul sosyal hizmetinin gerekliliği çalıştay sonuç raporuna girmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi 26. Yasama Dönemi 2. Yasama Yılı 442 Sıra Sayılı "Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda" okul sosyal hizmetine ilişkin hususlar yer almıştır. Raporda okul sosyal hizmetinden bahsedildikten sonra 5.8.2 Çocuklar İçin Eğitim ve Kaliteli Bakımın Sağlanması başlıklı bölümde 9. sırada öneri olarak *"Okul Sosyal Hizmeti sistemi oluşturulmalı, bu sistem sadece okul sürecini değil çocuğun aile ortamı, kaldığı yer ve sosyal çevre de dikkate alınarak uygulanmalı ve tarama programları yürütülmelidir."* ibaresine yer verilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi 26. Yasama Dönemi 2. Yasama Yılı 494 Sıra sayılı "Adana'nın Aladağ İlçesinde Kız Öğrenci Yurdunda Meydana Gelen Elim Yangın Vakasının Araştırılması ve Benzer Acıların Bir Kez Daha Yaşanmaması ve Kamusal Eğitim ve Barınma Haklarının Tüm Öğrencilerimiz İçin Güvence Altına Alınip Yaygınlaştırılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda (Temmuz 2017)" da Okul Sosyal Hizmetine ilişkin hususlar yer almıştır. Raporda okul sosyal hizmetinden bahsedildikten sonra 4.2 Öğrencilerin İyi Oluş Haliyle İlgili Sorun Alanlarına İlişkin Tespitler ve Öneriler başlığı altında okul sosyal hizmetinin oluşturulması gereği aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

"Tespit 5: Aile ortamının yanında, kritik değere sahip ikinci ortam "okul ortamları" olmaktadır. Eğitim çağındaki çocuğun ailesinden sonra en uzun süre bulunduğu ortam okul ortamıdır. Öğrencinin karşılaşılabileceği çeşitli sorunların (istismar, madde kullanımı, şiddet vd.) okul ortamında tespit edilmesi ve hızlı şekilde psikososyal yardıma ulaşmasına ihtiyaç vardır. Bu amaçla, disiplinler arası işbirliği ve ekip çalışmasıyla yürütülmesi gereken müdahaleler de çok büyük önem taşımaktadır.

(Öneri) Okul sosyal hizmeti sistemi oluşturularak sadece okul sürecinin değil, çocuğun aile ortamı, kaldığı yer ve sosyal çevrenin de dikkate alınarak sosyal hizmet uygulamaları sunulmalı ve tarama programları yürütülmelidir. Çocuk istismarının okullarda ve yurtlarda sağlıklı biçimde tespiti ve takibi de bu sayede mümkün olabilecektir."

- Ülkemizde UNICEF, TUBİTAK, AB, vb. Ulusal ve Uluslararası kurumlarla işbirliği içinde Okul Sosyal Hizmeti ile ilgili araştırma, proje vb. çalışmalar yapılmaktadır.

4. SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ (SHUDER) OKUL SOSYAL HİZMETİ ÇALIŞMALARI

Okul sosyal hizmetinin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanlarının meslek örgütü olan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER) tarafından okul sosyal hizmetinin ülkemizde tanınırlığının artırılarak, okul sosyal hizmetinin uygulamaya geçirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalara ivme kazandıran gelişme SHUDER bünyesinde 2014 yılı sonunda başlatılan çalışmalar sonucunda akademisyenler ve alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarından meydana gelen SHUDER Okul Sosyal Hizmeti (OSH) Komisyonunun kurulması olmuştur.

MEB'in 2015 yılındaki unvan değişikliği yoluyla sosyal çalışmacı alımı ilanı üzerine komisyon çalışmalarında bunun da etkisiyle başlangıçta MEB odaklı bir süreç öne çıkmıştır. Bu çerçevede öncelikle MEB'deki ilgili birimleri ve karar alıcıları "Okul Sosyal Hizmeti" hakkında bilgilendirmek ve süreci sağlıklı bir şekilde yürütmek amaçlanmıştır. SHUDER bünyesinde oluşturulan "Okul Sosyal Hizmeti Komisyonu" okul sosyal hizmetinin Türkiye'de MEB'de kurumsallaşması ve bu amaçla sosyal hizmet uzmanlarının istihdamının sağlanması için çeşitli çalışmalar yürütmüştür.

SHUDER Okul Sosyal Hizmeti Komisyonunun Ocak 2015-Mart 2018 tarihleri arasında planlı ve programlı bir şekilde yürüttüğü çalışmalar aşağıda özetlenmiştir:

- Okul sosyal hizmetinin Türkiye'de kurumsallaşması için stratejiler belirlenmiş ve Okul Sosyal Hizmeti Strateji Belgesi (2015) hazırlanmıştır.
- MEB'de okul sosyal hizmetinin kurumsallaşması için çalışmalar yürütülmüştür.
- Okul Sosyal Hizmeti Tanıtım Raporu hazırlanmıştır.
- Okul Sosyal Hizmetini tanıtmak ve sosyal hizmet uzmanlarının istihdamının önündeki engelleri aşmak amacıyla MEB'e ve MEB bünyesindeki çeşitli Genel Müdürlüklere ziyarette bulunulmuştur. Bu ziyaretlerde yetkililerle (MEB Bakan Yardımcısı, MEB Özel Eğitim Genel Müdürü, MEB İlk Öğretim Genel Müdürü, MEB Personel Genel Müdürü vb.) konu hakkında görüş alışverişinde bulunularak Okul Sosyal Hizmeti Tanıtım Raporu sunulmuştur.
- Türkiye'ye özgü geniş kapsamlı bir Okul Sosyal Hizmeti kitabı hazırlanması için çalışma yapılmıştır.
- SHUDER'in süreli yayını olan dergi çalışması kapsamında "Okul Sosyal Hizmeti Dergi Özel Sayısı" hazırlanarak SHUDER web sitesinde e-dergi olarak yayınlanmıştır.
- Ankara Keçiören'de Belediye, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve MEB ile işbirliği içinde pilot okullarda uygulanan "Okul Sosyal Hizmeti Proje Çalışmasına" katkı ve danışmanlık yapılmıştır.
- Konya'da pilot okullarda "Okul Sosyal Hizmeti Proje Çalışması" yapılmıştır.

- 2016 ve 2017 yıllarında okul sosyal hizmeti haftasında (1-7 Mart) “Okul Sosyal Hizmeti Basın Bildirileri” yayınlanmış (SHUDER web sitesinde yer verilmiştir), farkındalık çalışmaları yapılmıştır.
- Okul Sosyal Hizmeti Çalıştayı “Okul Sosyal Hizmet Uzmanı Mesleki Çerçeve Çalıştayı I”- Alan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Katılımıyla, Ankara’da 5-6 Mart 2016 tarihlerinde düzenlenmiş ve çalıştay raporu yazılı materyal olarak hazırlanmıştır.
- Dr. Ural Nadir Okul Sosyal Hizmeti Çalıştayı “Okul Sosyal Hizmet Uzmanı Mesleki Çerçeve Çalıştayı II”- Okul Sosyal Hizmeti Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Akademisyenlerinin Katılımıyla, Ankara’da 11 Şubat 2017 tarihinde düzenlenmiş ve çalıştay raporu yazılı materyal olarak hazırlanmıştır.
- Paydaşlarla işbirliğinde “Milli Eğitim Bakanlığı’nda Okullarda Psikososyal Hizmet Ekibinin Güçlendirilmesi İçin Okul Sosyal Hizmeti” isimli Okul Sosyal Hizmeti Çalıştayı, 1 Mart 2018 tarihinde gerçekleştirilmiş ve çalıştay raporu yazılı materyal olarak hazırlanmıştır.

SONUÇ

Uluslararası ve ulusal düzeyde sosyal hizmet mesleğinin birincil alanı olan çocuk refahı alanının odak noktasında çocuklar yer almaktadır. Çocuk refahı alanı kapsamında, ailede, okulda, sokakta, toplumda yani her durum ve ortamda çocuğun risklerden korunması ve güvenliğinin sağlanması öncelikli önem arz etmektedir. Bu çerçevede, çocuk refahı alanı ile doğrudan ilişkili olan okul sosyal hizmeti alanında sosyal hizmet uzmanlarının multidisipliner yapı içinde görev alması olması gereken ve tabii bir durumdur. Okullardaki sosyal hizmet uygulamaları sosyal hizmetin okul sosyal hizmeti alanı ve bu çalışmaları yürüten meslek elemanları ise okul sosyal hizmet uzmanlarıdır.

Okul sosyal hizmeti 100 yılı aşkın bir süreden beri dünyanın birçok ülkesinde sosyal hizmet uzmanları tarafından uygulanmaktadır. Türkiye’de ise okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyaç yıllardan beri dile getirilerek, konuyla ilgili olarak ulusal düzeyde de kararlar alınmasına karşın okul sosyal hizmeti çeşitli nedenlerle eğitim sistemi içerisinde hala uygulamaya geçirilememiştir. Okul sosyal hizmeti ihtiyacı ve bu ihtiyacın giderilmesine ilişkin bugüne kadar alınmış olan kararlara bakıldığında okul sosyal hizmeti ihtiyacı ve bu ihtiyacın giderilmesi için okul sosyal hizmetinin başlatılması ve geliştirilmesine yönelik ulusal veya kısmi pek çok kararın alındığı dikkat çekmektedir.

Bu kararların çoğunlukla çocuk refahı alanında hizmet veren resmi kurumlar (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı vb.) ile meslek örgütleri (SHUDER) ve sivil toplum kuruluşları etkisiyle doğrudan bu kurumlar veya MEB de dahil farklı kurumların yer aldığı ortak platformlarda alındığını görmek şaşırtıcı olmamıştır. Okul sosyal hizmetinin eksikliğinden de kaynaklanan sorunlarla bizzat yüzleşen ve bu sorunların çözümü için çalışan yapıların önerilerinden birisi de doğal olarak okul sosyal hizmetinin uygulanması olmaktadır.

Bunun yanında ilgi çeken bir durum kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonları, strateji belgesi ve eylem planı, TBMM komisyon kararları gibi ülkemizdeki uygulamalara yön veren üst politika

belgelerinde ısrarla okul sosyal hizmetinin başlatılması karar ve önerilerine yer verilmesine karşın bu kararların karşılık bulmamış olmasıdır. Yürürlükte olan son Kalkınma Planında da yer alan okul sosyal hizmetinin başlatılması kararı hala hayata geçirilmemiştir. Dikkat çeken başka bir durum da yükseköğretimde sosyal hizmet uygulamalarına yer verilmişken ortaöğretim ve ilköğretimde bu uygulamaların yer bulamayışıdır.

Okul sosyal hizmetinin uygulanacağı kurumsal yapı olan Milli Eğitim Bakanlığı nezdinde okul sosyal hizmetinin başlatılmasına ilişkin pek çok girişimde bulunulmuştur. Ancak bu girişimlere ilişkin gerek düzenleme bazında gerekse hizmetin başlatılması anlamında somut bir ilerleme sağlanamamıştır. Aksine MEB'deki sosyal hizmet uygulamaları önce Rehberlik Araştırma Merkezleriyle sınırlı tutulmuş, ardından yeni yönetmelik düzenlemelerinde bu merkezlerde sosyal hizmet uzmanlarının ismine ve görev tanımlarına dahi yer verilmediği görülmüştür.

Buna karşın günümüzde her ne kadar milli eğitim çatısı altında bir okul sosyal hizmeti uygulaması başlatılamamış olsa da, bu hizmete duyulan ihtiyacın giderilmesi amacıyla okul sosyal hizmetinin kurulması ve geliştirilmesine yönelik ulusal ve kısmi düzeyde alınan kararlar yanında, konuyla ilgili pilot uygulamalar, projeler, çalıştaylar, taslaklar, araştırmalar, yayınlar, organizasyonlar vb. birçok çalışma yapılmaktadır. Gerek okul sosyal hizmetiyle ilgili uluslararası duruma ve gelişmelere bakıldığında gerekse ülkemizde eğitim sisteminde yaşanan sorunlar ile çocuk refahı alanının gereklilikleri göz önüne alındığında bu çalışmalar er ya da geç ülkemizde başlatılması kaçınılmaz olan okul sosyal hizmetinin daha sağlıklı bir şekilde başlatılması için önemli birer hazırlık ve deneyim oluşturmaktadır. Okul sosyal hizmetinin nitelikli bir şekilde verilmesi için üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinde okul sosyal hizmeti dersi de yaygın bir şekilde vermeye devam etmektedir.

Gelinen noktada ülkemizde okul sosyal hizmetinin başlatılması için koşulların oluştuğu, hatta geç bile kalındığı görülmektedir. Ancak gerek ulusal çaptaki düzenlemeler gerekse konuyla ilgili doğrudan ve dolaylı kesimlerin tüm karar ve uğraşlarına rağmen MEB'de okul sosyal hizmeti bir türlü başlatılamamıştır. Bu durumun nedeninin bir ilgisizlik veya ihmalden mi yoksa dirençten mi kaynaklandığı anlaşılamamaktadır. Erken dönemlerde (1960'lardan 2000'lere kadar) okul sosyal hizmetinin başlatılamamasında sosyal hizmet uzmanlarının sayısal azlığının gerekçe oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde gerek sayısal olarak gerekse alınan eğitim ve konuyla ilgili yaşanan birikim dolayısıyla ülkemizde sosyal hizmet uzmanlarının geldiği noktada bu gerekçeden bahsetmek artık mümkün değildir.

Bu durumda MEB'de bir türlü okul sosyal hizmeti uygulamasının başlatılamamasının nedenleri olarak şu iki husus öne çıkmaktadır. Birincisi okul sosyal hizmeti uygulamanın başlatılmasına karar verecek olan yapılardaki üst düzey karar alıcılarda bu yönde güçlü bir irade gelişmemesi, ikincisi MEB'de bu hizmetin ilişkilendirilebileceği mevcut yapıların konuya direnç göstermesidir.

Ancak her halükarda okul sosyal hizmetinin başlatılamamasına ilişkin sebep ne olursa olsun okul sosyal hizmetinin başlatılamadığı her geçen gün hem çocuklarımız ve aileleri, hem de eğitim sistemi başta olmak üzere çocuk refahı alanı ve ülkemizin çocukları ve geleceği açısından risk oluşturmaya ve sorun üretmeye devam etmektedir. Okul sosyal hizmeti ihtiyacının yansımaları ve etkileri başta eğitim olmak üzere çocuk refahı alanında ve birçok alanda kendini göstermekte ve geleceğimizi tehdit etmektedir. Daha fazla geç kalınmadan Milli Eğitim Bakanlığı kurumsal yapısı içinde okullarda çocuk refahı alanı ve ilgili yapılarla işbirliği içinde Türkiye Okul Sosyal Hizmeti sisteminin kurulması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB). (2013). Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017). Resmi Gazete Tarihi: 14.11.2013.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı VI. Aile Şurası: Komisyon Raporları ve Bildiriler. TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara, 14-16 Mayıs 2014. Poyraz Ofset. http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/542936a3369dc32358ee2a94/VI_%20Aile%20Surasi_Raporlar%20ve%20Bildiriler_Kitabi.pdf
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 22.10.2014 tarihli ve 2015/1 Karar Sayılı 14.Merkezi Koordinasyon Toplantı Tutanağı.
- Çocuk Koruma Kanunu 5395 (S.K.) 15.07.2015 Sayılı Resmi Gazete.
- Dönümcü, Ş. (2004). Sema Kut ve Sosyal Hizmet: “Yaşamla Bütünleşen Bir Mesleğin Öyküsü”. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, No.11, Ordem Matbaası, Aralık 2004.
- Duman, N. (2018). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmeti. Power Point Sunusu.
- Etiketsiz Eğitim Projesi Çalıştayı. Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği. Ankara, 30.01.2014.
- Korunma ve Bakım Altında Bulunan Çocukların Eğitim Süreçlerinin Değerlendirilmesi Çalıştayı. Ankara, 03.04.2015.
- (Mülga) Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 17. 04. 2001 Tarihli Resmi Gazete, Sayı 24376.
- (Mülga) Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği, 10.11.2017 Tarihli Resmî Gazete, Sayı 30236.
- Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 14.08.2020 Tarihli Resmî Gazete, Sayı 31213.
- Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi, Eylül 2020 tarihli Tebliğler Dergisi.
- Milli Eğitim Bakanlığı 19. Milli Eğitim Şurası. Ankara, 2-6 Aralık 2014. Erişim Tarihi; 25 Aralık 2021. Erişim Adresi; <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği “Okul Sosyal Hizmet Uzmanı Mesleki Çerçeve” Çalıştayı Raporu. Ankara; SHUDER, 5-6 Mart 2016 (I) - 11 Şubat 2017 (II)
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER) Genel Merkezi Okul Sosyal Hizmeti Komisyonu Çalışma Grubu Raporu. Ankara; SHUDER, 10.01.2015
- Türkeri, S. (2018). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmeti. Power Point Sunusu.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022). Kalkınma Planları. Ankara. Erişim Tarihi; 31.01.2022. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022) Özel İhtisas Komisyonları Raporları. Erişim Tarihi; 31.01.2022. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/ozel-ih-tisas-komisyonu-raporlari/>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi 26. Yasama Dönemi 2. Yasama Yılı 442 Sıra Sayılı “Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin

Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu. Ankara: TBMM, 3 Kasım 2016. Erişim Tarihi; 31.01.2022. Erişim Adresi; <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/3121>

Türkiye Büyük Millet Meclisi 26. Yasama Dönemi 2.Yasama Yılı 494 Sıra sayılı Adana'nın Aladağ İlçesinde Kız Öğrenci Yurdunda Meydana Gelen Elim Yangın Vakasının Araştırılması ve Benzer Acıların Bir Kez Daha Yaşanmaması ve Kamusal Eğitim ve Barınma Haklarının Tüm Öğrencilerimiz İçin Güvence Altına Alınip Yaygınlaştırılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu. Ankara: TBMM, Temmuz 2017. Erişim Tarihi; 31.01.2022. Erişim Adresi; <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss494.pdf>

GERİATRİK ALANDA SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ

Buse Buket ŞENER¹

GİRİŞ

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de, 20. yüzyılın başlarından itibaren doğurganlık hızının düşmesi, ortalama yaşam beklentisinin artması, insanların sağlığı koruma ve geliştirme konusunda bilinçlenmesi, beslenme koşullarının iyileşmesi, temel halk sağlığı hizmetlerinin gelişmesi, hastalıkların erken tanısı, tedavi olanaklarının artması ve birçok bulaşıcı hastalığın kontrol altına alınması gibi nedenlerle yaşlı nüfus oranı genel nüfus içinde giderek artan bir eğilime sahip olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre; doğumda beklenen yaşam süresi, 2002 yılında 76,4 yıl, 2018 yılında 78 yıl iken 2020 yılında 81,3 yıla yükselmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), geriatric yaş grubunu 65 yaş ve üzeri olarak tanımlamıştır. Yaşlı nüfus 2017 yılında dünya nüfusunun %8,9’unu, ülkemizde ise %8,5’ini oluşturmaktadır. 2020 yılında %9,5’e yükselen yaşlı nüfusun, 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 şeklinde artış göstereceği tahmin edilmektedir (TUİK, 2020).

Hızlı teknolojik gelişmeler, kentsel alanlara göç ile psikososyal destekleyici olan geniş aileler çekirdek aileye dönüşmüştür. Bu değişim kuşaklar arası gerilimin artmasına ve kriz ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kültürel yapımız itibari ile yaşlıların desteklenmesi ve korunması aile hayatı açısından önemli bir konudur. Bağımsızlık düzeyini koruyamayan yaşlının bakım süreci genelde aile içinde çözümlenmektedir. Ancak hızla değişen yaşam koşulları yaşlının özellikle hasta yaşlının bakımını üstlenen aile üyelerinin farklı sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Özellikle çalışma hayatına atılan kadın sayısının artması yaşlının bakım, sosyal ve psikolojik destek sorununun da artacağını göstermektedir. Aile üyelerinin destekleyemediği durumlarda ise yaşlı birey için kurum bakımı söz konusu olmaktadır. Kültür ve değerlerdeki değişim yaşlıların ihmaline, yalnız kalmalarına, öz güvenlerini yitirmelerine, yetersizlik ve faydasızlık duygularına kapılmalarına sebebiyet vererek toplumsal sorun olarak da gündeme gelmektedir. Yaşlı nüfusun artması, aile yapısı, kültür ve yaşam koşullarındaki değişimin yanı sıra yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan bio-psiko-sosyal değişimlerin karşılanmasına yönelik ihtiyacın sağlanması noktasında sosyal hizmet mesleği ve uygulamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Yaşlı refahı alanında planlı değişim sürecine yönelik uygulamalar gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanının üstleneceği rol ve sorumluluklar da değinilmesi gereken bir konudur.

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Güven Sağlık Grubu

YAŞLILIK VE YAŞLANMA

Yaşlılık ve yaşlanma kavramları farklı içeriklere sahiptir. Yaşlılık biyolojik bir olay olmanın yanı sıra toplumsal ve kültürel de bir olaydır. Yaşlılık kavramı zamana, bireye ve topluma göre farklılık göstermektedir ([DPT], 2007). Toplumların ekonomik, psikososyal, kültürel yapısı ve yaşam biçimi yaşlılığa ve yaşlı bireye bakış açısını şekillendirmiştir. Kimi toplumlarda yaşlı bireyler deneyimli ve saygı gösterilen kişiler olarak atfedilirken, kimi toplumlarda yük olarak atfedilmektedir. Yaşlılıktan farklı bir tanımlamaya sahip olan yaşlanma ise kişinin fiziksel, sosyal, bilişsel ve psikolojik yönden değişim yaşaması olarak tanımlanabilir. Zaman, mekan, kültür ve aile yapısında meydana gelen değişim yaşlı nüfusun yaşlanma ile gün yüzüne çıkan bio-psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında değişimlerin yaşanmasını desteklemektedir (Özkul ve Kalaycı, 2015).

Yaşlı nitelemesi, belli bir yaştan üstündeki insanlar için kullanılan, toplumda gün geçtikçe ‘yaşlı’ olarak atfedilme yaşı, sınırlılıklar ve anlam bakımından değişime uğrayan bir kelimedir. Toplumların benimsediği kültürel yapı, anlayış ve algılayış biçimi bu farklılıkların oluşumu ile yakından ilgilidir (Baran, 2005). Başka bir yaşlı tanımına baktığımızda ise; yaşlı, biyolojik olarak, takvim yaşı ilerleyen birey şeklinde tanımlanmaktadır. Takvim yaşı kaç olursa olsun kendini yaşlı hissedenden bireyin yaşlı, hissetmeyen bireyin ise yaşlı olmadığı yaşlılığın sosyal tanımını oluşturmaktadır. Bu tanım aynı zamanda, sosyal çalışma mesleğinin yaşlı için tarif ettiği tanım olmaya yakındır (Tomanbay, 2007). Bu bilgilerden hareketle yaşlı kavramı için yaş, sınırlılık, anlayış ve algılayış terimleri tek başına yeterli olmadığı gibi genelleyebileceğimiz bir ifade de değildir. Birey kendini yaşlı hissetmediği sürece birey için yaşlı tanımı kullanılabilir olmayacaktır. Yaşlılığın fizyolojik yönü ile birlikte psikolojik, duygusal, bilişsel ve sosyal yönleri de sahip olduğunu görmekteyiz.

Yaşamımız ve bu yaşamda çizdiğimiz yol büyük bir oranla yaşımız tarafından yönlendirildiğinden kronolojik yaştan önemi bizim için büyüktür. Okuryazar olmayan kabilelerde bireyler çoğu zaman yaşlarını bilmedikleri için yaşlılık kronolojik yaş ile değil fiziksel ve zihinsel koşullar tarafından belirlenir. Yaşlanma sürecine ihtiyarlama denir. Yaşlanma ile birlikte bireyden bireye farklılık gösteren çeşitli bedensel boyutlardaki değişim oranları her insanı farklı etkilemektedir (Zastrow, 2013). Yaşamı olumlu, olumsuz ve nötr tüm anıları ile mutluluk duyarak yaşayan bireyler, bio-psiko-sosyal iyilik halini yaşamın her döneminde devam ettirirler. Bu süreci yaşamın bir parçası haline getiren bireyler yaşlanma sürecini olumlu karşılar ve pozitif devam ettirirler.

YAŞLANMA İLE GELEN SORUNLAR

20. Yüzyılın başlarından itibaren teknolojiye hızlı gelişim ile birlikte kırsal kesimden kentlere göç artmıştır. Bu göç toplumsal ve psikolojik destekleyici olan geniş ailenin yerini çekirdek aileye bırakmasına sebep olmuştur. Bu değişim kuşaklar arasında kriz ortamına zemin hazırlarken yaşlıların ihmaline, yalnız kalmalarına, öz güvenlerini yitirmelerine, yetersizlik ve faydasızlık duygularına kapılmalarına sebebiyet vererek güçsüz kalan yaşlının sağlık, psikososyal, ekonomik ve fizyolojik

alandaki sorunlar yaşamasına neden olmuştur (Bahar vd., 2009). Bu noktada yaşlı bireylerin yaşadıkları sorun alanlarına kısaca değinme gerekliliği doğmuştur.

Emeklilikle birlikte gelir durumunda yaşanan değişiklik yaşlının ekonomik duruma ait en önemli faktördür. Ekonomik sorunlardan etkilenen öncelikli grup belirli bir birikimi olmayan, geliri ve sosyal güvencesi bulunmayan yaşlılardır. Çalışma yaşamından zorunlu ayrılış yaşlılık döneminde sağlık problemlerinin de gün yüzüne çıkması ile sağlık harcamalarını arttırmaktadır. Ayrıca barınma için ayrılan miktarın yükselmesi ile yaşlının geliri bu ihtiyaca cevap verememektedir (Çavuş, 2013). Ülkemizde herhangi bir sosyal güvence ya da gelire sahip olmayan bireyler için 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun Gereği” aylık belirli bir ücret bağlanmaktadır. Bu yasa haricinde ihtiyaç duyan yaşlılar için pek çok hizmet veren kurum ve kuruluşlar varlığını sürdürse de sayıları yetersiz kalmaktadır (Elevli, 2012).

Emeklilikle birlikte yaşlı birey aktif çalışma yaşamına göre pasif bir yaşama geçmektedir. Bu geri çekilme ile birlikte pasifleşen yaşamında birey kendini işe yaramaz hissederek yeni hayatına uyum sağlama da problemler yaşayabilir. Bu psikososyal sorun sürecine, emeklilik ile oluşan maddi kesinti de dâhil olduğunda yaşlı birey adaptasyonda daha büyük sorunlar yaşar. Gün geçtikçe sağlık problemleri de yaşamaya başlayan yaşlı bir süre sonra kendine bakamayacak duruma gelir. Bu noktada yaşlının maddi, manevi tüm bakımı ile aile üyeleri ilgilenmeye başlar. Bakımını üslenebilecek bir aile üyesi olmayan yaşlının da kurum ihtiyacı konusu gündeme gelir. Kurum ihtiyacı oluşan yaşlı için ekonomik alan tekrar gündeme gelir. Bu döngü içerisinde karşılaştıkları sorunlar ile yaşlı hayattan doyum almamaya başlar. Yaşlı için gündeme gelen ekonomik sorunlar, psikolojik sorunlar ile birbirini tetikleyen sorun olarak devamlılığını sürdürür (Zastrow ve Krist-Ashman, 2015).

Yaşlıların karşılaştıkları gelişimsel basamaklar, emeklilik ile birlikte gelir düşüşü, emeklilik sonrası eş ile yaşama, yaşlılar ile yakınlık ve bağ kurmaya başlanması, hastalık ve eşin/arkadaşların ölümü ile baş etme, fiziksel güç ve sağlıktaki değişimlere adapte olma, ölüm duygusu ile yaşama gibi psikolojik bir süreçtir. Yaşlının yaşamında gündeme gelen bu değişimler yaşlı için stres kaynağıdır (Zastrow ve Krist-Ashman, 2015). Bireyin kendini yaşlılığa hazırlamamış olması, değişen fiziksel görünüş ile birlikte ortaya çıkan sağlık problemleri ve başkalarının yardımına ihtiyaç duyar duruma gelme, yaşlıda duygusal problemlerin yaşanmasına neden olur (Genç ve Dalkılıç, 2013). Yaşlılık ile birlikte özellikle bilişsel işlevselliği düşük olan bireylerin çevreleri ile bağlarının devamı sağlanarak, sosyal yaşamdan kopmadan yaşamını sürdürmesi ve sosyal destek sistemlerinin pozitif yönde devam ettirilmesi bireyin yaşlılık sürecine uyumunu kolaylaştırmaktadır. Bu uyum yaşlının psikososyal sorunlara daha ılımlı yaklaşım içerisinde olmasını sağlayacaktır.

İnsan vücudunu etkisi altına alan biyolojik yaşlanma, her bireyin vücudunun farklı bölgelerini farklı oranda değişime uğratar. Hareket hızında, çeviklikte, uzuvların sabitliğinde azalma, saçlarda incelme, kırışıklık ve varisli damarlarda artma sağlayarak fiziksel görünümde değişiklikler yaratırken, yaşla

ortaya çıkan kırıksıklık, kuruluk ve cildin sertleşmesi dokunma duyusunda azalma meydana gelir. Gün geçtikçe işitsel keskinlik seviyesi düşerek yüksek tonlarına karşı bile işitmede sorun yaşanmaya başlanır. Göz merceği, iris, kornea ve optik sinirlerdeki gerileme ile görme yetisi kabiliyeti geriler.

Deri altı kaslarının ve yağın bir kısmının azalması ile birlikte ciltte sarkmalar yaşanır. (Zastrow ve Kirst-Arshman, 2015).

Fiziksel, bilişsel ve ruhsal olarak desteğe ihtiyaç duyan bireyler ihtiyaç duymayan bireylere benzer davranışlar sergileyemezler. İhtiyaçlarını destek ile karşılayan bireyler başkalarına muhtaç yaşamaya başlarlar. Yaşlılık döneminde de hastalıkların artması sonucu insan vücudunda meydana gelen gerileme ve bozulma ile bireyin rutin işlerini yapabilmesinde destek ihtiyacı artmaktadır. Bakıma muhtaçlık; hastalıklar, kaza ve benzeri nedenlerle bireyin günlük ihtiyaçlarını giderememesi ve diğer bireylerin destek ve gözetimine gereksinim duyma halidir. Doğuşta veya sonradan ortaya çıkan bakıma muhtaçlık düzeyi bireyin engel düzeyine göre farklı boyutlarda kendini göstermektedir (Sütçü, 2015). Yaşlıların bakımı konusunda çoğunlukla aile bireylerinin sorumlu tutulduğu ülkemizde, yaşlı bireyin bakım sorumluluğunu almayan çocuklar toplum tarafından kınanmaya maruz kalırlar. Yaşlı bireye bakım veren aile üyeleri de yaşlı bireye karşı beslediği sevgi duygusu, bir evlat olarak bakım sürecini görev edinme, kendisine bakamayacak durumda olan yaşlı bireyle kurulan empati duygusu, bakımı üstlenecek başka birinin olmaması, duyulan suçluluk hissi ve toplum baskısı nedeni ile yaşlı bireyin bakımını üstlenmektedirler (Or, 2013). Hastalığın ilerlemesi ile yaşlı bireyde psikiyatrik ve davranışsal bulgular artar. Bu bulguların artışı ile yaşlı bireyin kullandığı ilaç miktarı artış gösterirken daha yoğun ve uzun dönemli bir bakım süreci gündeme gelir. Yoğun ve uzun soluklu bakım süreci bakım veren yükündeki artışı ortaya çıkartır (Kaya Uygun, 2019). Bu bilgiler, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmek, yükseltmek ve korumak için koruyucu ve önleyici hizmetler sunmak, sosyal çevreleriyle uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacıyla eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psikososyal rehabilitasyon alanlarında sosyal hizmet disiplini ve uygulamalarına olan ihtiyacı ortaya çıkartmaktadır.

GERONTOLOJİK VE GERİATRİK SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmet disiplininin birçok uygulama alanı mevcuttur. Yaşlı refahı da sosyal hizmet mesleğinin önemli uygulama alanlarından biridir. Geriatrik sosyal hizmet, yaşlıların sosyal yaşama etkili bir şekilde dâhil olmaları ve sosyal işlevselliklerinin devamlılığı için yaşlı bireylerin problemlerle başa çıkma ve sorun çözme kapasitelerinin geliştirmesini destekleyen, sosyal politikaların yaşlı gereksinim ve problemleri tespiti yönünde şekillenmesi amacı ile çalışmalar gerçekleştiren, yaşlıların ve ailelerinin yaşam kalitesini güçlendirmelerine ve sürdürmelerine yardımcı olan psiko-sosyal destek hizmetlerin kapsamaktadır (Onat, 2003; Önal Dölek, 2011). Gerontolojik sosyal hizmet ise daha çok gündüzlü bakım evleri, huzurevleri, rehabilitasyon ve bakım merkezleri gibi yatılı kurum ve kuruluşlarda gerçekleştirilmektedir. Gerontoloji alanında sosyal hizmet uzmanı; yaşlı bireyin sorun ve ihtiyaçlarının belirlenip değerlendirilmesinde, ihmal ve istismara uğramış yaşlıyla ilgili vaka yönetiminde, sosyal ve

bilişsel işlevselliğinin geliştirilmesinde, geçici veya uzun süreli bakım hizmetleri planlamalarında, yaşlıların ve bakım vericilerin gerekli kaynaklarla buluşturulmasında görev alır (Zubaroglu Yanardağ, 2019).

Geriatrik sosyal hizmet uygulamasının temelini oluşturan bazı esaslar mevcuttur. Berkman vd. (2002) bu esasları, toplumsal yaşama katılım sürecindeki engellerin kaldırılması, yaşlılıkta oluşan kayıp olguları ile mücadele amaçlı tıbbi, mesleki ve sosyal rehabilitasyon hizmetlerini geliştirilmesi, yaşlı bireyle sosyal çevresi arasındaki bağın korunması ve yaşam boyu devamlılığının sağlanması, sağlıklı yaşlılar dahil tıbbi, sosyal ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyan yaşlılar için imkan sunan destek ve bakım hizmetlerinin geliştirilmesi, bakım vericilerin yaşadığı sorunların çözüme kavuşmasında destekleyici hizmet sunması, emekliliğe hazırlık programlarının geliştirilmesi olarak tanımlamıştır (Karaköse, 2020).

Sosyal hizmet uzmanı, sağlığa ve iyilik halinin sürdürülmesi üzerine odaklanarak bio-psiko-sosyal faktörlerin ilişkisini kurmak amacıyla bütüncül bir değerlendirme yapmak üzere eğitim alır. Geriatri alanında sosyal hizmet uzmanı, yaşlının sorunlarla baş etme kapasitelerini arttırmak ve korumak için yaşlı bireylerin aileleri ile de çalışma gerçekleştirir (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008). Geriatrik alanda çalışan sosyal hizmet uzmanı planlı değişim süreci ile yaşlının kendi kendine karar vermesine yardımcı olurken öz saygısını güçlendirmekte, yaşam kalitesini yükselterek ve koruyarak yaşam doyumunu artırmakta, ayrıca aile üyeleri ile gerçekleştirdiği mesleki çalışmalarla aile ilişkilerini koruyucu bir hizmet sunmaktadır.

YAŞLI REFAHINA YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Türel (2001), çocukların yaşlı ile aynı şehirde ikamet etmiyor olması, çalışma amacıyla çocuklarının yurt dışında yaşıyor olması, küçük konutlarda oturan çocukların ebeveynlerine ayırabilecekleri bir yerin olmaması, kırsal kökenli yaşlılarla değişen sosyal yaşam sonucu aile içi uyumunun zorlaşması, kadınların çalışma yaşına atılmaları ile yaşlının bakımını üstlenecek aile üyesi konusunda problemlerin yaşanmaya başlanması, beklenen yaşam süresinin uzaması ve gelişen sağlık koşulları nedeni ile yaşlının kendi sosyal çevresinden kopmadan bağımsız yaşamını sürdürme isteği gibi nedenlerle yaşlının aile içinde bakımının zorlaştığını ifade etmiştir (Şeker ve Kurt, 2018). Yaşlının bakım sorunu yaşlılık alanına dair sorunlardan en yoğun karşılaşılanıdır. Yaşlı refahı alanında sosyal hizmet disiplini daha çok kurumsal bakım olarak şekillenmiştir. Kurum bakımı yaşlıların sorun ve ihtiyaçlarını dikkate alan en eski sosyal hizmet programlarındandır. Kurum bakımı, temel ve günlük ihtiyaçlarını bağımsız karşılayamayan yaşlıların sağlık, ekonomik, sosyal ve psikolojik konularda sorun yaşadıkları noktada psikososyal destek sağlanmasını ve yaşlıların bio-psiko-sosyal bakımını temel alan bir hizmet türüdür. Türkiye'de yaşlılara sunulan kurumsal bakım hizmetleri Kamu Kurum ve Kuruluşları ve özel sektöre bağlı Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi tarafından sağlanmaktadır. Yatılı hizmetlerin yanı sıra gündüzlü hizmet veren Yaşlı Hizmet Merkezleri, Evde Bakım Hizmetleri ve

Gündüzlü Bakım Merkezleri de mevcuttur. Yaşlılara yönelik sivil toplum kuruluşlarının da çalışmaları mevcuttur.

Huzurevleri, 60 yaş ve üzerindeki yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu kişilerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, yaşlı kişilerin yaşamlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmeleri amacıyla, kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşu olarak tanımlanmaktadır (Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, 2001). Yaşlı hizmet merkezleri, yatılı kurum bakımına gereksinim duymayan ve ekonomik-sosyal durumu ne olursa olsun ev ortamında yaşayan yaşlıların sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak ve onların izole edilmelerini engellemek amacıyla açılması planlanan merkezlerdir. Yaşamını evde ailesi, akrabalarıyla veya yalnız sürdüren sağlıklı yaşlılar ile demans, alzheimer gibi hastalığı olan yaşlıların yaşam ortamlarını iyileştirmek, boş zamanlarını değerlendirmek, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi imkanlarıyla karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerinde destek hizmetleri vermek, ilgilerine göre faaliyet grupları kurarak sosyal faaliyetler düzenlemek suretiyle sosyal ilişkilerini zenginleştirmek, aktivitelerini artırmak ve gerekli olduğu zamanlarda aileleri ile dayanışma ve paylaşma sağlanarak yaşlının yaşam kalitesinin artırılması amacıyla sunulan hizmetleri yürüten birim olarak tanımlanmaktadır. Evde bakım hizmet birimi ise akıl ve ruh sağlığı yerinde olan, tıbbi bakıma ihtiyacı olmayan ve herhangi bir özrü bulunmayan yaşlının bakımı ile ilgili olarak hane halkının tek başına veya komşu akraba gibi diğer destek unsurlarına rağmen yetersiz kaldığı durumlarda yaşlılara evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla sunulan sosyal, fiziksel, psikolojik destek hizmetlerini yürüten birim olarak tanımlanmıştır (Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 2008).

Evde bakım ve tıbbi hizmet ekibinin bir üyesi olan sosyal hizmet uzmanı yaşlı birey ve bakım verici aile bireyleri ile bütüncül çalışma gerçekleştirmektedir. Yaşlı hizmet merkezleri ve gündüzlü hizmet merkezi yaşlı bireyleri yaşadığı ortamdan uzaklaşmadan yaşam kalitesinin artırma amacı ile hizmet sunmaktadır. Bu merkezler yaşlının bütüncül sağlık süreci ile birlikte özellikle bilişsel ve sosyal alanda kayıp yaşayan yaşlı bireylerin işlevsellik düzeylerini güçlendirmek ve korumak için de planlı değişim programı oluşturarak psikososyal uygulama yapmaktadır.

GERİATRİK ALANDA SOSYAL HİZMET UZMANI ROL VE SORUMLULUKLARI

Geç yetişkinlik döneminde (65 yaş ve üzeri dönemde); çeviklik, hareket hızında azalma ve zorlanmanın artması, kırışma ile fiziksel görünümde ortaya çıkan değişiklikler, yaşla gelen dokunma, işitme, görme, motor koordinasyon ve denge duyularında azalma, düşünsel işlevlerin ortaya çıkardığı fikirleri büyük

oranla yanlış oluşu bilgi işlemdeki yavaşlama ile birlikte çevrelerini değerlendirme, karar verme ve doğru davranışı gerçekleştirmeye daha fazla zaman harcanması sonucu psikomotor becerilerinde gerileme yaşanmaktadır (Zastrow ve Kirst-Arshman, 2015). Geriatrik alanda çalışan sosyal hizmet uzmanı yaşlı birey ve bakım verenlere genelde yaklaşım çerçevesinde uygulama süreci oluşturur. Mikro düzeyde gerçekleştirilen uygulamaların amacı yaşlı bireyin bağımsızlık düzeyini arttırmak, sosyal desteğini sürdürmek, yaşlı bireyin stres düzeyini azaltmak, yaşlılık dönemi ve özelliklerine yönelik bilgi akışı sağlamaktır. Makro düzeydeki uygulamalar ise yaşlanmanın anlamını bilerek, kültürel ve bireysel farklılıkları gözetenek yaşlılara yönelik sosyal politikaya katkı sağlamak, disiplinler arası işbirliği ile mesleki katkı sunmak, toplumsal ve kurumsal hizmetlerin geçerliğini konusunda eleştirel bilgi birikimine sahip olmaktır. Sosyal hizmet uzmanlarının yaşlı refahı alanında gündeme gelen sosyal sorunların tespitinde, çözümünde ve yaşlı bireylerin yaşam kalitelerine olumlu bir katkı sunma konusunda rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu rol ve sorumluluklar:

Destekleyici rolü; toplumda yaşlılara yönelik gerçekleştirilen hizmetler konusunda aktif destek sunar. Yaşlıların gereksinimlerini net bir ifade ile açıklamaları, sorunlarını tespit etme ve çözümü noktasında baş etme kapasitelerini geliştirmeleri gibi konularda yaşlılara yardım eder.

Aracı rolü; hizmet ağları hakkında bilgi sahibi olarak toplum hizmetleri konusunda yaşlılara hakları olan hizmetlerin düzenlenişi ve bu hizmetlere ulaşmaları noktasında yardımcı olur. Gereksinim duyan yaşlının kurumsal hizmetlerden faydalanmaları için yönlendirilmesini sağlayabilir.

Savunucu rolü; yaşlı refahı alanında mevcut kurumsal hizmetler noktasında hizmet politikasını değiştirme ve iyileştirme sürecine dâhil olur. Yaşlı bireylerin ihtiyaç duydukları konu doğrultusunda destekleyici hizmetlere odaklanır.

Aktivist rolü; yaşlının toplum tarafından yaş ayrımcılığı, ihmal/istismara maruz kalması, eşitsizlik ya da mahrumiyete uğraması durumunda sosyal çevrede gerekli değişimin yaratılmasını sağlayabilir.

Arabulucu rolü; sosyal hizmet uzmanı nötr kalarak ve iki tarafı da anladığından emin olarak yaşlının, ailesi, yakın çevresi ya da kurum bakımı ile ilgili olan karşılıklı anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve uzlaşma sağlamak için yardım edebilirler.

Görüşmeci rolü; yaşlının sorun yaşadığı bireylerle ortak bir noktada buluşmalarını sağlayarak destekleyebilir.

Eğitimci rolü; sosyal hizmet uzmanı iletişim yetkinliklerini aktif bir şekilde kullanarak yaşlıya bilgi aktarımını sağlayabilir ve yaşlının uygulayabileceği becerileri öğretebilir.

Öncü rolü; yaşlı için sorun teşkil eden konular üzerine dikkat çekme eyleminde bulunabilir.

Güçlendirici rolü; sosyal hizmet uzmanı yaşlının sosyo-ekonomik ve bakım sürecini iyileştirme ve yaşam koşullarını geliştirmede etkili olmalarını sağlama, sorunlarla baş etme kapasitelerini artırma konusunda da destekleyici olabilir.

Koordinatör rolü; sosyal hizmet uzmanı yaşlının hukuki, ekonomik, psikolojik ve boş zamanlarını değerlendirme gibi konularda gereksinimlere cevap verebilmek için ilgili kurumların birlikte çalışmasını sağlar.

Araştırmacı rolü; yaşlı refahına yönelik bilgileri araştırmayı, ilgili kaynakları ortaya çıkartmayı, uygulamaya geçirmeyi ve sonuçlarını değerlendirmeyi içerir.

Sözcü rolü; sosyal hizmet uzmanının yaşlılara yönelik bio-psiko-sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve var olan hizmetler hakkında da bilgilendirme sorumluluğunu kapsar (Zastrow, 2013).

Yaşlılara yönelik hizmet veren kurumlarda önemli yere sahip olan sosyal hizmet uzmanlarının yaşlılara sundukları hizmetlerden bazıları ise şunlardır;

Aracılık hizmeti; sosyal hizmet uzmanı toplumda var olan hizmetler hakkında bilgi sahibi olarak yaşlı bireylere ihtiyaçları doğrultusunda bilgi akışını sağlar.

Vaka ve bakım yönetimi hizmetleri; sosyal hizmet uzmanları yaşlı ve ailesinin ihtiyaçlarını tespit ederek, çoklu hizmet programlarında düzenleme yapar. Düzenleme sonrası programı koordine eder, izler, değerlendirir ve savunarak vaka sürecini yönetir. Yaşlılara yönelik vaka çalışmasında, planlı değişim sürecini adım adım takip ederek süreci tamamlar.

Aktif destek; sosyal hizmet uzmanları toplumda yaşlılara yönelik gerçekleştirilen hizmetler konusunda destek sunar.

Birey ve aile danışmanlığı; sosyal hizmet uzmanı yaşlı ve ailenin gereksinimlerini göz önüne alarak yaşlı ve ailesinin imkânlarını ve ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli kaynakların oluşturulmasına odaklanır.

Yas danışmanlığı; yaşlılar emeklilik sonrası rol ve statü kaybı, çocukların evden ayrılması, eşin ve akrabaların kaybı, fiziksel ya da zihinsel sağlığı koruyamama gibi durumlar yaşar. Yaşlıların kendi kendine yetememeye başlaması ile birlikte danışmanlık ihtiyaçları gündeme gelir.

Yaşlı günlük bakım hizmetleri; sosyal hizmet uzmanı günlük bakım hizmetlerinden yararlanan yaşlılar için birey ve aile danışmanlığı, sosyal yardım, aracılık hizmetleri, grup çalışması ve bakım planlaması hizmetleri sunar.

Kriz müdahalesi hizmetleri; sosyal hizmet uzmanı kriz durumu ile karşılaşan yaşlı ve ailesine gerekli destek hizmetlerinin sağlanması noktasında yardımcı olur.

Yaşlı koruyucu hizmetleri; sosyal hizmet uzmanı, yaşlıların çevresindeki kişilerce ihmal edilme ve istismara uğrama risklerinin tespiti ile ilgilenir. İhmal ve istismarın tespiti durumunda sosyal hizmet uzmanının mesleki çalışmalar yapma ve gerekli önlemleri alma sorumluluğu vardır.

Destek ve terapi grupları; sosyal hizmet uzmanları, emekliliğe hazırlık ve uyum sürecinin başlanması, kronik hastalıklarla baş edilmesi, alkol ve uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele, depresyon ve diğer duygusal problemlerle başa çıkma gibi konularında yaşlı ve ailelerinin yaşamlarını kolaylaştırmak adına destek ve terapi grupları düzenleyebilir.

Sürekli bakım; sosyal hizmet uzmanları, sürekli bakıma gereksinim duyan yaşlıların tespiti kadar, bu yaşlılara bakımı verecek olan bakım personelinin işe alınması ve eğitilmeleriyle de ilgilenir. 24 saat bakıma gereksinim duyulduğu durumlarda sürekli bakım hizmeti asıl bakımı sağlayan (eş, çocuklar ya da bakıcı) kişinin bakıcılık sorumluluğundan zaman kazanmasına yardımcı olur.

Ulaşım ve barınma desteği; sosyal hizmet uzmanları, yaşlı kişilerin toplum içerisinde sağlıklı barınma imkanlarına kavuşturulmaları ve ihtiyaç duydukları durumlarda güvenli ulaşımdan yararlanmalarını sağlama da aracı olarak çalışırlar.

Hastane ve huzurevlerinde sosyal hizmet; sağlık çalışanı olarak görev alan sosyal hizmet uzmanları yaşlı ve ailesinin sosyal ihtiyaçların değerlendirilmesinde aktif rol oynar. Ayrıca yaşlı ve ailesine olumlu katkı için sağlık eğitimleri, taburculuk işlemlerinin planlanması, kaldığı kuruluştaki sağaltımının sağlanması ve danışmanlık hizmetlerinin planlanması ve geliştirilmesine katkı sağlar.

YAŞLI REFAHI ALANINDA PROJE: “A COMMON CHALLENGE - TWO DIFFERENT CULTURAL PERSPECTIVES / ORTAK BİR SORUN – İKİ FARKLI KÜLTÜREL PERSPEKTİF”

Yaşlı nüfusun artmasıyla var olan sorunlar nitel ve nicelik açısından artış gösterecektir. Bununla birlikte yaşlılara yönelik hizmetlerde de hızlı bir artış söz konusu olacaktır. Yaşlı refahına yönelik hizmetlerin planlanması ve uygulanması konusunda devletin öncelikli bir rolü varken, toplumun da yaşlanan nüfusa yönelik sorumlulukları bulunmaktadır. Bununla birlikte toplumsal duyarlılığın gelişmesi ve farkındalığın oluşması için sosyal hizmet disiplininin önemi bir kez daha öne çıkmaktadır. Yaşlı refahına yönelik çalışmalarda multidisipliner ekibin parçası olan sosyal hizmet uzmanlarının sorumluluklarını uygulamaya aktarmaları önem taşımaktadır. ‘A Common Challenge - Two Different Cultural Perspectives / Ortak Bir Sorun – İki Farklı Kültürel Perspektif’ projesi sosyal hizmet disiplininin dâhil olduğu çalışmalardan sadece biridir.

‘Ortak Bir Sorun – İki Farklı Kültürel Perspektif’ projesi Avrupa Birliği tarafından finanse edilen “Sivil Toplum Diyalogu” programı çerçevesinde desteklenmektedir. Programın genel amacı AB ve Türkiye toplumları arasında karşılıklı iletişim, işbirliği ve ortak yaklaşımların geliştirilmesidir.

Projenin söz konusu diyalogu yaşlanan nüfus üzerinden yürütülmek üzerine kurgulanmıştır. Hollanda’dan “Kennisland Vakfı” ile “Güven Eğitim ve Sağlık Vakfı”nın ortak yürüttüğü projede, iki toplumun ortak sorunu olan yaşlılık ve yaşlı nüfusun ihtiyaçları odak noktası yapılarak, karşılıklı öğrenme ve ortak çalışmalar yapılması hedeflenmiştir.

Proje, Hollanda ve Türkiye’de yaşlanan nüfus ve yaşlıların bakımı konusunu odak noktası yapıyor ve her iki ülkedeki bağlamı kültürel açıdan incelemeye tabi tutuyor. Bu sayede iki ülkenin yaşlanma konusundaki yaklaşımlarının ortaya konması, güçlü ve zayıf yanların belirlenmesi ve iki ülkenin birbirinden öğrenerek daha kapsayıcı bir senteze varması hedefleniyor. Proje, yaşlanma ile ilgili başta Sivil Toplum Örgütleri olmak üzere, akademik, kamusal ve özel sektörden uzmanların hem bir arada çalışması hem de uluslararası iş birliklerin kurulmasını hedeflemektedir. Yaşlıları ve yaşlanmayı sosyal ve sistemselsel bir sorun olarak ele alıp bu konuda politikalar, uygulamalar ve sosyal farkındalık geliştirme konusunda Türkiye’den daha uzun yıllara dayanan geçmişe sahip AB ve Hollanda’nın deneyimleri ülkemizde giderek önem kazanan çalışmalara katkı sunacaktır. Projenin yararlanıcıları; yaşlılar, yaşlıların sosyal çevresi ve ailelerinin yanı sıra, Hollanda’da yaşayan Türkler ve emekliliğini Türkiye’de geçirmeyi tercih eden Hollandalılar olacaktır. Proje aktiviteleri arasında akademik ve sosyal uzmanların yer alacağı çalışma grupları, karşılıklı ziyaretler ile her iki ülkedeki sivil toplum örgütlerinin işbirliği sağlaması, yaşlılığın ele alınmasını görünür kılacak gerçek yaşamdan hikâyelerin derlenip duyurulması ve Türkiye’de geniş katılımlı uluslararası bir konferans düzenlenmesi yer almaktadır (Güven Eğitim ve Sağlık Vakfı, 2021).

Her iki ülkede sivil toplum kuruluşları ve bu alandaki uzmanlarla iş birliği çerçevesinde, proje ortaklarının yaptığı ön çalışmayla yaşlı refahı alanında konular belirlenmiştir. ‘Yaşlıların ihtiyaç duyduğu bakımı kimler, nasıl sunuyor? Bu kişi ve kurumlar nasıl belirleniyor ve yaşlılara yönelik hizmetleri hangi çerçevede sunuyor?’, ‘Konuyla ilgili eğitim almamış kişilerin yaşlıların bakımına ilişkin rolleri ve onlardan beklenenler neler?’, ‘Yaşlanma döneminde nelere değeri veriliyor? Yaşlanan nüfus kendini mutlu hissetmesi için nelere ihtiyaç duyuyor?’ konu başlıkları her iki ülkede sivil toplum kuruluşları ve bu alandaki uzmanlarla iş birliği yapılarak tartışılacaktır. Çalışma gruplarında elde edilen sonuçlar yazılı hale getirilecek ve iki ülke için kıyaslamalı bir çalışmaya kaynaklık edecektir. Yaşlı refahı alanında katkı sağlayabilmek adına sosyal hizmet disiplininin de içinde bulunduğu buna benzer projelerin artırılmasına ihtiyaç vardır.

SONUÇ

Yaşlılık döneminde meydana gelen gerileme ve bozulma ile bireyin günlük işlerini yapabilmesinde destek ihtiyacı artabilmektedir. Yaşlı refahında sosyal hizmet mesleğinin temel amacı, yaşlının kendini rahat hissettiği ve ifade edebildiği yaşam alanlarında olabildiğince uzun bir süre bağımsızlık seviyelerini yükselterek ve koruyarak devamlılığını sağlamaktır. Kendi yaşam alanlarında yaşamın mümkün olmadığı durumlarda da yaşlı bireyin iyilik halini gözeterek alternatif kurum hizmetlerine yönelik seçeneklerle yaşlıyı ve aileyi desteklemektir. Aile yapısındaki değişim aile üyelerini kendi yaşam düzenleri ile yaşlı bireyin bakım sorumluluğunun arasındaki ikilemde bırakmaktadır. Bu ikilem çoğunlukla bireyin güvenli bir bakım sistemi içerisine yerleştirilmesi çözümü ile sonuçlanmaktadır.

Yaşlı nüfusun artması ve toplumsal değişimlerle birlikte günümüzde yaşlının yatılı veya gündüzlü kurumsal bakım hizmetleri ile desteklenmesinin yerine yaşlının sosyal yaşamı içinde bakımının sağlanabileceği sosyal hizmet müdahaleleri önemli hale gelmiştir.

Yaşlılara yönelik hizmet modelleri kurum bakımı, evde bakım ve psikososyal hizmetler üzerinde yoğunlaşan bir yapıdadır. Yaşlı refahına yönelik hizmetlerin çeşitlenmesiyle birlikte sosyal hizmet uzmanları yaşlının temel ihtiyaçlarını karşılama ve yaşam kalitelerini arttırma rollerinin yanı sıra kognitif değerlendirme, demans hastalığının yönetim hizmetlerinde ve ihtiyacın artması ile hızlı bir gelişim gösteren evde bakım hizmetlerinde de aktif rol oynamaktadır. Ayrıca yaşlı tarafından ihtiyaç duyulan danışmanlık hizmeti, sağlık sürecine destek, psikososyal görüşme ve uyum aşamalarında da yaşlının yanında olmakta, gerekli koşullarda yaşlının ailesi ile birlikte de aktif çalışmalar yapmaktadır.

Toplumsal yapıdaki değişim ile birlikte yaşlı ve ailesinin yaşadığı sorunlarda değişime uğramakta ve çeşitlenmektedir. Bu gelişim toplumsal değişime uyum sağlama konusunda hızlı hareket edebilen ve esnek bir yapıya sahip olan sosyal hizmet disiplinine ihtiyacın önemini ortaya çıkartmıştır. Yaşlı nüfus grubunun hızla arttığı ülkemizde yaşlılarımıza yönelik gelişmiş hizmet alanlarının yaygınlaştırılmasının planlanması gerekmektedir. Yaşlı nüfusun beklenti ve gereksinimlerini karşılayarak yaşlı refahı alanındaki sorunlara cevap verilebilmesi ve uygun müdahalelerin gerçekleştirilmesi için sosyal hizmet mesleğine yönelik daha çok çalışma ve uygulamaya ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H. A. (2009). Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (12), 85-98.
- Baran Görgün A. (2005). *Yaşlı ve Aile İlişkileri Ankara Örneği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Çavuş, F. Ö. (2013). *Yaşlılara Yönelik Evde Bakım Hizmetlerinin Değerlendirilmesi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Ankara:Devlet Planlama Teşkilatı.
- Duyan, V., Sayar, Ö. Ö. ve Özbulut, M. (2008). Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak, Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Elevli, E. (2012). *Evde Bakım Hizmetlerine Olan İhtiyacın Tespit Edilmesi Konusunda Bir Araştırma*.Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Genç, Y. ve P. Dalkılıç. (2013). Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri. *International Journal of Social Science*. 6(4), 461-482.
- Güven Eğitim ve Sağlık Vakfı. (2021). ‘A Common Challenge - Two Different Cultural Perspectives / Ortak Bir Sorun – İki Farklı Kültürel Perspektif’. 28.01.2022, <https://www.guvenvakfi.org/tr/projeler/ortak-bir-sorun-iki-farkli-kulturel-perspektif>
- Karaköse, R. (2020). Yaşlı Refahına Yönelik Manevi Sosyal Hizmetler: Darülaceze Okmeydanı Örneği, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Kaya Uygun, Ü. (2019). *Alzheimer Hastalarına Evde Bakım Veren Aile Üyelerinin Yaşadıkları Güçlükler*. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Onat, Ü. (2003). Yaşlanma ve Sosyal Hizmet. V. Kalınkara (Ed.). 2. *Ulusal Yaşlılık Kongresi Kitabı*, Denizli Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği, 69-8.

- Or, R. (2013). *Yaşlıya Bakım Veren Aile Bireylerinin Bakım Verme Yükü ve Bakım Vereninin İyilik Hali*, Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Önal Dölek, B. 2011. *Türkiye’de Üniversite Hastanelerindeki Geriatri Bilim Dallarına Bağlı Geriatri Ünitelerinde Verilen Hizmetin Sosyal Hizmet Temelinde Değerlendirilmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sütçü, S. (2015). *Hastanelerin Evde Bakım-Evde Sağlık Hizmetlerinden Yararlanan Bireylerin Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Belirlenmesi*, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Şeker, A. ve Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. Nüfusbilim Dergisi / Turkish Journal Of Population Studies, 40, 7-30.
- Tomanbay İ. Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. Hacettepe Üniversitesi, GEBAM yayını, Ankara, 2007.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2008). Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. 25 Ocak 2022, <https://www.aile.gov.tr/evhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/yasli-hizmet-merkezlerindesunulacak-gunduzlu-bakim-ile-evde-bakim-hizmetleri-hakkinda-yonetmelik/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2001). Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. Erişim: 25 Ocak 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=4414&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonnetmeliği&mevzuatTertip=5>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *İstatistiklerle Yaşlılar*, 2021. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaslılar-2020-37227>
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş II* (A. Aykara vd., Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Zastrow, C. ve Krist-Arshman, K.K. (2015). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II* (S. E. Türközü ve B. Alparslan, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Zubaroglu Yanardağ, M. (2019). Sosyal Hizmet Mesleğinde Gerantolojik ve Geriatrik Boyut Üzerine Bir İnceleme. M. Zubaroglu Yanardağ ve U. Yanardağ (Ed), Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Tüm Boyutlarıyla Kapsayıcı Bir Çerçeve içinde. Ankara: Nika Yayınevi.

MADDE BAĞIMLILIĞI TEDAVİSİNDE ETİK BOYUT

Gizem ÖZKAN¹

ÖZET

Madde bağımlılığı yerel ve global düzeyde gittikçe artan toplumsal bir sorundur. Madde bağımlılığı bireyin yaşamının her alanını olumsuz etkilemekle kalmayıp suç ve şiddet oranlarının artmasına, aile içi sorunların yaşanmasına, yasaların ihlal edilmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle madde bağımlılığıyla mücadele tüm ülkelerin dikkat çektiği bir konudur. Biyopsikososyal bir sorun olan ve yaşamın her alanını derinden etkileyen madde bağımlılığının tedavisi de çok yönlüdür. Bu sorunun çözümüne yönelik alanda multidisipliner bir ilişki içerisinde birçok meslek elamanı çalışmaktadır. Bu meslek elemanlarından biri de sosyal hizmet uzmanlarıdır. Kendi bilgi, beceri ve değer temeline sahip olan sosyal hizmet mesleğinin değer temeli birçok değer, ilke ve sorumlulukları barındırmaktadır. Literatürde madde bağımlılığı alanında sosyal hizmet etik ilke ve değerleriyle ilgili az araştırmaya rastlanmıştır. Bu makale ile madde bağımlılığının tedavisinde sosyal hizmet mesleğinin etik ilkeleri ve değer temelini ele almak ve bu ilkelerin dikkate alınmasının uygulamaların etkinliği açısından önemine dikkat çekmektir. Araştırmada madde bağımlılığı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mevcut etik ilke ve değerlerini benimsemesinin, bu etik ilkeleri madde bağımlılığı alanına uyarlayarak çalışmalarıyla uyumlu hale getirmesinin ve müdahalelerini bu ilkeler temelinde planlayarak gerçekleştirmesinin müdahalelerin etkin hale getirilmesinde kritik öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etik ilke ve değerler, madde bağımlılığı, sosyal hizmet.

GİRİŞ

Dünya genelinde madde bağımlılığı oranlarındaki artış sebebiyle madde bağımlılığının sebepleri, risk faktörleri, türleri, sonuçları ve tedavisi konularında birçok araştırma yapılmıştır. Madde bağımlılığı bireyin tüm yaşamını, ailesini, sosyal çevresini ve toplumu etkileyen önemli bir sorundur. Sağlık, eğitim, çalışma, sosyal, kültürel gibi birçok alanı etkilemekte ve çeşitli kayıplara yol açmaktadır. Toplumu böylesine olumsuz etkileyen bir sorunun tedavi boyutu da kritik önem taşımaktadır. Madde bağımlılığı çok yönlü bir sorun olduğu için farklı meslek elemanlarından oluşan bir ekip tarafından hastanın izlenerek çok boyutlu bir tedavi sürecinin yürütülmesi gerektirmektedir.

Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet uzmanının müdahale sürecinde bilgi ve beceri temeli kadar değer temeli de önem taşımaktadır. Sosyal hizmet etik ilke ve sorumlulukları sosyal hizmet uzmanının mesleki uygulamalarına rehberlik etmekte ve uzmana yol göstermektedir. İlkeler uygun, kabul edilebilir, etkin ve yeterli uygulamalarda dikkat edilmesi gereken temel unsur olarak rol oynamaktadır.

¹ Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, ORCID: 0000-0002-6759-7345, gizemozkan19@gmail.com

Sosyal hizmet uzmanları mesleki hayatlarında ekonomik, kültürel, örgütsel ve kişisel gibi sebeplerde etik ikilem ve ihlallerle sık sık karşılaşabilmektedir. Uzmanın bunun bilincinde olması, madde bağımlılığı tedavisi gibi hassas bir alanda etik ilkelere dayanarak faydalanması ve kendini geliştirmesi önem taşımaktadır.

Sosyal hizmetin çalışma alanlarından “bağımlılık” alanında yürütülen planlı müdahalelerde, sosyal hizmet disiplininin bütüncül perspektifinin ve çevresi içinde birey yaklaşımının önemini açık bir şekilde görmek mümkündür. Biyopsikososyal tedavi süreçlerinde; farklı disiplinlerin müdahalesine duyulan gereksinim ve bağımlı bireyin çevre sistemlerinin sürece aktif katılımı sağaltımı güçlendirdiğinden dolayı sosyal hizmet uzmanları, toplumun, kültürün, müracaatçı sistemlerinin, diğer meslek mensuplarının ve sosyal hizmetin değerlerini gözeterek bir etik anlayışı geliştirmelidir. Bu bağlamda madde bağımlılığı tedavisinde etik arka planın çok boyutlu olduğu söylenebilir.

Literatüre bakıldığında madde bağımlılığı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının etik ilke ve değerlerine yönelik yapılmış araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Araştırmanın amacı madde bağımlılığının tedavisinde sosyal hizmet mesleğinin etik ilkeleri ve değer temelini ele almak ve bu alanda uzmanın sosyal hizmet etik ilke ve değerlerini benimsenmesinin ve uygulanmasının önemine dikkat çekmektir. Bu amaçla öncelikle bağımlılık, madde bağımlılığı, madde bağımlılığının tedavisi gibi temel kavram ve konular ele alınacaktır.

Bağımlılık

Bağımlılık, vücudun fonksiyonlarına zarar veren bir maddenin bırakma isteğine rağmen engellenemeyen bir arzu ve istek duyularak kullanım halinin devam etmesi, maddenin kişiyi kontrol etmesi ve sonucunda birçok yoksunluk belirtisi ve sorun deneyimlemesine rağmen maddeyi bırakamama durumudur (Dar, 2019: 8). Bağımlılık, gelişiminde genetik, psikososyal, biyokimyasal ve çevresel faktörlerin rol oynadığı kronik, nörobiyolojik bir hastalıktır ve gelişimiyle birlikte yaşam boyu devam edebilmektedir (Uğurlu, Şengül C.B. ve Şengül S., 2012: 37; Yılmaz, Can, Bozkurt ve Evren, 2014: 243).

Bağımlılık geniş anlamli bir kavramdır. Bir nesneye, kişiye ya da varlığa karşı önüne geçilemeyen bir istek duyma durumudur. Bireyin ruhsal, bedensel ve sosyal yaşamına zarar verse de takıntılı şekilde engellenemeyen istek duyarak kişinin bu durumu sürdürmesi halidir (Bayram, 2013: 8). Bağımlılık dediğimizde akıllara ilk bazı kimyasal ya da bitkisel maddelere yönelik kurulan bağımlılık gelse de alışveriş bağımlılığı, internet bağımlılığı, kumar bağımlılığı, seks bağımlılığı, yeme-içme bağımlılığı gibi bağımlılığın birçok çeşidi bulunmaktadır (Uzday, 2009: 5).

Madde Bağımlılığı

Madde, kötüye kullanım ve bağımlılığa yol açabilen, farklı yollarla alınabilen, bireylere sarhoşluk ve uyuşukluk veren, duygu, algılama, biliş ve diğer beyin işlevlerinde değişikliğe yol açan, bedensel ve

ruhsal sağlığı bozan alkol, tütün, eroin, kokain ve ilaçlar gibi her türlü kimyasal kapsamaktadır (Altuner, Engin, Güner, Akyay ve Akgül, 2009: 88; Başkurt, 2003: 75).

Bayram (2013: 8) madde bağımlılığını bağımlılığa yol açan maddelerin çeşitli yollarla vücuda alınmasıyla bireyin o maddeye bağımlı hale gelmesi olarak tanımlamaktadır. Madde bağımlılığı, kimyasal veya ilaç niteliğine sahip bir maddenin beyni etkileyerek maddenin keyif veren etkilerini duyumsamak ve yokluğundaki olumsuz belirtileri yok etmek için devamlı maddeyi alma arzusu şeklinde de tanımlanabilmektedir. Madde bağımlılığı aynı şizofreni, depresyon, epilepsi, Parkinson veya Alzheimer hastalığı gibi beynin işlevsel bozukluğuna yol açan ve bu yönde değerlendirilmesi gereken bir beyin hastalığıdır (Uzday, 2009: 10).

Madde bağımlılığı, bireyin kimyasalları almaya başlamasıyla maddeyle kurduğu ilişkide özdenetim ve özerkliğini kaybetmesi ve özgüllüğün ortadan kalkmasıyla gelişen çok boyutlu ve çok yönlü sorunsaldır (Mutlu, 2013: 13). Günümüzde alkol ve madde bağımlılığı en önemli halk sağlığı sorunlarından biri olarak görülmektedir (Karakuş, Evlice ve Tamam, 2012: 38; Ulukoca, Gökgöz ve Karakoç, 2013: 230). Madde bağımlılığı kullanan bireylerle birlikte ailesini ve tüm toplumu da olumsuz yönde etkilemekte, travmatik ve sarsıcı deneyimlere yol açarak derin izler bırakmaktadır.

Madde bağımlılığı olgusunun bireyden, anne babadan, aile yapısından ve toplumun özelliklerinden kaynaklanan risk etmenleri bulunmaktadır. Bu risk etmenleri tek başına madde bağımlılığına neden olmamakla birlikte varlığında ve etkileşime girdiklerinde madde bağımlılığı riskini artırmaktadır. Uzday (2009: 12-14) bireyin madde bağımlısı olma riskini artıran faktörleri bireyin gençlik özellikler ergenlik döneminde olması, analitik düşünceye dayalı akılcı eğitimden yoksun olma, bilim, etik ve hukuk zeminden yoksun bir toplum yaşantısı, sevgi eksikliği, spor, sanat, yararlı hobiler ve sosyal faaliyetlerin özendirilmemesi ve/veya kısıtlanması, gelecek endişesi, madde bağımlılığı konusunda bilimsel ve gerçekçi eğitim eksikliği, aile, okul ve sosyal çevrenin aşırı baskıcı tutumu nedeni ile kendini ifade etmede güçlük yaşama, kendisi ve yaşadığı sosyal çevre ile sağlıklı bir iletişim kuramama: zamanını üretkenlikten uzak bar, kumarhane ve kahvehane gibi yerlerde geçirme ve genetik yatkınlık olarak sıralamaktadır.

Madde Bağımlılığı Tedavisi

Madde bağımlılığı tedavisi bireyin madde kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel, ruhsal ve sosyal sorunlarını da çözüme kavuşturan bir tedavidir. Tedavinin başarılı olması yalnızca tıbbi müdahalelerin başarılı olmasıyla değil, hastanın tedaviyi kabul etmesi, tedavinin sürdürülebilirliği, tedavi sonrası izleme aşamasında maddeye tekrar başlamaması, madde kullanımıyla başlayan ya da öncesinde de sürekliliği olan sorunlar ve engeller karşısında dayanıklılığını koruması ve rehabilitasyon sürecindeki olumsuzlukların üstesinden gelmesiyle mümkün olabilmektedir (Bayram, 2013: 16).

Tedavinin süresi kişiden kişiye göre değişebilmekle birlikte genelde uzun süreli ve bireyin tedavide kaldığı süre arttıkça tedavinin başarıya ulaşma ihtimali de artmaktadır. Madde bağımlılığı tedavisi farklı

disiplinlerden nitelikli ve tecrübeli meslek elemanlarından oluşan ekip tarafından yürütülmekte, düzenli olarak takip edilmekte ve farklı araç, gereç ve alt yapı kullanılarak tedavinin işlevselliği artırılmaktadır (TUBİM, 2010: 55).

Türkiye’de uyuşturucu bağımlılığı tedavisi Sağlık Bakanlığı’na bağlı devlet hastaneleri, Üniversitelere bağlı tıp fakültesi psikiyatri klinikleri ve Sağlık Bakanlığı hastaneleri ile irtibatlı üniversite hastaneleri ve bazı özel hastanelerde gerçekleştirilmektedir (T.C. İç İşleri Bakanlığı Raporu, 2019: 63).

Madde Bağımlılığı Tedavisinde Sosyal Hizmet Mesleği

Sosyal hizmet mesleği bireyin yüksek iyilik halini temel alarak onların sorunlarının çözümü, güçlenmeleri, özgürleşmeleri, sosyal değişim ve gelişimi ve sosyal uyumlarını destekleyen bir disiplindir (IFSW, 2014). Sosyal hizmet mesleğinin mikro, mezzo ve makro düzeylerdeki geniş rolleri madde bağımlılığı tedavisinde önemli bir profesyonel kaynak olarak kullanılmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının sağlık alanında etkin rol oynamaya başlamaları sağlıkta geleneksel medikal modelin terk edilerek biyopsikososyal anlayışın yaygınlaşmasıyla gerçekleşmiştir. Biyopsikososyal yaklaşımla birlikte hastalık biyolojik, sosyal, çevresel, ruhsal ve davranışsal boyutlarla birlikte bütüncül şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Sosyal hizmet hastayı çevresi içerisinde ve bütüncül şekilde ele alarak hem hasta ile ekip hem de ekip ile toplumsal çevre arasında köprü işlevini yerine getirmektedir (Polat, 2014: 144).

Muller, tıbbi sosyal hizmet uzmanının rollerine ilişkin yaptığı bir çalışmada; sorunları tanımlama, kendi kendine yardım etme sürecini kolaylaştırma, kaynaklara erişme, bağlantı kurma ve ekip üyelerinin kendi zamanlarını daha iyi değerlendirmelerine katkıda bulunması ile ekip içinde sosyal hizmet uzmanının farklılaştığını belirtmiştir (Muller 1986; aktaran Yılmaz, Kalyoncu, Pektaş, Mırsal ve Beyazyürek, 1997: 311).

Madde bağımlılığı maddeyi kullanan kişinin ruhsal ve bedensel sorunlar yaşamasının yanı sıra sosyal işlevselliğini de olumsuz etkileyerek toplumsal sorunlar yaşamasına yol açmaktadır. Bağımlı kişilerin kişiler arası ilişkilerinin bozulmasına, aile içi çatışma ve şiddetin artmasına, gerginliklerin artmasına, boşanmalara, çocukların olumsuz etkilenmelerine, ekonomik kayıpların yaşanmasına, yasal ve toplumsal sorunlara, trafik kazalarına, iş kaybına, yaralama ve hatta ölümlere yol açabilmektedir (Ünal, 1991: 81).

Madde bağımlılığıyla birlikte ortaya çıkan sorunların bu kadar çeşitli olması tedavi ve izleme hizmetlerinde ihtiyaçlara yanıt verecek farklı bilgi, beceri ve değer temeline sahip meslek elemanlarından oluşan ekiplere ihtiyaç duyulmaktadır. Sorunlar gittikçe çeşitlenmekte ve artmakta ve bu durum sosyal hizmet uzmanının psikiyatrik ekip içindeki konumunu güçlendirmektedir.

Etik ve Etik İkilem Kavramları

Etik, ahlak kurallarını, sorunlarını inceleyen ve ahlaki ilkelerin niteliğini sorgulayan felsefe dalıdır. Etik, ahlaki kuralları belirleyen genel ilkeleri de ortaya koyarak insanın bütün davranış ve eylemlerinin temelini araştırmaktadır (Macar, 2014: 6). Etik; değer, ilke ve kuram üreten felsefe dalıdır (Öztürk, 2009: 105). Bu bağlamda sosyal hizmetin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine yönelik tartışmalar ise bizi sosyal hizmet etiği kavramına götürmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları mesleki müdahaleleri sırasında birçok etik ikilemle karşılaşabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bu etik ikilemler karşısında etik kararlar vererek ikilemleri çözmesi beklenmektedir.

Etik ikilem bir etik kanaatin diğer etik kanaat ile çakıştığı zaman ortaya çıkmaktadır (Orhan, 2007: 31). Sosyal hizmet uzmanı doğrudan bireyler çalışan bir meslek olduğu için etik ikilemler ve etik ihlallerle karşılaşma ihtimali çok yüksektir. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının etik ilke ve değerler konusunda iyi bir eğitim alması önemlidir (Zubaroglu Yanardağ, 2020: 1202). Bu etik ilke ve değerler sosyal hizmet uzmanı etik ikilemle karşılaştığında hangi tutum ve davranışın etik olacağı konusunda uzmana yol göstermektedir.

Minahan (1987)'a göre sosyal hizmet uzmanlarının etik ikilemleri gizlilik ve gizli bilgi, doğru söyleme, biri tarafından kararların verilmesi veya kendi kaderini belirleme, yasalar, kurallar, düzenlemeler ve politikalar, bir meslektaş üzerinde baskı kurma, sınırlı kaynakların dağıtımı ve bireysel ve mesleki değerler olmak üzere yedi temel alana ayrılmaktadır. Loewenberg ve Dolgoff (1996) ise sosyal hizmet uygulamasındaki bu etik ikilemlerin rakip değerler, rakip bağlılıklar ve belirsizlikler olarak üç temel nedeni olduğunu ifade etmektedir (Aktaran Gökçearslan Çifçi ve Gönen, 2011: 153-154).

Zastrow ve Krist-Ashman (2014: 47-49) sosyal hizmet uzmanlarının bu etik ikilemlerin olabileceğini kabul etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu durumla karşılaştıklarında eleştirel düşünce metodunu kullanmalarını önermektedir. Eleştirel düşünce neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda karar alınabilmesi için inanç ve eylemlerin dikkatle sorgulanarak değerlendirilmesi sürecidir. Etik kara verme süreci de eleştirel düşünmeyle ilintilidir.

Etik, zaman, mekan ve topluma göre değişmektedir. Farklı durumlar karşısında da farklı doğrular bile üretilebilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı etik ilke ve değerleri eleştirel şekilde değerlendirmeli ve eleştirel, özgürleştirici ve düşünsel uygulamayla bütünleştirmelidir. Bu değerlendirme sonucunda kararlar alarak seçimlerde bulunmalı ve kararlarının sonuçlarının sorumluluğunu üstlenmelidir.

Sosyal Hizmetin Etik ve Değer Temeli

Sosyal hizmet etiği mesleğin değerlerine dayanmaktadır ve ilkeleri ve standartları ortak bir yaklaşım, bakış açısı ve anlayış kazandırmaktadır. Mesleki değerler mesleki tutum ve davranışları belirlemektedir (Cılga, 2004: 72).

Sosyal hizmetin etik ve değer temeli sosyal hizmetin bilgi temelini önemli bir ayağı olarak işlev görmektedir. Değerler, birey, meslek dalı ve kültürlerde neyin arzu edilir ve iyi olduğuna yönelik inançlar, öncelikler, varsayımlar, algılar ve kanaati oluşturmaktadır. Değerler dünyanın nasıl olduğu veya dünya hakkındaki bilgilerimizi değil, nasıl olması gerektiğine yönelik iddialardır (Zastrow, 2015: 139; Zastrow ve Krist-Ashman, 2014: 46). Etik, davranışlara rehberlik eden değerler üzerine kurulu olan ve neyin haklı ve doğru olduğunu belirleyen ilkelerdir. Değerler düşüncelerle ilgiliyken etik bu düşüncelerin temelindeki doğru davranışlarla ilgilenmektedir (Zastrow ve Krist-Ashman, 2014: 46). Değerler karar verme sürecinde rehberlik etme ve önemli bir motivasyon kaynağı olma işleviyle değer temeline sahip olma sosyal hizmet disiplini meslek haline getiren önemli bileşenlerden birisidir.

Sosyal hizmet etik ilkeler ve değerleri temeli insanın değerini öne çıkaran, bireysel ve toplumsal yararı gözetken, insan haklarını temel alan, insanın kendini geliştirmesini ve toplumun gelişmesine katkıda bulunmasına önem veren, gelişme için gerekli koşullar ve olanakları toplumun, devletin ve hükümetin sorumluluğu olarak gören ve sosyal adaleti temel alan bir anlayışı gündeme getirmektedir (Cılga, 2004: 77). Sosyal hizmet etik ilkeleri ve dayandığı temel değerler Tablo 1’de ele alınmaktadır.

Tablo 1: Etik İlkeler ve Dayandığı Değerler

Etik İlkeler	Temel Değerler
İnsanın değeri ve insana saygı	İnsanın değeri
İnsanın kendini geliştirme hakkı ve toplumun gelişmesine katkı verme sorumluluğu	Kendini geliştirme ve toplumun gelişmesine katkı
Toplumsal ve insani yarar ve gelişme için gerekli koşul ve olanakları sağlama	Yarar, gelişme koşulları ve olanakları
İnsan haklarına saygı	İnsan hakları
Herkese en iyi hizmeti sunma	Herkese hizmet
Sosyal adaletsizlikle mücadele	Sosyal adalet
Sosyal hizmet uzmanlarının nesnelliği, bilgi, beceri geliştirmeleri ve uygulama alanında yetkin olma sorumluluğu	Bilimsel ve mesleki etik, yeterlilik ve yetkinlik
Uygulamada kişi hak ve özgürlüklerine saygı	Temel hak ve özgürlükler

SHU-Müracaatçı işbirliği, katılımını sağlama ve bilgilendirme sorumluluğu	İşbirliği ve katılımcı uygulama ve bilgilendirme
Müracaatçının katılımını sağlama	Kararlara katılım
Teröre, işkenceye ve kötü muameleye karşılık	İnsancıl ve demokratik katılım
Etik ilke ve sorumlulukları kabul etme ve karar verme	Etik bilinci ve davranışı

Kaynak: Cılga, 2004: 77

Geleneksel değerler Biestek (1961)'in ortaya koyduğu bireyselleştirme, duyguların amaçlı dışa vurumu, kontrollü duygusal katılım, kabul, yargılayıcı olmayan tutumlar, müracaatçının kendi kaderini tayini, gizlilik ve kişiye saygı değerlerini ve Carl Rogers (1961)'in vurguladığı uyum, empati ve koşulsuz olumlu kabul değerlerinden oluşmaktadır. Özgürleştirici değerler ise bireysellikten uzaklaşma, eşitlik, sosyal adalet, birlikte çalışma, yurttaşlık, güçlendirme ve otantiklik değerlerinden oluşmaktadır (Thompson, 2013: 154-179).

Sosyal hizmet uzmanı mesleki müdahalelerinde bu etik ilke ve değerler temelinde uygulamalarını gerçekleştirmektedir. Bu ilkeler doğrultusunda kararlar vermekte ve bu kararlarının sorumluluğunu üstlenmektedir. Uzmanın etik sorumlulukları yalnızca müracaatçılara yönelik değildir. Ayrıca meslektaşlara ve diğer meslek elemanlarına, uygulama ortamına, sosyal hizmet mesleğine, bir meslek elemanı olarak kendisine ve topluma yönelik de etik sorumlulukları bulunmaktadır.

Sosyal Hizmet Müdahalesinde Etik İlkelerin Yeri ve Önemi

Sosyal hizmet uzmanı mesleki müdahalelerinde etik ikilem ve ihlallerle çok sık karşılaşabildiğinden dolayı etik ilkeler kritik öneme sahiptir.

Sosyal hizmetin etik ilkelere duyduğu gereksinim sosyal hizmetin meslekleşme süreciyle birlikte başlamıştır. Sosyal hizmet etiği, sosyal değişimi, sosyal adaleti ve insan haklarını vurgulayarak mesleki uygulamalarda doğru eylemi belirleme amacını taşımaktadır. Mesleki eylemlere rehberlik eden bu düzenleyici ilkeler mesleki uygulamaları hesap verilebilir kılmaktadır (Dominelli ve Holloway, 2008: 1016-1017; aktaran Özateş, 2010: 92).

Etik ilkeler sosyal hizmet uzmanlarına rehberlik etmekte, müracaatçıyı her türlü zararlı eylemden korumakta, mesleki statüyü korumakta, görevi kötüye kullanma gibi olası risklere karşı uzmanı ve müracaatçıyı korumaktadır. Etik ilkeler salt nesnel kurallar olarak işlev görmemekte, sosyal hizmet uzmanlarını mesleki müdahalelerinde bilgilendirmekte ve rehberlik etmektedir. Etik ilkeler müracaatçının, meslektaşların, diğer meslek elemanlarının ve toplumun uzmana ve mesleğe olan güveni oluşturmakta ve sürekliliğini sağlamaktadır.

Sosyal hizmet uygulamalarında etik ilkeler müracaatçının otonomisine saygı duyma, adil ve doğru eylemde bulunma, müracaatçının uygulamalar mesleki nedeniyle zarar görmesinin önüne geçme gibi fonksiyonları da yerine getirmektedir (Özateş, 2010: 94).

Meslek kültürünün gelişmesi için etik kurallar önem taşımaktadır. Sosyal hizmet alanında bilimsel ve meslek alanında ortaklık, bütünlük, tutarlılık ve dayanışma sosyal hizmet etik kuralları, ilkeleri ve standartları ile sağlanmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarında tüm sosyal hizmet uzmanları aynı etik kural, ilke ve standartlara bağlı kalmaktadır. Bu bağlılık sosyal hizmet mesleğinin kendine özgü nitelikleri olan bir meslek olmasına, mesleki kimliğin ve kültürün oluşmasına, mesleki işlevlerin gerçekleşmesine temel oluşturmaktadır. Etik kurallar sosyal hizmet uzmanının mesleki rolü, mesleki ilişki ve etkileşimleri mesleğin genel amaç ve hedeflerine uygunluğu açısından etkili ve yönlendirici olmaktadır. Sosyal hizmet etiği ilke ve standartları uygulamalarda mesleki çalışmalara kalite kazandırmaktadır (Cılga, 2004: 72-73).

Sosyal hizmet mesleğinin temel etik ilkeleri ve değerleri müracaatçı ve sosyal hizmet uzmanı arasında ilişkinin nasıl kurulacağı, ilişkinin niteliğinin ne olacağı, kabul edilebilir ve uygun müdahale ve davranışların ne olacağı konusunda sosyal hizmet uzmanına önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu değerler sosyal hizmet uygulamalarında uzmana karar verme ve karar ve faaliyetlerinde tutarlı olma becerisi de kazandırmaktadır (Ersoy Yılmaz, 2015: 129).

Sosyal hizmet etik ilkeleri mesleği korumak, mesleğin amacına uygun işlev görmesini sağlamak, meslektaşlar ve ekipteki diğer meslek elemanları arasındaki etkileşimi düzenlemek ve mesleki bilgi ve becerilerin “ideal” şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak gibi amaçları da yerine getirmesi açısından önem taşımaktadır (Zubaroglu Yanardağ, 2020: 1204).

Madde Bağımlılığı Tedavisinde Etik Boyut

Madde bağımlılığı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları öncelikle mesleğin etik ilke, değer ve sorumluluklarının farkında olmalı, bunları kabul etmeli ve bu alanda çalışırken mesleki müdahalelerinde bu ilkelerin rehberliğinde uygulamalarını gerçekleştirmelidir. Sosyal hizmet uzmanı hizmet sunarken bu hizmetin amacı, süresi, hizmet çeşitleri, hizmetin sonlandırılması konularında müracaatçıyı bilgilendirmelidir. İnsan hakları, eşitlik ve sosyal adalet ilkeleri temelinde müdahaleler planlanmalı ve uygulanmalıdır.

Her birey biriciktir ve bu nedenle bireyin kendine özgü problemleri, yaşam deneyimleri ve ihtiyaçlarının olduğu kabul edilmelidir. Uzman müdahalelerini yürütürken otomatikleşmiş, standartlaşmış ve rutinleşmiş uygulamadan kaçınılmalıdır. Birey tedaviye zorlanmamalı ve üzerinde baskı kurulmamalıdır. Bağımlı bireyi göz ardı etmeden bireysel amaçlarını, sorumluluklarını, farklılıklarını ve gereksinimlerini kabul ederek ve dikkate alarak iyilik hallerini gerçekleştirmeyi amaçlamalıdır. Müracaatçının maddenin tesirinde, dikkatini ve eylemlerini kontrol edemeyen bir durumda olması onun adına kararlar alabileceğimiz ve hayatına yön verebileceğimiz anlamına gelmemektedir. Kişinin kendi

kaderini tayin hakkına saygı duyulmalı ve bunun geliştirilebilmesi için çalışılmalıdır. Her bireyin seçme özgürlüğüne sahip olduğu ve kararlarının sorumluluğunu üstlenmesi gerektiği inancını temel alan otantik olma ilkesi dikkate alınmalıdır. Uzman müracaatçıya saygı duymalı ve küçük düşürücü bir dil kullanmamalıdır. Sosyal hizmet müdahalesinin tüm aşamalarına birey dahil edilmeli ve iş birliği ile ortaklık ilişkisi kurulmalıdır.

Müracaatçı maddenin veya yoksunluğun etkisiyle aile içi sorunlar, yasaları ihlal etme, her türlü şiddet olayları deneyimlemiş olabilmektedir. Kişi her ne yaşamış olursa olsun yargılayıcı tutum ve davranışlarda bulunulmamalıdır. Yargılayıcı olmayan tutumlar, kabul ve koşulsuz olumlu kabul ilkeleri dikkate alınmalıdır. Unutulmamalıdır ki burada kabul edilen, desteklenen ve saygı duyulan şey müracaatçının geçmiş olumsuz deneyimleri, tutum ve davranışları değildir. Müracaatçının kendi benliğidir.

Güven, gizlilik, mahremiyet ve özel hayatın korunması diğer bir önemli konudur. Madde bağımlılığı bireylerin damgalanmasına, etiketlenmesine, dışlanmasına ve ötekileştirilmesine sebep olabilen bir sorundur. Bu nedenle müracaatçıdan edinilen bilgiler müracaatçının veya müracaatçı adına onay vermeye yasal olarak yetkili bir kişinin onayı alınmadan açığa çıkarılmamalıdır. Gizlilik, gizliliğin sınırları, gizli bilginin hangi durumlarda, nasıl açıklanabileceği bireye açık ve net bir şekilde anlatılmalıdır.

Madde bağımlılığı tedavi süreci çok boyutlu bir süreç olduğu için farklı meslek elemanlarının müdahalelerine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı meslektaşlarına ve ekipteki diğer meslek elemanlarına saygı duymalı ve iş birliği içerisinde çalışmalıdır. Ekip içerisindeki çatışma, fikir uyuşmazlığı ve anlaşmazlıkları müracaatçıya ve profesyonel müdahalelerine yansıtmamalıdır. Müracaatçının yüksek iyilik hali esas alındığından gerektiğinde havale ve konsültasyon yapmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı madde bağımlılığı alanında kendini her daim geliştirmeli ve eğitim ve öğretimin bitmek bilmeyen bir süreç olduğunu unutmamalıdır. Uzman madde bağımlılığı alanındaki sosyal hizmet ve politikalara yön verme sorumluluğunun bilincinde olmalıdır.

SONUÇ

Ülkemiz de dahil olmak üzere tüm dünyada madde bağımlılığı oranları hızla artmaktadır. Artışın çocuk ve genç nüfusta yoğunlaştığı görülmektedir. Madde bağımlılığı madde kullananla birlikte tüm toplumu etkilemekte ve sadece sağlık sorunlarına yol açmakla kalmayıp, bireyin eğitim, iş, sosyal, kültürel yaşamı gibi hayatının her alanını olumsuz etkilemektedir. Madde bağımlılığı bireyin yaşama hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı ve çalışma hakkı gibi haklarının da ihlal edilmesine yol açmaktadır. Madde bağımlılığının biyopsikososyal bir sorun olması madde bağımlılığı tedavisinin de çok yönlü olmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet uzmanının ekip içerisindeki konumu güçlenmekte ve uygulamaları daha önemli hale gelmektedir.

Çok yönlü bir müdahaleyi gerektiren madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet uzmanının eylemlerine rehberlik eden, uygulamaların toplumca kabul görmesini sağlayan ve mesleğin itibarını ve tutarlılığını koruyan etik ilke ve standartlar bulunmaktadır. Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet uzmanı uygulamalarında kimi zaman etik ikilemler ve etik ihlallerle karşılaşılabilir. Macar (2014: 23-25) etik ilkelere uyulmamasını sosyo-ekonomik nedenler, sosyo-kültürel nedenler, örgütsel nedenler ve kişisel nedenler gibi sebeplere bağlamaktadır. Etik ihlallerin sebebi ne olursa olsun hem hastaya hem uzmana hem kuruma hem de topluma zarar verme riski bulunmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanının etik ilkeleri arasında ikilemler çıkabileceği gibi ekip içerisinde farklı meslek elemanlarının ilkeleri arasında da ikilem çıkabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanının madde bağımlılığı tedavisinde sık sık etik ikilem yaşaması doğal olarak kabul edilmekle birlikte uzmanın bunun bilincinde olması ve soğukkanlılığını koruması önem taşımaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları genç yaşta ve mesleğe yeni başladıkları dönemde etik sorunlarla karşılaşmaktan korkabilmekte ve kendilerini yetersiz görebilmektedir. Bu durum uzmanın verimliliğini ve motivasyonunu düşürebilmektedir. Bu noktada uzmanın süpervizör alabileceği uzmanların olması gerekmektedir. Ayrıca madde bağımlılığı gibi önemli sorun alanlarından birinde çalışan uzmanlara etik ihlaller, etik ilke ve ikilemler konusunda aydınlatıcı bilgilerin verileceği hizmet içi eğitim programlarının periyodik olarak verilmesi gerekmektedir. Mezun olalı uzun zaman olmuş olan uzmanların mesleki bilgilerinde körelme olabilmektedir. Bu nedenle madde bağımlılarına yönelik hizmet sunan kuruluşlar başta olmak üzere tüm kurumlarda sosyal hizmet etik değerleriyle ilgili sosyal hizmet uzmanlarına yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir.

Türkiye’de hızla yeni üniversiteler ve üniversitelerde sosyal hizmet bölümü açılmaya devam etmektedir. Bu okullarda eğitimin ve derslerin niteliği ve niceliği aynı olmamaktadır. Etik ilke ve değerler gibi önemli bir konu her bölümde zorunlu ders olarak okutulmalıdır.

Öncelikle madde bağımlılığı tedavisinde rol alan ekibin ihtiyaçları tam olarak karşılanmalı, kullanılan araç ve gereçlerin nicel ve niteliği artırılmalıdır. Meslek elemanlarının gereksinimleri karşılanarak çalışma ortamlarının kalitesi artırılmadan motive şekilde çalışmaları beklenememekte ve bu durumda etik ihlallerin yaşanma riskinin artacağı düşünülmektedir.

Etik ilkeler uygulanması gereken sert, kesin ve nesnel kurallar bütünü olarak düşünülmemelidir. Bu ilkeler sadece uzmanın mesleki uygulamasına yol gösterici ve rehber niteliğindeki ilkelerdir. Bu doğrultuda uzman esnek düşünebilme, yaratıcılık, yenilik, eleştirel düşünme, düşünümsel uygulama, özgürleştirici uygulama, eylem sırasında ve eylem üzerine düşünme gibi becerilere sahip olmalı ve bunları madde bağımlılığı tedavisinde mesleki müdahalelerinde kullanmalıdır. Formel ve enformel bilgilerini kullanmalı, hazır cevaplar yerine kuram ve uygulamayı bütünleştirmeli, hızlı düşünüp doğru tepki vermek, yeni fikir ve yaklaşımlara açık olmak etik ihlallerin oluşma riskini azaltmakla birlikte etik ikilemler karşısında etkin kararı verme olasılığını da artırmaktadır.

Madde bağımlılığı tedavisi zor, uzun ve engellerle dolu bir süreçtir. Tedavilerde sık sık başa dönülebilmektedir. Bu yönüyle mesleki müdahalelerde çok daha dikkat edilmesi gereken bir alan olarak görülmektedir. Uzmanın etik ikilem sonrasında yanlış karar vermesi, etik ihlale yol açabilecek davranışlarda bulunması hastanın tedaviyi reddetmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle madde bağımlılığı alanı başta olmak üzere sosyal hizmetin müdahale alanlarına yönelik Türkiye’ye özgü etik belge ve düzenlemelerin oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.

Etik ilkeler ışığında mesleki müdahalelerde bulunma konusu uzmanın ve kurumun inisiyatifine bırakılmaktadır. Türkiye’de etik ilkelerin yerine getirilmesinde denetleyici yapıların eksik olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda etik ilkeleri denetleyici kurumlar ve mekanizmalar oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altuner, D., Engin, N., Güner, C., Akyay, İ., Akgül, A. (2009). “Madde kullanımı ve suç ilişkisi: Kesitsel bir araştırma”. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 87-94.
- Başkurt, İ. (2003). “Gençlik, madde bağımlılığı ve koruma yolları”. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 73-114. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/iuilah/issue/972/10954>
- Bayram, M. (2013). *İnsan hakları açısından madde bağımlılığın değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Erişim Adresi: <http://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12415/3189>
- Cılga, İ. (2004). *Bilim ve meslek olarak Türkiye’de sosyal hizmet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını.
- Dar, M. (2019). *Madde bağımlılığı tedavi sürecinde aile işlevselliğinin rolünün incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=4J_FzTwlrMCH4qBROpXPHz9WtgSZoHLniF3tLgHVr-svReYS7701xsMai_Z_0bDv
- Gökçearslan Çifci, E., Gönen, E. (2011). “Sosyal hizmet uygulamalarında etik karar verme süreci”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 149-160. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/tsh/issue/48441/613669>
- Ersoy Yılmaz, S. (2015). “Sosyal hizmet etiğine ilişkin bir değerlendirme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Sosyal Hizmet Özel Sayısı, 122-136. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/vizyoner/issue/23002/246003>
- International Federation of Social Workers [IFSW], (2014, 7 Ağustos). Erişim Adresi: <https://www.ifsw.org/sosyal-hizmet-nedir/>
- Karakuş, G., Evlice, Y. E., Tamam, L. (2012). “Psikiyatri kliniğinde yatan hastalarda alkol ve madde kullanım bozukluğu sıklığı”. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 37, 37-48.
- Macar, E. (2014). *Sağlık çalışanlarının sağlık etiğine bakışı (Diyarbakır Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma hastanesi örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=48XPj7KKQhKUgntkUiKO3J4yKNJ4zo86RpDjgW2JE3CnAFE0WJ2t4LAUKuGUkh0z>
- Mutlu, E. (2013). “Madde bağımlılığında ailenin rolü”. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (2), 13-17. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/tshd/issue/52278/684017>
- Orhan, F. (2007). *Sağlık hizmetlerinde etik boyut: Hastanelerde çalışan personelin etiksel sorunlara yaklaşımlarının belirlenmesine yönelik bir alan çalışması* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3lCO0TDnqPNxaNd85rNG8dyWRaRygAv6h-HrD5-CqwyRK
- Özateş, Ö. S. (2010). “Sosyal hizmet etiğinin felsefi temelleri”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(1), 85-97. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/tsh/issue/48423/613504>
- Öztürk, A. B. (2009). “Sosyal hizmet etiğinde farklı yaklaşımlar”. *Journal of Society & Social Work*, 20(1), 105-115. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/tsh/issue/48475/614088>

- Polat, G. (2014). “Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet mesleği”. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 30(2), 143-148.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, (2019). Türkiye Uyuşturucu Raporu (EGM Yayın No: 703). Erişim Adresi: <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Ulusal%20Yay%C4%B1nlar/2019-TURKIYE-UYUSTURUCU-RAPORU.pdf>
- Thompson, N. (2013). Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak. *Ankara: Dipnot Yayınları*.
- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM), (2010). Türkiye Uyuşturucu Raporu, Erişim Adresi: <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Arsiv/TUBIM/Documents/TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU%202010.pdf>
- Uğurlu, T. T., Şengül, C. B., Şengül, C. (2012). “Bağımlılık psikofarmakolojisi”. *Psikiyatride Güncel yaklaşımlar*, 4(1), 37-50. Doi: 10.5455/cap.20120403
- Ulukoca, N., Gökgez, Ş., Karakoç, A. (2013). “Kırklareli Üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı”. *Fırat Tıp Dergisi*, 18(4), 230-234.
- Uzbay, İ. T. (2009). “Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler”. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
- Ünal M. (1991). “Madde bağımlılığı ve alkolizmde aile”. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2(1), 80-85. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21110/227368>
- Yılmaz, A., Can, Y., Bozkurt, M., Evren, C. (2014). “Alkol ve madde bağımlılığında remisyon ve depresme”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(3), 243-256. Doi: 10.5455/cap.20131114113549
- Yılmaz, S., Kalyoncu, A., Pektaş, Ö., Mırsal, H., Beyazyürek, M. (1997). “Bağımlılık tedavi kliniklerinde sosyal hizmet uygulamaları”, VI. *Anadolu Psikiyatri Günleri, Bilimsel Çalışmalar Kitabı*, 309-313.
- Zastrow, C., Krist-Ashman, K. K. (2014) İnsan davranışı ve sosyal çevre I. *Ankara: Nika Yayınevi*.
- Zastrow, C. (2015). Sosyal hizmete giriş. *Ankara: Nika Yayınevi*.
- Zubaroglu-Yanardağ, M. (2020). “Sosyal hizmet mesleki uygulamalarında müracaatçılara karşı etik sorumluluklar ve etik karar verme süreci”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1201-1226. Doi: 10.33417/tsh.773749

ONLINE SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

Aslı Sude KARPUZ¹

Üniversitelerde sosyal hizmet uygulama dersi, sosyal hizmet eğitiminin en önemli parçasıdır. Sosyal hizmet uygulaması sayesinde öğrenciler teorik olarak öğrendikleri bilgileri pratiğe geçirme fırsatı bulurlar. Bundan dolayı eğitim sırasında yapılan uygulamaların, mesleğe başlamadan önce öğrencilere büyük katkıları olmaktadır.

Uygulama sayesinde öğrenciler müracaatçılar ve kurumlar hakkında bilgi sahibi olurlar. Ayrıca öğrenciler uygulama sırasında kendilerini tanıma fırsatı da bulurlar. Bu sayede mesleğe başlamadan önce hangi alanda kendilerini geliştirmeleri gerektiği konusunda bilgiler edinirler.

Geçirdiğimiz iki yılda birçok kişi pandemiden dolayı olumsuz bir şekilde etkilendi. En büyük zorluk ise eğitim sisteminde yaşandı. Birçok sosyal hizmet bölümü öğrencisi, pandemi şartlarından dolayı uygulama olanağı bulamadı veya bu konuda çeşitli zorlukla karşı karşıya kaldı. Aslında sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmet eğitiminin temel taşlarından biridir.

Bu çalışmayla, 2020/2021 Güz ve Bahar Döneminde, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesinde pandemi sırasında geliştirilen ve öğrencilere önemli katkı sağlayan “Online Sosyal Hizmet Uygulamasının” genel çerçevesinden bahsedilmektedir. Uygulamalar toplam 42 öğrenci ile yürütülmüş olup bunlardan 22’si Türkiye’de ya da Kıbrıs’ta bulabildikleri kurumlarda uygulamalarını yüz yüze gerçekleştirmiş, 20’si de kurum bulamadıkları için uygulamalarını Türkiye’de, Kıbrıs’ta ikamet ettikleri yerde ailelerle yüz yüze gerçekleştirmişler, süpervizyon desteğini de online olarak almışlardır. Ailelerle yapılan uygulamalarla ilgili olarak üniversite adına eğitsel danışmanlığını Dr. Güngör ÇABUK, Aile Danışmanları Derneği adına kurum danışmanlığını, sosyal hizmet uzmanı Yusuf ERDEMİR ve Güngör ÇABUK birlikte yürütmüşlerdir. Ben ve sınıf arkadaşım Yasemin USLU öğrenci asistanlığını yürüttüğümüz, aile uygulamaları sırasındaki çalışmalar ile uygulamadan edindiğimiz deneyimleri sizlerle paylaşacağım.

Uygulamaya başlamadan önce, eğitsel ve kurum danışmanı online bağlantı üzerinden öğrencileri, uygulama süreci hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirdi ve ardından her bir öğrenci, dört ay süreyle gönüllü olarak uygulamaya katılmak üzere onay veren üç aile ile ön görüşme yaptı. Ailelerin belirlenmesinde planlanan uygulama içeriğine uygun olarak, ailelerin ikisinin çocuklu, diğerinin 65 yaş üstü bireyin olmasına özen gösterildi. Ailelere yapılacak çalışmanın süresi, sıklığı ve nasıl yapılacağı hakkında bilgiler verildi. İlk görüşmede, gelecekteki uygulamalarla ilgili aileler için uygun olan gün ve saat seçilerek (gerekirse hafta sonu) birlikte kararlaştırıldı.

¹Sosyal Hizmet Uzmanı, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü 2021 mezunu

Uygulamanın ilerleyen zamanlarında hafta içi gündüz yüz yüze ailelerle uygulama yapıldı, hafta içi üç gün akşam online süpervizyon toplantıları yapıldı. Uygulama belgelerinin gönderileceği e-posta hesabı oluşturuldu. Tüm öğrenciler uygulamalar sırasında hazırladıkları raporları e-posta hesabına gönderdi ve bu hesabın şifresi eğitsel ve kurum danışmanı ile öğrenci asistanları tarafından ortak kullanılarak tüm dokümanların takibi zamanında yapıldı. Öğrenci asistanları raporları kontrol ederek, eksikleri belirledi, açıklamalar yaparak düzeltilmesini sağlandı. Ayrıca sosyal medya grubu oluşturularak bilgilenme ve haberleşme daha hızlı sağlandı.

Uygulama sürecinde haftada üç akşam yapılan online toplantılar pazartesi, çarşamba ve cuma günleri olup pazartesi günleri öğrencilerin aileler ile hafta içi yapacakları uygulamalar hakkında yönergeler verildi. Her bir aileye özgü yapılması gereken uygulamalar hakkında ayrıca detaylı olarak ilgili öğrenciye yapacağı çalışmalar hakkında bilgiler verildi. Diğer öğrenciler de bu uygulamayı dinleyerek yeniden öğrenme fırsatı buldu. Çarşamba günleri öğrencilerin güçlendirilmesine yönelik sahada çalışan uzmanların katılımı ile seminerler gerçekleştirildi. Cuma günleri ise hafta içerisinde aileler ile yapılan görüşmelerdeki gelişmeler, yaşanan sorunlar veya alınan geri dönüşler konuşularak çalışmaların seyri veya öğrencilerin zorlandığı konular hakkında daha detaylı çalışmalar yürütüldü. Ayrıca cuma günleri dokümanlarda oluşan hatalar hakkında grup asistanları bilgi vererek, uygulamayı sürdüren tüm öğrencilerin raporlamalarındaki eksiklikler en aza indirgendi.

Uygulamalar esnasında öğrencilerden haftalık plan, haftalık uygulama fişi, aile görüşme raporları (her hafta, her bir aileyle yapılan uygulama için) istendi.

Bu raporların dışında uygulama sürecinde öğrencilerin hazırladığı diğer mesleki raporlar:

- *“Alan ve kurum tanıtım raporu*
- *Bireysel görüşme raporu*
- *Sosyal inceleme ve değerlendirme raporu*
- *Müdahale planı hazırlama*
- *Müdahale planı uygulama raporu/süreç raporu*
- *Aile tanıtım formu*
- *Grup üyeleri tanıtım raporu*
- *Grup çalışma raporu*
- *Grup çalışmalarını değerlendirme raporu,*
- *Yaşlı birey ile anı çalışması*
- *Öğrencinin uygulamayı değerlendirme raporu”* olarak gerçekleştirilmiştir.

Uygulama sürecinde öğrenciler aileler ile düzenli olarak haftalık görüşmeler gerçekleştirdi. Görüşmelerde aile üyelerinin her birinin katılabileceği etkinlikler düzenlendi. Bu sayede aile ilişkilerinin güçlendirilmesi amaçlandı. Ayrıca öğrenciler aile içerisindeki sorunları da yaptıkları etkinlik ve gözlemler sayesinde tespit edip ona göre çalışmalarına yön verdiler.

Öğrencilerin Yaptığı Bazı Etkinlikler Şunlardır;

Değerlendirme Ağacı Formu

Öğrenciler ilk görüşmede yanlarında götürdükleri “*Değerlendirme Ağacı Formunu*” aile üyelerine tek tek göstererek, kendisini kaç numara da gördüklerini ve sebebini sordu ve aile bireylerinin içerisinde bulunduğu durumu anlamasını sağladı. Böylece aile bireylerinin kendilerini nasıl değerlendirdikleri konusunda uygulamayı yapan öğrenciye bilgi vermiştir. Öğrenci de aile üyelerinin söylediklerini not aldıktan sonra aynı çalışmayı, uygulamayı bitireceği yani aile ile vedalaşacağı gün tekrarladı. İlk gün aldığı notlar ile son gün aldığı notları aile üyeleri ile paylaştı. Böylece birlikte sürdürdükleri çalışmaların aile üyelerini nasıl etkilediğini hem öğrenci hem de aile üyelerinin kavramış oldukları ifade edilebilir.

Aile Üyeleri ile Resim Tamamlama Çalışması:

Bu etkinlikte öğrenci yanında götürdüğü küçük resimleri aile üyelerine gösterdi, aile üyelerinin bir resmi seçmesini istedi, aile üyelerinin seçtiği resim bir A4 kağıdının ortasına yapıştırıldı ve aile üyelerinden bu resmi istedikleri gibi tamamlamaları istendi. Bu sırada öğrenci aile üyelerinin davranışlarını gözlemledi. Aile üyelerinin davranışlarından ailede kimin daha etkili olduğu, bireyler arasındaki iletişimin nasıl olduğu veya kimin daha kırılgan olduğu gibi bazı özellikleri belirlendi. Aileyle yapılan resim tamamlama etkinliğinden sonra, aile bireylerinin resim çizerken neler hissettiklerini anlatmaları istendi. Bu sayede bireylerin resim çizerek neler anlatmak istedikleri anlamaya çalışıldı. Bu uygulamanın öğrenciye ailenin yapısı hakkında önemli ipuçları verdiği söylenebilir.

Olumlu Yönleri Belirleme Çalışması:

Öğrenci bu çalışmayla, aile üyelerine kendisinin ve ailedeki diğer bireylerin olumlu özelliklerinin ne olduğunu düşünmelerini istedi. Ardından sıra ile bütün aile üyeleri hem kendi hem de diğer bireyler için ne düşündüğünü söylediler. Öğrenci bütün söylenenleri not etti, ardından; kendileriyle ilgili olumlu sözcüklerden nasıl etkilendiklerini ve neler hissettikleri sordu. Bu çalışmayla bazı ailelerdeki bireyler ilk kez birbirleriyle ilgili olumlu duygularını ifade ettiler ve bu çalışma sayesinde birbirleri hakkında olumlu düşüncelerini dile getirerek aile ilişkilerinin güçlendirdiler.

Uygulamayı yürüten öğrenci, uygulama sırasında almış olduğu notlarla hazırlamış olduğu olumlu yönler şemasını, sonraki hafta aile görüşmesine giderken yanında götürerek aileye hediye etti ve aile bu sayede önceki hafta birbirleri hakkında söylediklerini hatırlayarak yeniden olumlu ilişkilerin pekiştirilmesi amaçlandı.

Yaşlı Birey ile Anı Dinleme Çalışması

Öğrenciler, pandemi nedeniyle evden çıkamayan yaşlıların temel ihtiyaçlarını gidermenin yanı sıra onların psiko-sosyal açıdan güçlendirilmesi için ailedeki 65 yaş ve üstü yaşlılarla onların anılarını dinlemeye yönelik çalışmalar yapmışlardır. Anı dinleme çalışmasında yaşlı bireye en mutlu eden konular seçildi (evlilik anısı, çocukluk anısı gibi). Bu sayede yaşlı bireyin eski güzel günlerini anımsayarak kendisini iyi hissetmesi sağlanmaya çalışıldı.

Sosyal Grup Çalışması

Uygulama kapsamında sosyal grup çalışmasının gerçekleştirilebilmesi için aile çalışmalarına başlanırken aynı zamanda grup çalışması yapabilmek için çocuklu olan ailelerin çocukları ile bu çocukların akranları bir araya getirildi. En az üç kişilik gruplar oluşturuldu, uygulama yapılan ailenin evinde, en az beş oturumluk sosyal grup çalışması gerçekleştirildi.

Grup çalışmalarının görüşme konuları tamamen grup üyeleri tarafından belirlendi. Bu sayede grup kendini daha rahat hissetti ve güzel bir çalışma yürütüldü. Grup çalışmasına başlamadan önce tüm grup üyeleri ile anlaşarak grup kuralları belirlendi. Grup çalışmasına katılan bütün bireyler ilk toplantıda ne kadar tedirgin olsalar da ilerleyen toplantılarda çok rahat bir şekilde kendilerini ve duygularını ifade edebildiler. Grup çalışması bittiği için üzülen grup üyeleri de oldu, hatta bazı gruplar çalışmalar bittiği halde kendileri grup liderliği yaparak, grup çalışmalarını sürdürdü.

Grup çalışmasıyla, bireylerin kendilerini, sorunlarını veya konuşmak istedikleri herhangi bir olayı/konuyu detaylı bir şekilde, istedikleri gibi anlatmaları sağlandı. Diğer grup üyeleri de tamamen ön yargısız ve eleştirel bakış açısı olmadan, tarafsız bir şekilde dinledi. Bu sayede bireyler kendileri için sorun olan konuları veya olayları eleştirilmeyeceklerini bilerek dile getirebildi. Bu çalışma bireyleri gelişimsel açıdan olumlu yönde etkiledi.

Yukarıda anlatılan örnek çalışmalar ve bunlara ek diğer uygulamalar da her hafta yapılan aile görüşmelerinde üç ailenin her birine de uygulandı. Bu çalışmalar ve alınan geri dönütler haftalık olarak yazılan aile görüşme raporlarında her aile için detaylı bir şekilde raporlandırıldı. Uygulamanın son haftasında çalışmalara katılan ailelere teşekkür edilerek uygulamalar sonlandırıldı.

Son Söz

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi 2020/2021 Güz-Bahar Döneminde toplamda yirmi son sınıf öğrencisinin katılımıyla yürütülen uygulama, öğrenciler açısından birçok farklı çalışmayı yürütmeye ve birçok ailenin hayatında olumlu izler bırakmaya imkan sağladı.

Toplamda 14 hafta süren uygulamada öğrenciler yukarıda anlatılan ve buna benzer birçok çalışmayı sürdürdü. Uygulama bittikten sonra tüm öğrenciler yaptıkları çalışmaların sunumlarını gerçekleştirdiler.

Tüm öğrencilerden alınan geri dönütler sonucunda yapılan uygulamanın öğrencilerin mesleki hayatlarında olumlu etkiler bıraktığı görüldü. Öğrencilerin rapor hazırlama, sunum yapma, sorun analizi ve çözüm bulma, müdahale planı hazırlama ve bunu uygulama gibi konularda büyük gelişimler kat ettikleri özellikle de sosyal grup çalışmasıyla büyülendikleri gözlemlendi. Uygulamanın sonlarında öğrencilerin rapor yazma ve müracaatçılara karşı yaklaşımlarında veya sorun analizlerinde büyük değişimler elde ettikleri izlendi.

Bu sayede geçirdiğimiz zor günlerde, sosyal hizmet eğitiminin temel bileşenlerinden olan alan uygulamaları kapsamsında yenilikçi bir yaklaşımla öğrencilerin alanda uygulama yapmasına fırsat sağlandı. Bu sayede öğrencilerin teorik derslerde öğrendiklerini uygulamaya dökme imkanları

oluşturuldu. Yapılan uygulama ile her alanda sosyal hizmete olan ihtiyacı ortaya koymuş, diğeryandan pandemi döneminde uygulama yapamayan, uygulama için kurum bulamayan veya bu konuda zorluklar yaşayan sosyal hizmet öğrencileri açısından hem faydalı hem de bilgi ve iletişim teknolojilerinin de sosyal hizmet ile bütünleştiğı yenilikçi bir uygulama yöntemi olarak görmemizi sağladı. Bu uygulamanın sadece pandemi döneminde değıl, normal uygulama içerisinde yer alması önerilir.

TÜRKİYE’DE YAŞLI OLMAK

Fatma ŞİMŞEK¹

Mart 2020 tarihinde tüm dünyada DSO tarafından pandemi ilan edilmesine yol açan, daha önce adını bile duymadığımız bir virüsle karşılaştık. İlk defa Çin’de ortaya çıkan ve buna bağlı olarak uzun süre özellikle Amerika’nın Çin’i suçladığı, virüsün biyolojik bir silah olup olmadığına kadar çeşitli komplo teorilerinin üretildiği bir süreçti bu. Basın ve sosyal medyada Çin’de yaşanan vahim hastalık görüntülerini izlerken, birkaç ay içinde, içerisinde bizim de yer alacağımız, tüm dünya ülkelerine sıçrayacak bir salgın olacağından habersizdik. Pandemi ilan edilmesinin hemen ardından, çok sıkı tedbirler alınmaya başlandı ve bu süreçte yaratılan korku iklimi insanları ne yapacağını bilemez bir hale getirdi.

Alınan kararlar çok sert olmasına karşın etkili sonuçlarının gözlenmesi zaman aldı. İnsanlar evde karantinaya alınıp, okul ve iş yerleri kapatılırken, her tam kapanma sonrası yeni bir yükselen dalgayla karşılaştık. Bunun yanı sıra bilim insanlarının dahi hiç bilmediği, tanımadığı bir hastalıkla mücadele etmeye başlamak, bu alanda çalışan insanları bile zaman zaman uzlaşmaz noktalara getirdi. Teknolojiye ulaşmanın kolaylaşması, sosyal medyanın herkes tarafından ulaşılabilir olması nedeniyle, bilimsel geçerliliği olmayan pek çok bilgi, belge ve iddia da medyada yerini aldı. Böylece insanlar bir yandan virüsü ve yol açabileceği hastalığın sonuçlarından kendilerini korumaya çalışırken, diğer yandan sağlıklı bilgiye ulaşarak merak ettikleri sorulara cevap aramaya koyuldular. Merak uyandıran tüm sorulara doyurucu yanıtlar bulmak kolay olmadı. Çünkü bilim insanları da yeni bir hastalıkla karşı karşıyaydı ve henüz cevabı onlar da bilmiyordu. Artık ne kadar süreceği belli olmayan yeni bir yaşam biçimi bizi bekliyordu.

Kısacası bu süreçteki ana sorun çok bulaşıcı bir virüsün bizi yeni bir yaşam biçimine alışmaya zorlaması ve olası kötü sonuçlarından korunabilmek için bulaşmasına engel olmaya çalışmamızdı.

Nedeni ya da sonuçları bilinmeyen ve ani gelişen her belirsiz durum şaşkınlık uyandırdığı kadar endişeye de neden olur. Pandemide de hastalık aniden hayatımıza girdi ve keskin değişimlere yol açtı. Başlangıçta yol açabileceği kötü sonuçlar ve hastalık sürecinin nasıl ilerleyeceği uzun süre öngörülemediğinden, yanı sıra herhangi bir ilaç, aşı vb. henüz bulunamadığından belirsizlik durumu yaşandı. İnsanlar genç yaşlı demeden eve kapandı. Sosyal mesafe kuralına uygun olarak yaşamak için yalnız ve izole yaşadı. Ölüm soğuk bir gerçek olarak kendini hissettirdi. Bir tarafta hastalanmak, ölmek, başkalarına virüsü bulaştırmak vb. kaygılar yaşanırken, diğer taraftan çok sevdikleriyle bile sosyal mesafeyi korumak zorunluluğundan dolayı görüşmemek ağır bir çaresizlik hissedilmesine neden oldu.

¹ Psikolog, Gençlik ve Spor Bakanlığı

Çocuk ve gençler bir şekilde bu hastalığı daha hafif geçirirken, yaşlı nüfus bu süreci en ağır geçiren grup olmuştur.

“Biz yaşlılarımızı korumaya çalışıyoruz” diyerek eve kapatılan yaşlılar, bir süre sonra, herkes dışarıda gezerken bir tek biz mi sorun olduk” diyerek sitem etmeye başladılar. Hayatlarının son yıllarında huzur içinde, sevdikleriyle ve onların desteğiyle yaşama tutunmaya çalışan bu insanların tutunacak dalı da kalmamıştı.

Dışarıdan desteklerle (alış-veriş, sağlık, bakım vb.) ihtiyaçlarını evde karşılamaya çalışan yaşlılarımız herkes gibi bir yandan virüs bulaşma korkusu yaşarken diğer taraftan yalnızlığa mahkum edildikleri, bir köşeye itildikleri düşüncesi arasında sıkışıp kaldılar. Kendisiyle uzun süre baş başa kalan pek çok insanın yaptığı gibi geçmiş yaşantılarının hesaplaşmasını yapmak için bolca zaman ve malzeme vardı. Başkalarına “muhtaçlık” duygusunun ağırlığını iliklerine kadar hissettiler. Yaşanan olağandışı koşullar bu durumu zorunlu kılsa bile- en riskli grup olarak yaşlıları- yol açtığı psikolojik etkiler de yıkıcı etkiler doğurarak psikolojik çatışmalara yol açmıştır. Yalnızlık, çaresizlik, hüznün, depresyon, kaygı, öfke vb. duygular psikosomatik belirtilerin daha fazla görülmesine neden olmuştur. Yaşlılığın doğası gereği kronik hastalıklar çok görülmekte olup karantina sürecinde bu hastalıklarının seyri artmıştır. Bu süreçte yaşlılar için sosyal politikaların önemi bir kez daha öne çıkmıştır. Geleneksel aile yapısı yaşlıları koruyucu, kollayıcı iken, sanayileşme ve şehirleşmenin hızla geliştirdiği modern aile yapısı giderek küçüldüğünden yaşlıları kendi dışına itmiştir. Genç nüfusun eğitim görmek ve/veya ekonomik nedenlerle şehre taşınması ve köyüne geri dönmemesiyle modern şehir hayatında çekirdek aile yerini almıştır. Ayrıca evlilik yaşının uzaması ve boşanmaların artmasına bağlı olarak insanlar bireyselleşmeye başlamış ve paralel olarak yalnızlaşmıştır. Modern yaşam çok çalışmayı ve para kazanmayı zorunlu kılmış, bu zorunluluk daha planlı, disiplinli ve hareketli yaşamayı gerektirmiştir. Beraber ve dayanışma içinde yaşamın görüldüğü geleneksel aile tipindeki geniş aile, yerini bireyselleşmiş ama yalnız kişilerin oluşturduğu çekirdek aileye bırakmıştır.

İçinde yaşadığımız ve yetiştiğimiz kültür de geleneksel aile modeli egemen olduğundan yaşlıların huzurevi, bakım evi ya da evde bakıcı gözetiminde barınmalarını hoş karşılamamakta, buralarda barınan insanlara da acıyan gözlerle bakılmaktadır. Diğer taraftan pek çok ailede yaşlılar yük olarak görülerek, sözü edilen değeri görmemekte ancak toplum tarafından yargılanma ve kınanma endişesiyle, katlanmaktadır. Neyse ki son yıllarda, evde bakım verenlere ödenen devlet desteği, bakım veren yakınlar için önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Huzurevi-bakım evi gibi sosyal destek veren yerlerin insanların çocukları tarafından terkedildiği “atıldığı”, mecburen kalmak zorunda oldukları yerler olmaktan çıkması için, kültürel bir değişimin yanı sıra bu kurumlarda yapılacak yapısal değişikliklere de ihtiyaç vardır. Bu kurumların çocuklarının-yakınlarının ilgilenmek istemediği insanların toplandığı yerler olduğu algısının kırılması için, kurumlarda bu insanların gezmek-eğlenmek-sosyal faaliyetlerde bulunmasının yanında, aktif çalışma

hayatında olmasalar bile, işe yaradıklarını hissetmeye ihtiyaçları var. Geçmişte yaptıkları ve uzmanlaştıkları alanlarda onların bilgi, beceri ve deneyimlerinden yararlanmayı sağlayacak etkinliklerin çoğaltılması, kendilik değerinin artması açısından büyük öneme sahiptir. Hala işe yarar bir şeyler yapmak, insanlara yardım etmek, yaşama daha güçlü bağlanmaya çalışacaklarından, nörolojik, psikolojik ve fizyolojik sorunlarının daha az hissedilmesine yol açacaktır.

Türkiye’de zorunlu emeklilik yaşı 65 yaşıdır. TÜİK verilerine göre yaşlı nüfus gençlere oranla giderek artmaktadır. Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler, insanların sağlıklı ve daha bilinçli bir yaşam biçimine geçmesi ile doğurganlık hızının düşmesi de büyük etkindir.

Ancak pek çok insan ekonomik şartların ağırlığı nedeniyle, emekli olamamakta, emekli olsa da farklı işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Hayal kırıklığı yaşanmaktadır çünkü emeklilikte hayallerin gerçekleşmesi için zaman çoktur ancak yeterince para yoktur. Geçim derdiyle boğuşmak bir süre sonra bıkkınlık, kızgınlık, çaresizlik, kendine acıma, gelecek kaygısı, ölüm korkusu gibi duyguları yoğunlaştırmaktadır. Bir tarafta yaşlılarımıza ne kadar çok değer verdiğimizle övünürken, diğer taraftan sağlıklı yaş almak için gereken koşulların sağlanamaması, mutsuz ve adeta bir köşede ölümü bekleyen insanlar oluşturmaktadır. Böylelikle sağlık, bakım, sosyalleşme vb. giderlerini karşılayamadıklarından, çocuklarının ya da devletin desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Önce muhtaç durumda bırakıp, sonra yardım etmek etkili sosyal politikalar üretmekten çok uzaktır. Yaşlanmak bireyi kaçınılmaz olarak biyolojik, fizyolojik, sosyal ve psikolojik olarak aktif yaşam faaliyetlerinden uzaklaştırmaktadır. Yaşlılardan “bir kenarda” durmalarını istemek yerine, yaşamın içine katarak olabildiğince bilgi ve birikimlerinden yararlanmak hem bizler hem de onlar için önemli kazanımlar sunacaktır. Böylece yaşlı bireyler kendilerini daha işe yarar, aktif ve enerjik hissedecektir. Yaşlıların da hakları olduğu unutulmadan, onlara verilen hizmetlerin bir lütuf olarak sunulmadığı ve şükretmeleri gerektiği vurgusundan özellikle kaçınılmalıdır. Artık üretim faaliyetleri içinde aktif olarak yer almıyor olmaları, onları yaşamın kıyısına iteklemek anlamına gelmemelidir. Yaşlanma önlenmesi mümkün olmayan çok boyutlu bir süreçtir. Ancak “mutlu bir yaşlanma” mümkün olabilir. Yaşam devam ettiği sürece, en iyi, doyurucu, mutlu şekilde yaşamak ve yaşlanmak her bireyin hakkıdır.

Pandemi sürecinde koruma amaçlı evlere kapatılan yaşlılar (65 yaş üstü) virüsten dolayı hasta olmadıysa bile sosyal, psikolojik ve fiziksel olarak çok büyük yaralar aldılar. Yaşlılara yönelik etkili devlet politikaları tabii ki genel politikalardan bağımsız düşünülemez. Türkiye’de sadece yaşlı nüfus için değil, tüm çalışanlar için ekonomik sorunlar ve yoksulluk ciddi bir problemdir ve pandemide ekonomik sıkıntılar zirveyi görmüştür. Ancak yaşlı nüfusun ekonomik ve sosyal problemlerle baş etme ve dayanma gücü gençlere göre daha sınırlıdır. O nedenle yaşlılarımıza yönelik ekonomik ve sosyal politikaların iyileştirilmesi gerekmektedir. Bugün Türkiye’de emekliliğe hak kazanarak maaş bağlanan çoğu yaşlının emekli maaşı asgari ücretin bile çok altındadır. Herhangi bir sosyal güvencesi olmayanlar için bağlanan yaşlılık aylığı ise bir insanın temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak kadar azdır. Yaşlılık döneminde gelir azalırken, giderler artmaktadır.

Son ekonomik gelişmelerin olumsuz sonuçlarından nüfusun bütün kesimleri olumsuz etkilenmiştir. Genç- yaşlı –çocuk demeden her yaştan pek çok insan bu olumsuz ekonomik durumun ağırlığı altında ezilmektedir. İnsan psikolojisinin verili koşullardan bağımsız değerlendirilmesi düşünülemez. İnsanlar gelecek kaygısı yaşamaktadır. Çünkü gelecekte çalışamayacak duruma geldiklerinde ihtiyaç halinde kullanabilecekleri kadar birikim (mal veya para) yapamamaktadır. Evde bakmak durumunda oldukları bir yaşlı olduğunda ise insanların sorumluluğu arttığından, sosyal, ekonomik ve psikolojik baskı da artmaktadır. Bu konuda devletin yaşlılara yönelik politikaları geliştirip güçlendirmesi büyük önem taşımaktadır. Böylelikle insanlar içinde bulundukları her yaşın güzelliklerini yaşayarak tadabilecektir. Yaşlıların bakımlarını geleneksel aile anlayışının günümüzdeki yansımasıyla yakınlarının üzerine düşen bir görev ya da sorumluluk olarak görerek, vicdanlarıyla baş başa bırakılan yakınlarının her türlü bakımını üzerine bırakmak yerine, hem bakan hem de bakılan insanların sosyal ve ekonomik şartların iyileştirilmesi yoluyla desteklenmesi gerekmektedir.

KİMSEYİ GERİDE BIRAKMA

Tufan Fırat GÖKSEL¹

Dünya Kaynakları Enstitüsü'nün 2017'de yayımladığı bir rapora göre 1,2 milyar insan sağlıklı barınma koşullarından mahrum yaşıyor. Buna yol açan koşulların devam etmesi durumunda bu rakamın 2025'te yüzde 30 artarak 1,6 milyar insana ulaşacağı tahmin edilmekteydi ki bu araştırmanın yapıldığı dönemde pandemi yaşanacağını "kimse" bilemezdi. Bir başka araştırma da ABD'de, yeni tip koronavirüs (Kovid-19) salgınının ekonomiye olumsuz etkisi nedeniyle evsiz sayısının yüzde 45 artabileceği bildirildi. Kovid-19 salgınının milyonlarca kişinin işini kaybetmesine neden olduğu, bunun sokakta yaşayanların sayısını artıracığı vurgulandı.

Araştırmada, 2019 Ocak resmi kayıtlarına göre, ABD genelinde 568 bin kişinin evsiz olarak hayatını sürdürdüğü, Kovid-19 nedeniyle bu sayıya, bu yıl 250 bin kişinin daha katılabileceği uyarısı yapıldı.

Evsizliği kısaca tanımlamak gerekirse Evsiz kavramı; barınacağı uygun bir mekân olmayan, asgari düzeyde geçimini sağlayacak gelirden ya da çalışabilecek iyilik halinden yoksun, destekleyici aile bağları ve sosyal destek sistemleri bulunmayan; köprü altları, hastaneler, geçici bekâr odaları, terkedilmiş arabalar, terkedilmiş binalar, sandallar, bütün gün açık kahvehaneler veya topluma açık parklarda kalan kimseleri tanımlar. Bu bağlamda evsizlik de, uygun yerleşim koşullarının olmayışı ve sosyal marjinalizasyon olarak değerlendirilebilir İş kaybı ve dolaylı evsizlik sorunu sadece ABD değil İngiltere, Avrupa dâhil birçok gelişmiş, gelişmekte olan ülkeler için artan kompleks bir sosyal sorundur.

Türkiye'de evsizlik sorunu üzerinden yapılandırılmış bir sosyal hizmet modeli bulunmadığı gibi sadece kışın açılan akut barınma birimleri, kışlık kiralanın ya da kişi başı ödenen oteller, dönüştürülen spor salonları ile günü kurtaran uygulamalar bu derin yoksulluk ve yoksunluk içindeki evsizlere çözüm olamamaktadır. 2011 yılından bu yana birim sorumlusu olduğum İzmir Büyükşehir Belediyesi Müyesser Turfan Geçici Konuk Evi son yıllarda yaşanan krizlerle yaşlı-engelli ilk kabul birimi hizmetine dönüştüğünü gözlemlemekteyim. Son 10 yılda 10 kat artan 60 yaş üstü yaşlı evsiz başvurusu sonucu acil barınma tedbirlerinin huzurevi yerleştirmelerinin 3 yıldan uzun sürdüğü, ağır engelli olmayan engelli bimekanların bumerang gibi tekrar sokağa bırakıldığını deneyimledikçe evsizlik sorununu yaşlı ve engelli evsizler özelinde yeni ihtisas kurumlarına ihtiyaç olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler, iklim krizleri, afetler, yoksulluk, savaşlar ve mülteci sorunu sonucunda sürdürülebilir ve karşılanabilir barınma garantisinden mahrum kalacak milyonlarca dezavantajlı grubun gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler içinde çok daha ciddi sorunlar doğuracağı bir

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı/ Aile Danışmanı/EMDR Terapisti, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İzmir Şube Başkanı

gerçektir. Pandemiyle beraber hâkim kar odaklı ekonominin çıktıları zengini daha zengin fakiri daha fakir yaparken sosyal, ekonomik ve siyasal esenliği sağlayamadı. Kutuplaştırıcı, ötekileştirici ve insandışılştırıcı iletişimin sosyal adalete ilişkin güveni yok ettiği varsayımıyla insan haklarından dolayısı ile hak temelli insancıl uygulamalardan uzaklaşıldığı gerçeğini kabul etmeliyiz.

Pandemi söylendiği gibi kimseyi eşitlemediği gibi özel ihtiyaç sahibi grupların yaşamlarına geri dönüşü olmayan izler bıraktı. Evsizler özelinde geri de bırakılan eşitlenemeyen büyük bir nüfusa her geçen gün yenileri eklenmektedir.

Her afette söylene gelen olağan dışı durumlara verilen olağan tepkilerin bir süre sonra normalleşmeye ve iyileşmeye dönmesi beklenir ancak dönebiliyorlar mı? Her zorlu yaşam olayıyla beraber özel ihtiyaç sahiplerinin sosyal adaletle mesafesi açıldığı gibi ruhsal, fiziksel ve sosyal iyilik halini de kaybetmekteler. Şok durumlarında verilen bunalı, endişe, korku, panik, öfke, tahammülsüzlük, gerginlik, huzursuzluk, suçluluk, umutsuzluk, çaresizlik, utanç gibi duyguların öğrenilmiş duygulara dönüştüğünü tek düşünen ben miyim? Geride kalanlar için hayat her gün bir afet durumu değil mi?

Halk Sağlığı dersinden aklımda kalan en önemli bilgi Epidemiyolojinin ilk kuralıdır. "Korunma tedaviden önce gelir" fark yaratan meslek elemanları olarak hukuki, sosyal ve ekonomik korunmaya ilişkin savunuculuk ve politika oluşturma rolümüzü unutalı çok oldu. Sonucunun çıktısını bile bile yapılan aynı nakdi yardımlar ağır kesici vermek gibidir. Hastalığı tedavi eden değil semptomları baskılayan müdahalelerdir. Yine sosyal refah devleti olarak sunulan yegâne hizmetler aynı nakdi yardımlar değil mi?

Yoksulluk gibi sürekli stres yaratan yaşam olayları sonrası müdahalelerin çıktısının sadece ihtiyaçların karşılanması, ruhsal duygusal belirtilerin azalması, öz yeterliliğin artması olmadığını biliyoruz. Kişinin çevresindeki kaynakları kullanımının, yaşamı ile ilgili karar verme süreçlerinde rol alabilmesini, sorunlarının yarattığı engeller karşısında saklı güçlerini harekete geçirebilmesini ve bir bütün olarak süreçte kontrol sahibi olabilmesinin özgün güçlenme deneyiminin temel bileşenleri olduğuna inanan bir meslek grubuyuz. Daha geniş çevresel faktörlerde değişimi sağlamak için interdisipliner bakışla bireylerin ve toplumun güçlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Ekonomik, siyasal ve sosyal adalet sağlanmadan "ruhsal-duygusal" denge ve gelişme sağlanması olası değildir. Kanımca İyileşme yeterli değil 'gelişmeye' dair bir bakış açısı da geliştirmeliyiz. Koruyucu, önleyici ve dönüştürücü insancıl sosyal hizmet uygulamaları yaygınlaştırılrsa uzun dönemli evsizliğe maruz kalmazlardı diye düşünüyorum.

Gelişim içinde hak temelli sosyal hizmet uygulamalarının interdisipliner bir perspektiften yeniden üretilmesi işlevselliği adına eko-sosyal politikaya dönüşmesi gerektiğine inanıyorum. Sürekliliğin tüm paydaşların yüksek yararına olmasını garanti edecek bir yapılandırılmış programa dönüşmesi ise temennimdir.

Sözün özünde bir kaç soruyu da bırakayım hastalıklı bir toplumda uçta olmak, uyum yapamıyor olmak sağlıklı olmanın bir ölçütü mü olmalı? Sizce geride kalanlar uyum sağlayamayanlar mı? Yoksa bizde bu hastalıklı sistemde geri de kalanlardan mıyız ?

SOSYAL HİZMET TÜRKİYE UYGULAMALARININ AMERİKA ÖRNEKLERİYLE GÜÇLENDİRİLMESİNE DAİR ÖNERİLER

Emir Can ATAŞ¹

Ülkemizde insanlarımızın en hassas oldukları konuların başında çocuk ihmal ve istismarı geliyor. Ancak ortaya çıkan bu ihmal ve istismarın her ne şekilde olursa olsun basına yansımaları, çocuğun yüksek yararı çerçevesine ters düşüyor. Bunun sebeplerinin başında çocuğun bu olayları yeniden yaşayarak örselenmesi, arkadaş grubunun bu durumu ağzına dolayarak çocuğun sosyal sınıfını tahrip etmesi, çocuğun gençlik çağlarında bu durumu tam atlatmışken herhangi bir gazetenin, kurumun, bir avukatın veya bir başka uzmanın, arşivleme sonucunda bu olayın yeniden karşısına çıkması ve bireyin yeniden zarar görmesi sebeplerin en başında yer alır.

Ülkemizde çocuk ihmalinin bilinçli olarak yapılanlarının yanında bilinçli olmayarak ihmal edenlerin sayısının çok daha fazla olduğunu düşünmekteyim. Çünkü pek çok çocuk ailesinin sözde terbiye kuramları nedeniyle zaten baskılanıyor iken birde fiziksel şiddet ile istismar ediliyor. Hatta daha yeni neslin yokluk görmediği, zorluk çekmediğini düşünerek de çocuklarını ihmal ediyorlar. Elbette işinin ehli ve mesleğini hak ederek yapan uzmanlara sözüm tabi ki yok. Ancak “*biz de yaşadık canım onları*” diyerek çocuk istismarını bilerek veya bilmeyerek görmezden gelen uzmanlarımızın da olduğunu maalesef bilmemiz gerekiyor.

Ülkemizde ki Uzman yanlışlarından benim görebildiklerim şunlar;

- 1- “*Atandım ben nasıl olsa yazdığım rapor çok değerli*” deyip özenli rapor hazırlamayan uzmanlarımız var.
- 2- Okumanın yeterli olduğunu kendini geliştirmenin anlamsız olduğunu düşünen uzmanlarımız var.
- 3- Çocukken şiddet görmüş olup bunu bir norm olarak kabul eden ve değiştirmeye çalışmayan uzmanlarımız var.
- 4- Proje önerileri sunamayan uzmanlarımız var.
- 5- Kendi verdiği hizmeti başka profesyonellerin veremeyeceğine kendini inandırmış ve ekip çalışmasını reddeden uzmanlarımız var.
- 6- Devlet korumasını yetersiz bulup can güvenliğinden endişelenen uzmanlarımız var.

Peki, ne yapmalı?

- 1- Sosyal hizmet eğitim programlarında mutlaka çeşitlilik ve uygulamaya dayalı notlandırmalara ağırlık verilmeli.
- 2- Mezun olan uzmanın klinik görüşmede güvenilir olması için; sunum, organizasyon, kendini ifade etme derslerinin artırılması gerekiyor.

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

3- Hesap verme (neyi neden yaptığını) kuramlarla veya yeni gelişen tekniklerle açıklayabilmesi için üniversitelerin mezun sistemlerinin öğrencinin yeni makale, dergi vb. akademik çalışmalardan haberdar olması için sistemlerini güçlendirmesi gerekiyor.

4- Ülkemize özel olarak geliştirilen bir psikolojik kuram kitabına ve sosyal hizmet başvuru el kitabına ihtiyaç var.

5- Ülkemizde sosyal hizmet uzmanlarının evrak işleri, randevu hizmetlerini yapması için sosyal hizmet uzmanı yardımcısı sıfatıyla bilinen ön lisans sosyal hizmetler mezunu eleman alımı yapılmalı.

6- Sosyal hizmet uzmanı gibi sosyal hizmetlerin içerisinde bulunan diğer rapor yazan mesleklerden olan doktorlar, hemşireler, hukukçular vb. kişilerin mutlak dokunulmazlık hakları olmalıdır (Zastrow, 2015). Bu hak herkes tarafından bilinir hale getirilmelidir.

7- Uzun süreli terapi hizmetlerinin de yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bunun yolu sigorta kapsamına alınarak bir temel hak sistemine oturtmaktır.

Çocuk ihmal ve istismarı durumunda Amerika’da olan ve ülkemizde az olan veya hiç olmayan / az kullanılan uygulamalar;

1- Adsız Aileler (PA): çocuklarını istismar ve ihmal eden ebeveynlere yardımcı olma konusunda oldukça başarılı bir gruptur. Şöyle bir fikirle ortaya çıkmıştır *‘eğer alkolikler bir araya geldiklerinde, alkol kullanımını, kumarcılar kumar oynamayı bırakabiliyorsa, aynı sistem istismarcılar için de geçerli olabilir.* (Zastrow, 2015)’’

2- Ebeveyn Verimlilik Eğitim Programı ve Aile Yaşamı eğitim Programı: Bu uygulamalar istismar ve ihmali ortadan kaldırmak adına kullanılan uygulamalardır. Yaptığı şey ise ebeveynlere çeşitli eğitimler vererek onları çocuk ile ilgili oluşabilecek sorunlara karşı uyarmaktır (Zastrow, 2015).

3- Aile koruma Programı: bu program kapsamında sunulan hizmetler 4-6 hafta hizmet verir. Amaç terapi, eğitim, gıda kartesi gibi yöntemler kullanarak ailenin bir arada kalmasını ve çocuğun yeniden ihmal/istismarını engelleyerek aile bütünlüğünü korumaktır. Ancak son zamanlarda çokça eleştiri almıştır. Zira bu yöntemin kanıtlanmış bir yeniden istismarı engellediği görülmemiştir (Zastrow, 2015).

4- Aile Grubu Konferansı: ilk başlarda Yeni Zelanda da ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Ancak günümüzde ABD de de kullanıma başlanmıştır. Amaç aile üyelerinin birbirlerini ve rollerini tanımalarını sağlamak ve daha dengeli olarak çocuklarına nasıl davranmaları gerektiğini öğretmektir. Ayrıca bu program o kadar başarılı olmuştur ki koruyucu evlerde kalan (başka ebeveynler arasında veya devlet korumasında) çocuk sayısı azalmıştır. (Zastrow, 2015)

KAYNAKÇA

Zastrow, C. (2015). Aile içi Sorunlar ve Ailelere Verilen Hizmetler. *Sosyal Hizmete Giriş* (s. 274-290). içinde Ankara: Nika Yayınevi.

SOSYAL HİZMETE LİBERAL BAKIŞ

Mahsum KIZIL¹

Bu çalışmanın konusunu liberal ekonomik modeller içerisinde sosyal hizmetin bulunduğu konum oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın kapsamını liberalizmin bireysel özgürlüklere, hukuk devletine ve insan haklarına verdiği önem, sosyal hizmet politikalarının ekonomik ölçüde yarattığı etkiler ve liberal ekonomik modelde sosyal hizmetlerin sivil toplumsallaşması alt başlıkları şekillendirmektedir. Bu nedenle ilk olarak konumuz ekseninde olan liberal tanımlamalara, insan haklarına saygıya, kapitalizmin emek karşılığı değer anlayışına, sosyal hizmetin kamusal ve sivil toplum bakımından ayırımının aydınlatıcı literatür bilgisine değinilecektir.

Liberalizm temelinde bireysel özgürlükleri savunan siyasi görüştür. “Liberal teori, toplumu, karşılıklı olarak birbirlerini özgür ve eşit varlıklar olarak kabul eden bireyler arasındaki bir evrensel iş birliği ya da birliktelik sistemi olarak ele alır.” (Yüksel M., 2009) “Özgürlük, bireyin özneleşmesinin en önemli aracıdır, zira bireyin kendisini gerçekleştirme ve geliştirmesi için özgürlüğe ihtiyacı vardır.” (Baştürk, 2012). Bireysel özgürlüklerin savunulmasında temel alınan nokta hukuk devleti kavramıdır. “Hukuk devleti, insan hakları temeli olan bir devletin oluşması için temeldir.” (Çiftci, 2021). “Herkes için özgürlük ancak, Immanuel Kant’ın ünlü formülü ile eğer her bir kişinin özgürlüğü diğer herkesin eşit özgürlüğü ile bağdaştığından daha fazla genişlemediyse kazanılabilir. Bu nedenle, liberal özgürlük anlayışı, mecburen, her bir kişinin özgürlüğünü herkes için aynı özgürlüğü korumak amacıyla sınırlayan, hukukun himayesi altında bir özgürlük idi.” (Hayek, 2009).

Liberal ekonomik model ise ülkelerin ekonomik boyutta büyümesi amacıyla politika geliştirmeyi hedefleyen sistemdir. Bu yönü ile liberal ekonomik modeller liberal düşüncenin önemli bir sacayağıdır. Ekonomi ayağında kapitalist yaklaşımlara verdiği destek ile öne çıkmakta olan liberalizm piyasanın devlet gibi belli başlı güç odaklarının tekelinde olmasından çok serbest bir modelde olmasını savunmaktadır. “Kapitalizmde ana hedef, geliri sermayenin elde edebileceği en yüksek düzeyde tutmak ve hem sermaye hem de geliri mümkün olan en yüksek düzeyde arttırmaktır. Dolayısıyla hedef biriktirmek değil, birikimi hızlandırmaktır.” (Gençoğlu, 2012).

Emek bir mal veya hizmet üretimi sırasında ortaya konan insan gücüdür. “Emeği değer kavramıyla eş değer bir unsur olarak ele alan Adam Smith'e göre emek, “bütün şeylere ödenen ilk fiyat, gerçek satın alma parasıdır.” Dolayısıyla dünyada bulunan servetin büyük bir çoğunluğu altın ve gümüş yoluyla değil; emekle satın alınmaktadır.” (Yüksel H., 20014). “Emekçinin, emek gücünü bir meta olarak piyasaya sunabilmesi için her şeyden önce emeğin tüm tasarruf hakkının emeğin sahibi olan emekçiye ait olması, yani özgür olması gerekir. Para sahibi ile emek sahibinin pazarda mübadele ilişkisi içinde

¹ Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, 3. Sınıf öğrencisi

olabilmeleri için ise her ikisinin de mübadele ilişkisi bakımından yasal olarak eşit haklara sahip olması bir diğer gerekliliktir.” (Gençoğlu, 2012). Devlet gibi otorite sahibi olan güçler tarafından piyasaya direkt bir müdahale olmadığı sürece piyasa içerisinde serbest kazanım sebebi ile girişimler olması ve bu girişimlerin daha fazla iş istihdamı yaratarak üretime katkı sağlaması beklenen bir yöndür liberal görüşte. Bu nedendir ki otoritenin karşısında bireysel özgürlükler önemli ölçüde değer sahibidir. Liberal görüş çerçevesinde serbest piyasa içerisinde artan iş istihdamı sebebi ile emeğin değeri artacak ve işçi emeğine en büyük değeri veren işverene katkılarını sunacaktır. Bu noktada bireysel hakları korumak adına insan hakları kavramı güçlü bir duruş sergiler. Kapitalist anlayış çerçevesinde özel mülkiyet hakkı ve bu hakkın müdafaası insan hakları temelinde vazgeçilmez bir ilkedir. Bu çerçevede kişi özel mülkiyetini çevresine zarar vermeyecek şekilde dilediği gibi yönetme hakkına sahiptir. Bu noktadan bakılınca kapitalizmin ve liberalizmin insan haklarına olan olumlu yaklaşımı su götürmez bir gerçekliktir. “İnsan haklarına, liberal olsun olmasın, birçok rejimde saygı duyulabilir. Evrensel insan hakları bütün dünyada tek bir rejim için ideal bir temel kurallar dizgesi değildir, her zaman farklı kalacak rejimlerin barış içinde yaşamasını sağlayacak asgari standartlar dizisidir” (Gray, 2003).

Çalışmamızın asıl konusu olan Sosyal Hizmet temelinde bu kısımda liberal düşünceye dahil olmaktadır. Sosyal hizmetin bir insan hakları mesleği olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak liberal görüşte sosyal hizmetlere olan ihtiyaç böylelikle tartışmaya açılabilir. “Sosyal hizmet disiplini ve mesleği betimlenirken başta insan hakları olmak üzere sosyal adalet, sosyal bütünleşme, sosyal içerme, dayanışma, özgürlük, güçlendirme, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı gibi kavramlarla enfes bir harmoni oluşturmaktadır. Bu anlamda, insan hakları ve sosyal hizmet mesleğini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Daha doğrusu Zengin ve Altındağ (2016)’a göre sosyal hizmeti bir insan hakları mesleği olarak değerlendirmek gerekir. Bugün insan hakları kavramı toplumun birçok alanında sürekli dillendirilen önemli bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa sosyal hizmet mesleğinin önemli bir çatı örgütü olan Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW), çok değil sadece beş yıl önce, küresel sosyal hizmet tanımını güncelleyerek insan hakları kavramını mesleğin dört temel ilkesi arasında açıkça belirtmiştir (IFSW, 2014). Diğerleri, tahmin edilebileceği gibi, sosyal adalet, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygıdır.” (Buğra, Aslan 2019)

Liberal ekonomilerde hedef serbest piyasanın gücüne inanmak ve devlet tarafından kısıtlayıcıların düzenlenmesidir. Bu kısıtlayıcıların başında vergi sistemi gelmektedir. Liberal görüşte verginin işveren ve işçi sırtına yüklediği yük hafiflerse alım gücü ve buna bağlı girişimcilik faaliyeti artacaktır. Bu noktada liberal görüşün kamusal sosyal hizmet ile çakıştığı kısım göze çarpmaktadır. Çünkü liberal görüşe göre devlet vergiler ile aldığını tekrar halka dağıtmak yerine sivil topluma vereceği önem ve denetleme sayesinde kaynak aktarımını hem daha az maliyet ile hem de daha kısa sürede sağlayabilir. Bir bakıma koruyucu devlet görüşünün aksine devletin işlevinin bireyleri geçindirmek değil bireylere geçinebilecekleri ortam sağlamak olduğunu kabul ederler. “Koruyucu devlet modelinde çalışma ekonomik bağımlılık ve sosyal güvenceler arasında bir mübadele bağı kurulmasına olanak tanımıştır.

Bu oluşum toplumsal uzlaşmanın simgelerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde yeni liberal ekonomi politikalarının uygulamaya konulmasıyla yeniden tartışma konusu yapılan ve sosyal politika için bir meydan okuma oluşturan bu uzlaşmanın temellerinin aşınmasına bağlanmaktadır.” (Erdut, 2004). “Liberal refah devletlerinin merkezi doğrudan müdahaleye az eğilimli olduğu, bu sistemde piyasaya asgari düzeyde müdahale edilmeye çalışıldığı ve müdahaleyle piyasa güçlerinin ve özel sektör faaliyetlerinin olumsuz sonuçlarının telafi edilmesinin amaçlandığı belirtilmektedir (Kara, 2004: 174). Bundan dolayı, liberal refah devleti modelinde, mütevazı ve yoklamalı sosyal yardım programları yer almaktadır. Programların amacı ise, piyasayı ve piyasaya girişi güçlendirmektir. Bu da ya herkese düşük bir asgari gelir güvencesi verilerek ya da aktif olarak özel refah programlarına katkıda bulunarak yapılmaktadır. Sonuç olarak, iki tabakaya veya sınıfa ayrılan bir toplum yapısı ortaya çıkmakta ve bir yanda refah devletinin alıcıları arasında minimum düzeyde eşitlik sağlanmakta ve öte yanda piyasanın sağladığı olanaklarla da zenginlikte farklılıklar yaşanmaktadır (Koray, 2002: 181).” (İstanbul Üniversitesi Açık Öğretim Ders Kaynakları)

“Sosyal devlet olmanın gereği olarak devletler, yoksulluğun çözümünde hem yerel hem de merkezi anlamda tüm olanaklarını kullanmaktadırlar. Ancak tüm müdahalelere rağmen istenilen sonuca ulaşılamamaktadır. Bu noktada, önemli bir güç olan ve sosyal sorumluluk bilinciyle hareket eden sivil toplum kuruluşları önemli roller üstlenmektedir. Devlet güdümünden uzak, tamamen gönüllü olan bu kuruluşlar, devletin bazı durumlarda alternatifi, bazı durumlarda ise tamamlayıcısı olarak yoksullukla mücadelede görev almaktadırlar.” (Yalçın, 2008) Ancak liberal devlet modelinde sivil toplumun olanak sağlama bakımından devletten ileri düzeyde olması savunulmaktadır. “Günümüzde yaygınlaşan neo-liberal öğretisi ve refah devleti anlayışının gerilemesi, devlet-sivil toplum ilişkilerinin yeniden şekillenmesini gerekli kılmıştır. Özellikle küreselleşme sürecinin etkisini yoğun bir şekilde hissettirmesi, refah devletinin yetersizliklerini gündeme getirmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, küreselleşmenin, sivil toplum açısından anlamı oldukça derindir. Her şeyden önce küreselleşme, sivil toplum örgütlerini kapsayarak, güç dengesini kamusalda özel ilgiye doğru değiştirmektedir.” (Öztürk, Şahin). Bunun yanında Sivil toplum örgütlerinin politik sürece katkıları da elzemdir. Nitekim sivil toplum örgütleri alanları ekseninde politika maddeleri üretebilir ya da hâlihazırdaki maddelere eleştirel bakış sunarak iyileştirme sürecinde rol alabilirler. Sivil toplumun politika yapıcı güce gelmesinin en önemli nedeni ise gönüllü üye gücüdür. Aktivistlerin yoğunluğu sivil topluma önemli ölçüde güç kazandırmaktadır ki örgütler bu gücü ile hem politik sürece katılabilir hem de toplumsal ölçüde çalışmalara imza atabilirler. “Belirli bir kitleyi temsil etme, benimsenen değerler ekseninde yürütme erkini destekleme (yardım etme), onu toplumsal gerekleri ve kamusal ahlakı gözeterek dengeleme, gerekirse sorgulama, sınırlandırma, bu değerlere ulaşma amacına dönük yönlendirme ve baskı yapmadır. Sivil toplum kuruluşları, kamu politikalarının belirlenmesi sürecinde birey taleplerini dile getirip bu taleplerin dikkate alınmasına yardımcı olarak kamuoyu oluşturma yoluyla katkıda bulunmaktadırlar. Bu katkı, kamuoyunu harekete geçirerek yönetim üzerinde genel bir denetim

sağlanması ve kendi isteklerinin kamu politikalarında egemen olması konusunda yürütmeyi bilgilendirme ve etkileme şeklinde olmaktadır.” (Emini, 2013).

Tüm bu çerçeve ele alınınca sosyal hizmetin kapitalist modeli geniş köklerle besleyen yenedünyada liberal ekonomilerde var olması adına sivil toplumun güçlendirilmesi elzemdir. Bu güçlenme sosyal hizmet adına oldukça büyük bir istihdam kapısını ve iyileştirici politikaları getirebilir. Bunun yanında sivil toplumsallaşmanın yanlış sürdürülmesi de kamusal alandan sıyrılan sosyal hizmetin değersiz bir meslek imajına hâkim olmasına sebebiyet verebilir.

KAYNAKÇA

- Baştürk, E. (2012). Michel Foucault'da Liberalizm Eleştirisi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Çetin, B., & Tayyar, A. (2013). Liberal İktisadi Düşüncede Devlet. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Çiftçi, D. B. (2021). İnsan Hakları, Covid-19 Pandemisi ve Neoliberal Öznellik. *Heybe*, 11-16.
- Emini, F. T. (2013). Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSİAD Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Erdut, Z. (2004). Liberal Ekonomi Politikaları ve Sosyal Politika. *Çalışma ve Toplum*.
- Gençoğlu, A. Y. (2012). Kapitalizmin Temel Nitelikleri Açısından Emek Konumu. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*.
- Gray, & John. (2003). Liberalizmin İki Yüzü.
- Hayek, F. A. (2009). Liberalizm. *Liberal Düşünce Dergisi*.
- İstanbul Üniversitesi. İstanbul Üniversitesi Açık Öğretim Ders Kaynakları
- Şahin, L., & Öztürk, M. (2013). Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum.
- Yıldırım, B., & Aslan, H. (2019). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Ortak Bir Kader Mümkün Mü? Nasıl Bir İlişki, Ne Çeşit Bir Etkileşim? *Toplum ve Sosyal Hizmet*.
- Yüksel, H. (20014). Emek Kavramının Ortaya Çıkışında Rol Oynayan Tarihi Dönüm Noktalarının Süreç Merkezli Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Yüksel, M. (2009). Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşım. *Ankara Üni. SBF Dergisi*.

KİTAP İNCELEMESİ: SON KONUŞMA

İrfan DOĞAN¹

Dilan EROL²

Neslihan BORA²

Tuğba TÜRKMENOĞLU²

Vildan ŞAYIK²

Yeşim YAVUZ²

KİTAP HAKKINDA BİLGİ

Kitap, 3 aylık ömrü kalan pankreas kanseri hastası, dünyaca ünlü bilim insanı Randy Pausch'un gerçek yaşam öyküsüne dayanmaktadır. Kitapta; yazarın ölüm, yaşam, çocukluk hayalleri, dostluk ve sevgiye dair üniversite kürsüsünde yapılan son konuşması aktarılmaktadır. Kitap; hastalık hakkında genel bilgi, hastalığın ruhsal, sosyal ve kültürel görünümü; hastalığın etkilerinin analizi, hasta ve ailesinin baş etme becerilerinin değerlendirilmesi ve sosyal hizmet uygulamaları olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir.

1. HASTALIK HAKKINDA GENEL BİLGİ

Kitapta yer alan hastalık pankreas kanseridir. Pankreas, midenin arka tarafında bulunmaktadır. Sindirim için gerekli enzimleri üreterek kanal vasıtasıyla ince bağırsakların ilk kısmı olan ön bağırsağa aktararak, kan şekerinin düzenlenmesi için gerekli hormonları üreten bir salgı organıdır. Nadir hastalıklar kapsamında değerlendirilen “pankreas kanseri” pankreası oluşturan hücrelerin normal sınırlar içerisindeki işlevlerini yitirerek kontrolsüz bir şekilde bölünüp tümör halini almasıyla oluşmaktadır.

Randy'nin pankreas kanseri ile tanışması 2006'nın yazında olmuştur. Karnın üst bölgesinde, açıklayamadığı hafif bir ağrı hissetmesiyle başlamıştır. Ardından sarılığın baş göstermesiyle hepatit olduğuna dair şüpheler oluşsa da CT (bilgisayarlı tomografi) taramalarıyla pankreas kanseri olduğu anlaşılmıştır.

Kitapta; pankreas kanserinin, herhangi bir kanser türüne oranla daha yüksek ölüm oranına sahip olduğu; hastalık teşhis konanların yarısının altı ay içerisinde, diğer yarısının (% 96) ise beş yıl içerisinde hayatını kaybettiği söylenmektedir. Randy bu bilgiler doğrultusunda doktorlarla görüşmeler gerçekleştirmiştir. Doktorlara, cerrahi cephaneliklerinde her ne varsa, hepsini kabul edeceğini ve ecza dolaplarındaki her ilacı yutacağını söylemiştir. Bununla birlikte hastaların çok azının faydalanabildiği ‘Whipple operasyonuna’ dâhil olmuştur. Kitap; bu yöntemin 1930'lu yıllarda uygulanmaya başladığını ve adını bu karmaşık sistemi tanılayan doktordan aldığı belirtilmektedir. 1970'li yıllara kadar bu yöntemin uygulandığı hastalardan yüzde 25'i ölümle sonuçlanmıştır. 2000'lere gelindiğindeyse deneyimli uzmanlar tarafından uygulandığı takdirde, ölüm riskinin yüzde 5'in altına düştüğü ifade edilmiştir. Buna rağmen ameliyatı olan Randy'nin yalnızca tümörü alınmamış aynı zamanda safra kesesi, pankreasının üçte ikisi, midesinin üçte biri ve ince bağırsağının da pek çok parçası alınmıştır. Ameliyatın ardından

¹ Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi

² Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi

kemoterapi alan Randy; bitkinlik, halsizlik, kramplar, mide bulantısı ve ishal gibi sorunlar yaşamaya başlamıştır. 83 kilodan 62 kiloya düşmüştür. Kanseri tedavisi sürecinde pankreas kanseri hastalarının sadece yüzde 4'ünün beş yıla kadar yaşayabileceği söylenilmektedir. Ancak bu operasyon ve tedaviler sonucunda yapılan CT taramasında kanser bulgusuna rastlanılmamıştır. Randy eski gücünü yavaş yavaş geri kazanmaya başlamıştır. 2007 ağustos ayında, yapılan CT taramaları sonucunda CA 19-9 değeri 208 olarak görülmüş, bu sayının normal değerinin 37'nin altında olması gerektiği bildirilmiştir. Yani kanserin karaciğerine metastaz yaptığını öğrenmiştir. Doktoru, kanserin metastaz yaptıktan sonra karaciğer naklinin yapılmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Artık Randy'i iyileştirmek için uğraşmayacağını çünkü o dönem tıp biliminin bunun için yeterli olmadığını belirtmiştir. Kalan zamanını uzatmak ve ağrılarını, acılarını dindirmek için uğraşacağını belirtmiştir. Yaşamını uzatmak için bir kaç ay kazandırmayı hedefleyen tedavi yollarından bahsetmiştir. Doktoru Randy'e üç ila altı ay ömrünün kaldığını söylemiştir. Randy hastalık öyküsünü öğrendikten sonra ilham verici son konuşmasını gerçekleştirdi. Randy Pausch ilham verici konuşmasından sekiz ay sonra 25 Temmuz 2008'de aile evinde hayatını kaybetmiştir.

2. HASTALIĞIN RUHSAL, KÜLTÜREL VE SOSYAL GÖRÜNÜMÜ

Randy hastalığını mühendislik hatası olarak tanımlayan bir pankreas kanseri hastasıydı. Hastalığını bu şekilde tanımlamasının nedeni dış görünüş olarak sağlıklı bir birey gibi görünürken, karaciğerinde on tane tümör olması ve birkaç aylık ömrü kalmasıydı. Randy birkaç aylık ömrü kalmış bir kanser hastasına göre oldukça iyimserdi. Kanseri atlatabileceğini düşünüyordu fakat doktoru artık müdahale edilemez noktaya geldiklerini belirtmişti. Bu sonuç açıklanırken bile Randy, ağlayan eşini teselli etmeye çalışıyordu.

Randy, içinde bulunamayacağı geleceği için çalışmalar yapmaktaydı ve Carnegie Mellon Üniversitesinde 'Gerçekten Çocukluk Hayallerimizi Gerçekleştirebilmek' başlıklı son konuşmasını yaparak arkadaşlarına, ailesine ve tanıdığı diğer insanlara veda etme fırsatı bulmuştur. Bu konuşmayı yaparken insanların ondan beklediği ölüm korkusu, endişe ve kanserle ilgili diğer konuları konuşmak yerine Randy'nin hastalıkla baş etmesine yardımcı olan çocukluk hayalleri ve hayatındaki insanlara teşekkür etmiş olmasıdır.

Randy asla insanların kafasında belirlediği bir kanser hastası olmamıştır. Kendisini ruhsal açıdan iyi olarak değerlendirmektedir. Yani durumuna iyimser bir şekilde yaklaşmaya çalışmaktadır. Genel bir tavır olarak beliren kanser hastalarının kendine eziyet ve işkence etme tavrı içinde değildi. O hâla gülüyor ve yaşadığı andan zevk alıyordu. Aynı zamanda çevresindeki herkes Randy'nin hastalığına rağmen çok sağlıklı gözüktüğünü belirtmektedir. Randy son günlerinde yakınlarıyla vakit geçirmekte ve kendini şanslı olarak tanımlamaktadır. Çünkü bir kalp krizi veya trafik kazasında ölmüş olsaydı ailesine ve sevdiklerine veda etme şansı olmayacaktı. Bu sebeple kalan günlerinde gerçekten eğlendiğini ve soranlaraysa; " Randy kansere yakalandıktan sonra otuz yıl daha yaşadı." diye belirtmelerini söylüyordu.

Randy çevresine karşı da olumlu tavırlar içindedir. Çevresindeki insanlar da ilk başta Randy'nin çökeceğini, kendisini kötü hissedeceğini düşünseler de Randy'i sağlıklı ve olumlu düşünceler içerisinde görünce yanıldıklarını ve şaşırdıklarını anlamaktadırlar. Randy'nin yanında ve çevresinde bulunan herkes ona destek olmaktadır. Bu destek Randy'i çok mutlu etmektedir.

Yaptığı son konuşmanın kitlelere ulaşmasının ardından Randy'e birçok mektup ve e-posta aracılığı ile geçmiş olsun mesajları gelir ve iyi dileklerde bulunulur. Bunları gönderi sahibi insanlar yakınlarını kanserden kaybetmiş insanlardı. Bu insanların çoğu Randy'e, eşi ve çocukları ile daha fazla vakit geçirmesini öğütlemekteydi. Randy bunun farkındaydı ve bu büyük eksiklik sebebiyle duşta bile çocuklarının onunla zaman geçiremeyeceği gerçeğini ağlayarak kabul etmeye çalıştığını belirtiyordu. Çocuklarının onunla ilgili anılarının bulanık olacağını düşündüğü için onların hatırlayacağı, unutulmaz bulacakları şeyler yapmaya çalıştığını vurguluyordu.

Sonuç olarak; Randy Paush, kanserli bir bireyden beklenen endişe, ölüm korkusu, vicdan aklama gibi şeyler yapmak yerine ailesine ve yakınlarına; hayallerine nasıl ulaştığını ve nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini öğüt vererek, çocuklarının geleceğine rehberlik etmiş ve bunları son konuşmasını yaparken insanları güldürecek bir biçimde ve yüzündeki gülümsemeyi bırakmadan veda etmiştir.

3. HASTALIĞIN ETKİLERİNİN ANALİZİ

Randy'nin yaşadığı hastalık her ne kadar birçok insanı derinden etkilese de Randy için durum farklıydı. Kısa zaman içerisinde birçok insanı öldüren pankreas kanserine rağmen Randy olanları soğukkanlılıkla ve iyimser bir tavır içinde karşılamaktadır. Kanseri bir sorun olarak görmek yerine, başka bir yaşam tecrübesi gibi kucaklamaya çalışmaktadır. Hastalığı kabullendiğinden sürekli hasta olduğu kaygısına da kapılmamaktadır. İlaç ve diğer tedavi yöntemlerini seve seve kabul edeceğini belirtmektedir. Hayatta kalmayı başaracak şanslı insanlardan olabileceğine inanmaktadır. Kanser olduğunu kabullenmekte, durumun bu olduğunu ve değişmeyeceğini sadece buna nasıl karşılık vermesi gerektiğini belirleyebileceğini biliyordu. Kendini sadece ölmekte olan bir insan olarak görmemektedir. Her zamanki hali ve tavrı içinde bir birey olarak değerlendirmekteydi. Hastalığa ve tedaviye bir bilim insanı tavrı içinde yaklaşmaktadır. Doktorlara yardımcı olmakta ve pankreas kanseri hakkında sürekli bilgi toplayıp doktorlar ile paylaşıp kanser ile ilgili analiz yapmaktadırlar.

Randy çok eğlenceli bir insandır. Kalan günlerini eğlenerek geçirmeyi planlamaktadır. Bu eğlenceli hallerine ve eğlenmesine kanserin etki engel olmasına müsaade etmemiştir. Kanserin enerjisini düşürmesine izin vermemektedir. Doktorların az zamanı kalmasını söylemesine rağmen Randy bu kalan zamanını kansere yakalandığını düşünüp üzülmek istememektedir. Çünkü üzülmemesinin kendisi ve ailesi için bir yararı olmayacağını düşünmektedir. Hatta kendisini çok dinç, zinde ve sağlıklı bir birey olarak hissettiğini dile getirmektedir. Kansere rağmen çok şanslı olduğunu düşünmektedir. Her şey normal gibi sanki hayatında hiç hastalık yok gibi bir yaşam sürmektedir. Ancak hastalıkla birlikte yaşamını hızlandırılmış bir şekilde yaşamak için uğraşmaktadır.

Hastalık sürecinde her zaman pozitif bakarak güçlü kalmaya çalışsa da elbette olumsuz düşüncelere kapıldığı zamanlarda olmuştur. Öldükten sonra çocuklarının bir daha onu göremeyecek olması düşüncesini kabullenmek durumunda kalmak onun canını yakmaktadır. Çocuklarının geleceğini görememekten ziyade çocuklarının kendisi ile yapamayacakları şeyler için üzülmemektedir. Yani kendisi için değil, çocukları için üzülmemektedir. Bu süreçte onlara güzel anılar bırakma peşindedir.

Zaman zaman hastalığı sebebiyle morali de bozulmakta ve ağlamaktadır. Geçirdiği zor ameliyat sonrası yüksek dozda aldığı kemoterapinin etkileri çok ağır olduğu için 83 kilodan 62 kiloya düşmüş ve yürüyemeyecek duruma gelmiştir. Ardından kendisini hemen toparlamıştır. Ancak kanserin tekrarladığını ve birçok bölgeye sıçradığını öğrenen Randy, sonucu öğrendiğinde gülerек eşine her şeyin sonuna geldiklerini söylemiştir. Bütün bu olanları gerçeküstü bir olay olarak nitelendirmekte ve sona geldiğini öğrendiği için donup kalmış, kendisi ve ailesi için üzölmüştür. Ancak bu üzüntü eşinin üzüntüsünden daha çok değildir. Hastalığın metastaz yapmış olması, doktorların ümit kesici konuşmalarına rağmen metanetini korumuştur. Pankreas kanserini yenenler arasında olabileceğini düşünmekte ve bunun için de çaba harcamaktadır. Dünyada birçok pankreas kanseri hastasının olduğunu biliyor ve kendisini bu insanlardan sadece biri olarak görüyordu. Kanserini atlatmayı ve hatta yaşama tutunanalar arasında literatüre girmeyi istiyordu.

Randy pankreas kanserini öğrendiği günden beri hiçbir zaman isyankâr davranışlarda bulunmamıştır. Çünkü o kanseri bir şans olarak görmektedir. Kanser ile birlikte doktorların yaşamı için belirli bir süre vermesi onun için bir fırsattı. Eğer kanser değil de ölümü trafik kazası veya kalp krizi gibi sebeplerden dolayı olsaydı asıl bunun şansızlık olduğunu düşünenecekti. Çünkü zamanı olmadan aniden ölecekti. Oysa kanserin öncesinde yapmadıkları konuşmaları eşiyile konuşmasına, daha önce gitmedikleri tatillere gitmesine imkân tanıdığını düşünmektedir. Ayrıca Randy'nin kanser olmasıyla beraber ailesinin yaşamında da değişimler elbette olmuştur. Karısının günlük yükleri, aldığı sorumlulukları arttığı için Randy buna üzölmekte ve onun yüklerini hafifletmeyi görevi olarak görmektedir. Kanserini öğrendiklerinde yaşadıkları yeri değiştirerek ailelerine yakın bir yere taşınmışlardır. Böylece ailesiyle daha çok vakit geçirmeye başlamıştır. Kanserinin bakış açısını değiştirdiği durumlar da olmuştur. Kanser ile birlikte yatağa düşme olasılığını da göz önüne alarak eşinin hediye olarak aldığı ve hiç sevmediği televizyonun dahi bile iyi olabileceğini düşünmeye başlamıştır.

Özetle; pankreas kanseri sonucu Randy psikolojik olarak aşırı etkilenmemektedir. Maddi koşulları iyi olduğu için tedavi ve ilaç konusunda herhangi ekonomik sıkıntı yaşamamaktadır. Buna rağmen bedeninde kemoterapi, radyoterapi ve geçirdiği operasyonlar neticesinde oluşan fiziki yorgunluk, acı, bitkinlik, bacaklarında ağrı ve kendisini kötü hissetme duygularını yaşamaktadır. Hatta kemoterapinin hayatındaki en kötü şey olduğunu belirtmektedir. Sağlığına dikkat etmiş, sürekli olarak bu süreçte bisiklete binmiş, sağlığı için gereken diğer egzersizleri yapmıştır. Kanserle birlikte yaşamındaki değişkenlere uyum sağlamış, direnç göstermemiş ama kanserle hep savaşmıştır.

4. HASTA VE AİLESİNİN BAŞETME BECERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Randy ölümüne günler kala dahi hayattan, mutluluktan kopmayan, son konuşmasıyla çocuklarına büyük hazinesini bırakmak isteyen bir babadır. Pankreas kanseri olmuştur. Bunu ilk öğrendiği zaman gayet sakin bir şekilde karşılamıştır. Süreç içerisinde sürekli doktorlar ile iletişim halinde olup tedavisi için varsayımlarda bulunmuştur. Tedavi süreci boyunca arkadaşı Jessica da ona eşlik etmiş yanında ve destekçisi olmuştur. Hastalığı süresince asla ümitsizliğe kapılmamış, araştırma halinde bulunmuş ve pes etmemiştir. İlk ameliyatında tümör temizlenmiştir. Temizlenen tümöre rağmen Randy ve eşi her kontrole gittiklerinde korku ve şüphe içindedirler. Daha sonra rutin kontrollerine devam ettiği süreçte eşiyle birlikte tekrar hastalığın nüksettiğini ve Randy'nin 6 ay ömrü kaldığı gerçeğini öğrenmişlerdir. Randy durumu gülerek karşılasa da sonra çok üzülmemektedir. Eşi Jai de panik olmuş ve çok üzülmemiştir. Randy pozitif bir insan olmasına rağmen güçlü kalmadığı anlarda olmuştur. Fakat Randy kendini toparlayıp kalan 6 aylık ömrüne neleri sığdırabileceğini düşünen hayata pozitif tarafından bakan bir insandır.

Jai eşinin enfeksiyon riskine karşı titizlikle davranmış, endişelerini sürekli dile getirmiştir. Ölüme az zaman kalsa dahi Randy ve eşi herşey normalmiş gibi davranmaya gayret etmişlerdir. Morallerinin düştüğü anlarda eski güzel anılarını anımsayarak mutlu olmaya çalışmışlardır. Randy ise son günlerini verimli geçirmek için; eşinden endişelerini bir kenara bırakmasını, olumsuzlukları yaşamak yerine bugünün keyfini çıkarmasını istemektedir. Jai ve Randy bu süreçte danışmanlık hizmeti alarak baş etmeye çalışmışlardır. Jai süreç içerisinde eşine sürekli destek olmuştur. Bunun yanı sıra Jai kanser hastaları ve aileleri için hazırlanan sayfalardan yararlanarak eşine yardımcı olmak için faydalı bilgiler öğrenmektedir. Randy kansere rağmen iyimser ve geleceğe katkıda bulunmak isteyen bir insan olmuştur. Kendisine odaklanmak yerine eşi ve çocuklarına odaklanmıştır. Randy hastalığından dolayı hayat enerjisini hiç kaybetmemiş ve daima pozitif olmuştur. Randy'nin arkadaşları ona sürekli destek olmakta ve iyi dileklerde bulunmaktadır. Bu mesajlar Randy'nin mutlu olmasına yardımcı olmaktadır. Tıkandıkları yerlerde danışmanlık sayesinde Randy ve Jai bu durumla nasıl baş edebileceklerini öğrenmişlerdir.

5. SOSYAL HİZMET UYGULAMASI İÇİN ÇIKARIMLAR

Hastalık hakkında hasta ve ailesini bilgilendirmek, hastalığın beraberinde gelen psikolojik ve sosyal sorunlarla hastanın baş edilmesi için psikososyal müdahalede bulunmak esastır.

Randy, hastalığını öğrendiği ilk andan beri hastalıkla ilgili araştırma yapmakta, randevularına doktor arkadaşlarıyla gitmektedir. Ayrıca eşiyle birlikte, aile üyelerinden biri ölümcül hastalığa yakalandığında ailelere yardımcı olan bir psikoterapistle gitmektedirler. Randy, önce danışmanlık hizmetlerinin verimliliğinden şüphe duymuş olsa da sonrasında danışmanlığın yararını hissetmeye başladığını ifade etmiştir. Hatta Randy, onkoloji servisindeki hasta ve yakınlarına da danışmanlığın faydalarını anlatmayı istemiştir.

Hasta ve ailesi için sosyal hizmet grup uygulamasının yapılması önemlidir çünkü aynı hastalığa sahip olan hasta ve ailelerinden faydalı bilgiler ve tavsiyeler almaktadırlar. Randy'nin eşi kanser hastaları için hazırlanan internet sitelerinde, yakını ölümcül bir hastalıkla mücadele eden pek çok insanla tanışıp, konuşmuştur. Böylece yalnız olmadığını hatırlamıştır.

Güçlendirme perspektifinin uygulanması da hastalık sürecinde hasta ve ailesinin karşı karşıya kaldıkları sorunlarla baş etmesi açısından önemli olacaktır. Randy, hastalığıyla birlikte eşinin yaşamına gelen yükleri elinden geldiğince hafifletmeyi kendine görev edinmiştir. Her zaman anı yaşayan ve hayata olumlu bakarak yaşamını sürdüren yazar hastalık sürecini eşini motive ederek geçirmiştir.

Randy genel olarak sosyal statü bakımından iyi bir konumda olduğu için hastalık sürecinde maddi olarak zorluklar yaşamamıştır. Eşi hastalığı boyunca her zaman yanında ve destek olmuştur.

Pankreas kanseri aynı zamanda nadir hastalıklar grubu içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle insanların bu hastalıkla ilgili bilgileri olmamaktadır. Buna ilişkin olarak nadir hastalıklara dikkat çeken programlar oluşturmak, nadir hastalıkları yaşayan kişilerin sorunları konusunda bilinçli olmak, insanların farkındalığını artırmak için çeşitli eğitimler ve çalışmalar yapılmalıdır. Böylelikle insanların hastalık ve süreci hakkında bilinçlenmesi sağlanarak, hastalığa yakalanan kişilerin yanında olduğumuzu hissettirip motive olmalarına katkı sağlayarak, mesleki profesyonel destek sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Pausch, R. (2008). *Son Konuşma*. Butik Yayıncılık, İstanbul.

SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ GENEL MERKEZİ
17. DÖNEM FAALİYET RAPORU
(29 EYLÜL- 31 ARALIK 2021)

TARİH	ETKİNLİK ADI	AÇIKLAMA VE KATILANLAR
29 Eylül 2021	Devir Teslim Töreni	25 Eylül'de gerçekleştirilen Genel Kurul seçimleri sonrası, 16. Dönem GMYK üyeleriyle yapılan toplantı sonrası devir teslim töreni yapılmış, tören sonrası, SHUDER 17. Dönem GMYK üyeleri arasında yapılan oylama sonucu görev dağılımı yapılmıştır.
1 Ekim 2021	Basın Açıklaması	SHUDER 17. Dönem GMYK Üyeleri olarak, değerli üyelerimize hitaben yayınlanan basın açıklamasıyla, sürece ilişkin bilgilendirme yapılarak tüm meslektaşlarımız dernek tüzüğüne uygun olacak şekilde işbirliğine davet edilmiştir.
6 Ekim 2021	Sempozyum	SHUDER ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi işbirliği ile 19-20-21 Kasım tarihlerinde Burdur Lavanta Tepesi Otelde, yapılacak olan sempozyumun Düzenleme Kurulu'na 16. Dönem Genel Başkanı Fikri Akbin, Yönetim Kurulu Üyeleri; Süleyman Kaçmaz, Merve Deniz Pak Güre, Mehmet Can Aktan'ın yanı sıra, 17. Dönem Yönetim Kurulu Üyeleri; Esin Polat, Çiğdem Karahan Bedir, Selda Şahindokuyucu ve İsmail Arslan 'nın seçilmesine Sempozyum Başkanları ise SHUDER Genel Başkanı Ramazan Yüksel ve MAKÜ Öğretim Üyesi Doç. Dr. Umut Yanardağ olarak belirlenmiştir. Ayrıca SHUDER ile MAKÜ arasında Sempozyum İşbirliği Protokolü hazırlanması kararlaştırılmıştır. Esin Polat tarafından hazırlanan İşbirliği Protokolü, sonraki süreçte taraflarca imzalanmıştır.
7 Ekim 2021	Çevrimiçi Toplantı	SHUDER ve MAKÜ işbirliği ile 19-20-21 Kasım 2021 tarihlerinde COVID-19 ve Sosyal Hizmet Teması ile Burdur Lavanta Tepesi Otel'de gerçekleştirilecek olan sempozyuma ilişkin olarak, sürecin değerlendirilmesi amacıyla, 16. Dönem Yönetim Kurulu Üyeleri ile toplantı yapılmıştır.
9 Ekim 2021	Çevrimiçi Toplantı	SHUDER ve MAKÜ işbirliği ile yapılacak olan sempozyuma ilişkin bütçenin, bildirilerin, katılımcıların ve sponsorların değerlendirilmesi amacıyla, MAKÜ Öğretim Üyesi Doç. Dr. Umut Yanardağ, Genel Başkan Ramazan Yüksel, Çiğdem Karahan Bedir, Esin Polat, İsmail Arslan, Selda Şahindokuyucu, Aygül Kılıç Yıldız, Tülin Kunar, Hasan Yazıcı ve Aslıhan Sakarya'nın katılımlarıyla çevrimiçi toplantı yapılmıştır. Toplantıda, SHUDER web sitesi ile sosyal medya hesaplarından Sempozyum duyurularının yapılması, bildiri gönderim tarihinin 21 Ekim tarihine kadar uzatılması, sponsor bulunması, katılım ücretlerinin netleştirilmesi ve dernek adına sempozyum hesabı açılmasına karar verilmiştir.

6 Ekim 2021	Çevrimiçi Toplantı	Çocuğa Karşı Şiddeti Önleme Ortaklık Ağı'nın online yapılan toplantısına derneği temsilen Aygöl Kılıç Yıldız katılmıştır. Toplantıda ortaklık ağı üyelerinin görev yetki ve sorumlulukları ve çocuklara ilişkin sorunlar, öneriler konuşulmuştur.
10 Ekim 2021	Basın Bildirisi	10 Ekim Ankara Gar Saldırısında, hayatını kaybeden vatandaşlara ilişkin anma ve kınama amaçlı basın bildirisi yayınlanmıştır.
10 Ekim 2021	Basın Açıklaması	10 Ekim Dünya Ruh Sağlığı Günü ile ilgili olarak, Türkiye Psikiyatri Derneği'nde yapılan basın açıklamasına Türkiye Psikiyatri Derneği, SHUDER, Türk Psikologlar Derneği ve Türk Nöropsikiyatri Derneği katılmışlardır. Basın açıklamasına Genel Başkan Ramazan Yüksel katılım sağlamıştır. Hazırlanan ortak basın bildirisi, SHUDER web sitesi ve sosyal medya hesaplarımızdan yayınlanmıştır.
15 Ekim 2021	Ziyaret	H.Ü. İİBF. Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Yasemin Özkan, makamında ziyaret edilerek okul sosyal hizmetinin gerekliliği, sosyal hizmet uzmanlarının psiko-terapi eğitimlerine katılmasının önemi ve sosyal hizmet alanına ilişkin genel sorunlar konuşularak, işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır. Nezaket ziyaretine, Genel Başkan Ramazan Yüksel, Çiğdem Karahan Bedir, Esin Polat, Aslıhan Sakarya, Selda Şahindokuyucu ve Aygöl Kılıç Yıldız Katılmıştır. Ayrıca Ankara ilindeki üniversitelerin bölüm başkanlarının ziyareti sonrası, Esin Polat tarafından bir değerlendirme raporu hazırlanarak, SHUDER web sitesinde yayınlanmıştır.
15 Ekim 2021	Ziyaret	Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban makamında ziyaret edilerek, işbirliğinin önemi, SHOD ile birlikte yapılan çalışmalar, Sosyal Hizmet Eğitimi ve meslektaşlarımızın genel sorunları konuşulmuştur. Ziyaret toplantısına Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi Dr. Merve Deniz Pak Güre, Genel Başkan Ramazan Yüksel, Çiğdem Karahan Bedir, Esin Polat, Selda Şahindokuyucu, Aslıhan Sakarya, Aygöl Kılıç Yıldız katılmıştır.
15 Ekim 2021	Çevrimiçi Toplantı	SHUDER Kadın Komisyonunun, Genel Sekreter Esin Polat başkanlığında yapmış olduğu toplantıda, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü nedeniyle, basın açıklaması hazırlanması, KİHEP Eğitimi, Panel ve Psiko-drama Atölye Çalışması gibi etkinliklerin yapılması kararlaştırıldı. Ayrıca önceki dönem Kadın Komisyon Üyelerin devamına ve ay 17. Dönem, Fatma Tokmak Yüksel, Sultan Karataş, Eylem Aka, Görkem Kelebek'in komisyona katılmasına, Komisyon Başkanlığına HÜ. İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi Dr. İlkay Başak Adıgüzel'in, Komisyon Raportörlüğüne ise, H.Ü. İİBF.

		Sosyal Hizmet Bölümü Özlem Gözen'in seçilmesine oy birliği ile karar verildi. Çevrimiçi yapılan toplantıya, Komisyon Üyeleri; Prof. Dr. Özlem Cankurtaran, Gül Erdost, Sultan Karataş, Serap Sever, İlkay Başak Adıgüzel, Özlem Gözen katılmıştır.
19 Ekim 2021	Ziyaret	Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Elif Gökçearslan makamında ziyaret edildi. Ziyaret toplantısında, sosyal hizmet eğitime ve mesleki sorunlara değinildi. Ayrıca yerel yönetimler açısından mesleğin önemi belirtildi. Toplantıya, A.Ü. SBF Sosyal Hizmet Bölüm Başkan Yardımcısı, Doç. Dr. Gonca Polat, Genel Başkan Ramazan Yüksel, Esin Polat, Tülin Kunar, İsmail Arslan, Aygül Kılıç Yıldız ve A.Ü. SBF Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi Ezgi Arslan Özdemir ve Satı Gül Kapısız katılmıştır.
19 Ekim 2021	Ziyaret	Sağlık Bilimleri Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nurdan Duman makamında ziyaret edilmiştir. Yapılan ziyarette okul sosyal hizmetinin önemi, daha önce bu alanda yapılan çalışmalar, mesleğe ilişkin genel sorunlar konuşularak koordinasyon dahilinde çalışmalara devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Toplantıya, Sağlık Bilimleri Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölüm Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Eda Purutcuoğlu, Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Sekreter Esin Polat ve Genel Mali Sekreter Tülin Kunar katılmıştır.
20 Ekim 2021	Sağlık Bakanlığı	Gerontologlar ve sosyal hizmet uzmanlarının yaşlılık alanıyla ilgili çalışmalarında görev tanımı ve sorumluluklarıyla ilintili olarak bir görev karmaşası oluşması nedeniyle, Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan taslak yönetmelik yayınlanmadan evvel itirazda bulunularak, bu konuyla ilgili her iki meslek grubunun iş analizleri ve görev tanımları ve sorumluluklarını, karmaşaya yol açan maddeleri içeren rapor, sağlık ve ilgili sosyal hizmet akademisyenlerinin katkısıyla hazırlanarak, bir üst yazıyla Sağlık Bakanlığı'na gönderilmiştir.
25 Ekim 2021	Açılış Davet	Çankaya Belediyesi'nin Sokullu Mehmet Paşa Mahallesinde, Aşık Veysel Engelsiz Yaşam Merkezi açılışına davet üzerine, Genel Başkan Ramazan Yüksel Katılmıştır.
28 Ekim 2021	Kent Konseyi Toplantısı	Çankaya Belediyesi bünyesinde, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının çalışmalara katkı verdiği Kent Konseyi toplantısına SHUDER Yerel Yönetimler Komisyon Başkanı ve Genel Başkan Ramazan Yüksel katılmıştır.
3 Kasım 2021	Ziyaret	Gazi Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Fatma Arpacı' ya makamında nezaket ziyaretinde bulunulmuştur. Ziyaret toplantısında, mesleki ve sosyal hizmet eğitime ilişkin sorunlar konuşulmuştur. Nezaket ziyaretine, Genel Başkan Ramazan Yüksel, Esin Polat, Aygül

		Kılıç Yıldız, Selda Şahindokuyucu ve Gazi Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölüm Başkan Yardımcı Doç. Dr. Ömer Faruk Cantekin ve Öğretim Görevlisi İhsan Esen katılım sağlamıştır.
4 Kasım 2021	Uluslararası Sosyal Refah Konseyi (ICSW) Türkiye Çalışma Grubu Çevrimiçi Toplantı	Uluslararası Sosyal Refah Konseyi Türkiye Çalışma Grubu çevrimiçi toplantısına Genel Başkan Ramazan Yüksel Katıldı. Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümündeki akademisyenlerin çağrısı ile gerçekleştirilen toplantıya, Başkent ve Hacettepe Üniversitesinden akademisyenler, H.Ü. Çocuk Hakları Merkezi Başkanı Prof. Dr. Kasım Karataş, Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme Derneği Başkanı Prof. Dr. Bahar Gökler, KOREV Genel Başkanı Av. Ülkü Aydeniz, SHOD Başkanı Mehmet Kırlioğlu katılmıştır. Toplantıda Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan Sosyal Refah Konseyine ilişkin bilgi paylaşılmış, konseye üyelik için, Türkiye Sosyal Refah Çalışma Grubu oluşturulması ve grup üyeliği için gerekli çalışmaların başlatılması kararı alınmıştır.
8 Kasım 2021	Açılış Toplantısı	Sheraton Ankara Otelde; Güven Eğitim ve Sağlık Vakfı'nın düzenlemiş olduğu ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen, Sivil Toplum Diyalogu Programı VI "Ortak bir Sorun ve İki Farklı Kültürel Perspektif Projesi açılış toplantısına, Genel Başkan Ramazan Yüksel ve Selda Şahindokuyucu katılmıştır. Ana yürütücünün Hollanda Kennisland Vakfı, ortağının ise Güven Eğitim ve Sağlık Vakfı'nın olduğu proje kapsamında, iki toplumun ortak sorunu olan yaşlılık ve yaşlı nüfusun ihtiyaçları odak noktası yapılarak, karşılıklı öğrenme ve ortak çalışmalar yapılması planlanmaktadır.
9 Kasım 2021	Toplantı	İyi Parti Genel Merkezinde, Sivil Toplum Kuruluşlarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Burak Akbulut ve Sinem Uludamar ile derin yoksulluk konusunun işlendiği ve yoksulluğun önlenmesine ilişkin ne gibi bir sosyal politika geliştirileceği konusunda görüş alışverişinde bulunarak, sosyal adalet ve sosyal refahın sağlanması noktasında birlikte çalışma iradesi ortaya konulmuştur.
15 Kasım 2021	Çevrimiçi Toplantı	19-20-21 Kasım tarihlerinde, MAKÜ ve SHUDER işbirliği ile Burdur Lavanta Otelde gerçekleştirilecek olan sempozyum ile ilgili son hazırlıklar için düzenleme kurulu üyeleri ve Doç. Dr. Umut Yanardağ ile çevrimiçi toplantı yapılmıştır. Rezervasyon, kayıt işlemleri ve oturum başkanlıkları için görev dağılımı yapılmıştır.
19-20-21 Kasım 2021	Sempozyum	SHUDER ve MAKÜ işbirliği ile, Covid-19 ve Sosyal Hizmet Temalı Burdur Lavanta Tepesi Otelde Uluslararası katılımlı ve hibrit olarak gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Sempozyumu, 350 kişinin katılımı ve 100 bildiri sunumuyla başarılı bir şekilde sonuçlanmıştır. Sempozyuma SHUDER adına Genel

		Başkan Ramazan Yüksel, Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Bedir, Genel Sekreter Esin Polat ve Genel Mali Sekreter Tülin Kunar katılmıştır.
20 Kasım 2021	Basın Bildirisi	20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü nedeniyle basın bildirisi yayınlanmıştır.
20 Kasım 2021	Çevrimiçi Toplantı	Üyesi bulunduğumuz Çocuğa Karşı Şiddeti Önleme Ortaklık Ağı ile birlikte CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun katıldığı çevrimiçi toplantıda, çocuklara ilişkin sorunlar tartışılmıştır. SHUDER adına toplantıya Aygül Kılıç Yıldız Katılmıştır.
22 Kasım 2021	Çevrimiçi Söyleşi	Sosyal Hizmet Söyleşileri kapsamında, Eğitim-Sen Genel Başkanı Prof. Dr. Nejla Kurul'un katıldığı, moderatörlüğünü Okul Sosyal Hizmet Komisyon Üyesi Mehmet Can Aktan' ın üstlendiği Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çocukların Eğitim Hakkı konulu söyleşi gerçekleştirildi.
25 Kasım 2021	Basın Bildirisi	25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü nedeniyle SHUDER Kadın Komisyonu tarafından basın bildirisi yayınlandı.
26 Kasım 2021	Çevrimiçi Panel	25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü etkinlikleri kapsamında, Esin Polat'ın organizatörlüğünde, Aslıhan Sakarya'nın teknik desteği ile moderatörlüğünü Sultan Karataş'ın yaptığı, Kadın Komisyonu üyelerinden, Gül Erdost, Prof. Dr. Özlem Cankurtaran, Dr. İlkey Başak Adıgüzel, Araştırma Görevlisi Görkem Kelebek Küçükarslan'ın konuşmacı olarak katıldığı, Erkek Şiddetiyle Mücadelede Kadın Deneyimleri konulu panel düzenlenmiştir. Yaklaşık olarak 100 kişinin katılım gösterdiği panele ilgi büyük olmuştur.
27 Kasım 2021	Psiko-Drama Atölye Çalışması	25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Etkinlikleri kapsamında, SHUDER Kadın Komisyon Başkanı Dr. İlkey Başak Adıgüzel tarafından dernek adresinde, üniversitelerin sosyal hizmet bölümü kadın öğrencilerine yönelik Özgürlük Dansı isimli Psiko-Drama Atölye Çalışması yapılmıştır.
27 Kasım 2021	Geleneksel SHUDER Mezunlar Yemeği	SHUDER tarafından, 20, 30, 40 ve 50. yıl mezunları için her yıl düzenli olarak yapılan geleneksel SHUDER mezunlar yemeği Limak Ambassade Otel'de gerçekleştirildi. Mezunlara plaketleri takdim edildi. Toplam 70 meslektaşımızın katıldığı yemeğe Genel Başkan Ramazan Yüksel, Çiğdem Karahan Bedir, Esin Polat, Aygül Kılıç Yıldız, İsmail Arslan, Tülin Kunar, Selda Şahindokuyucu, Aslıhan Sakarya ve Hasan Yazıcı katılmıştır.

30 Kasım 2021	Katılım	Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulu toplanarak, dünya genelinde; sosyal refahı, kalkınmayı ve sosyal hizmetleri geliştirmeyi amaçlayan, Uluslararası Sosyal Refah Konseyi (ICSW)'inde Türkiye'yi temsil etmek için oluşturulan ICSW Türkiye Çalışma Grubuna katılmaya oy birliği ile karar almıştır.
2 Aralık 2021	Basın Bildirisi	TBMM'de yapılan yasal düzenleme ile sadece hekimleri kapsayan ücret artışında diğer sağlık çalışanlarının kapsam dışı bırakılması nedeniyle sağlık ve sosyal hizmet kamuoyuna, uygulamanın kabul edilmediğine ve adil bulunmadığına dair basın açıklaması yapılmıştır. Bunun dışında konuyla ilgili olarak derneğimizin paydaşı olduğu sağlık emek grubunda da ayrıca ortak basın bildirisi yayınlanmıştır. Sonraki süreçte teklif geri çekilmiştir.
3 Aralık 2021	Basın Bildirisi	Dünya Engelliler Günü nedeniyle basın bildirisi yayınlanmıştır.
6 Aralık 2021	Çevrimiçi Toplantı	İzmir Şubesinin yürütmüş olduğu ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen cezaevinde kalan çocukların sanat yoluyla psiko-sosyal yönden desteklenmesini amaçlayan projeyi değerlendirmek amacıyla çevrimiçi toplantı yapılmıştır. İlgili toplantıya, İzmir Şube Yönetim Kurulu üyeleri, Proje Koordinatörü, Proje Asistanı, SHUDER Genel Merkezi Yönetim Kurulu Üyeleri katılmıştır.
7 Aralık 2021	Kutlama Mesajı	Türkiye Barolar Birliği başkanlık seçimleri sonucu, başkan olarak seçilen Erinç Sağkan'a tebrik mesajı yayınlanmıştır.
7 Aralık 2021	Çevrimiçi Toplantı	Sosyal hizmet bölümleri 4. sınıf öğrencileri için Yeni Çözümler Derneği'nin yürütmüş olduğu Kadının İnsan Hakları Eğitim Programına (KİHEP) katılmaya hak kazanan 21 kadın öğrenci ve KİHEP Eğiticiyi aynı zamanda Toplumsal Cinsiyet Uzmanı olan Çankaya Belediyesi personeli Aysun Töngür Katmer ile tanışma toplantısı yapılmıştır. Çevrimiçi toplantıya Esin Polat, Aysun Töngür Katmer ve sosyal hizmet bölümü öğrencileri katılmıştır. KİHEP eğitiminin Çankaya Belediyesi toplantı salonunda 16 Aralık 2021 tarihinde başlatılması kararlaştırılmıştır. Eğitim Perşembe günleri 4 saat olmak üzere 16 hafta devam edecektir. Eğitimi tamamlayan öğrencilere ise sertifika verilecektir.
8 Aralık 2021	Çevrimiçi Toplantı	Sosyal Hizmet Okulları Derneği Yönetim Kurulu Başkanı ve üyeleriyle genel sorunları konuşmak amacıyla çevrimiçi toplantı yapılmıştır. Toplantıya Genel Başkan Ramazan Yüksel, İsmail Arslan ve Başkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi Dr. Merve Deniz Pak Güre katılmıştır.

9 Aralık 2021	Toplantı	İyi Parti tarafından İstanbul’da düzenlenen ve “Derin Yoksulluk” konusunun konuşulduğu sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katıldığı toplantıya Genel Merkez Yönetim Kurulu adına İstanbul SHUDER Şube Başkanı İkrâm Doğan katılmıştır.
10 Aralık 2021	Basın Bildirisi	Dünya İnsan Hakları Günü nedeniyle basın bildirisi yayınlanmıştır.
14 Aralık 2021	Ortak Basın Bildirisi	Sağlık çalışanlarının ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmanın TBMM’den geri çekilmesine ilişkin olarak sağlık emek meslek gruplarıyla birlikte ortak basın bildirisi yayınlanmıştır.
16 Aralık 2021	Çevrimiçi Toplantı	Mimoza Çocuk Hakları Ekibinin çocuklar için 4 kural ve bedensel söz haklarını öğretmek amacıyla yapmış olduğu “Mino’nun Şarkısı”nı yaygınlaştırmak, farkındalık geliştirmek ve dayanışmak amacıyla, Mimoza Çocuk Hakları Ekibi ve çocuk refahı alanında çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluş temsilcilerinin katıldığı çevrimiçi toplantıya Esin Polat katılmıştır.
17 Aralık 2021	Çalıştay	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından finanse edilen, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği’nin yürütmüş olduğu Engelli Göçmenlerin Koruma Hizmetlerine Erişimlerinin Artırılması Projesi kapsamında düzenlenen çalışmaya Aslıhan Sakarya katılmıştır.
18 Aralık 2021	Basın Bildirisi	Kayseri ilinde çalıştığı sosyal hizmet kuruluşunda madde bağımlısı bir genç tarafından fiziksel saldırıya maruz kalan meslektaşımızın uğradığı şiddete ilişkin olarak, suça sürüklenen çocuklar için uygun hizmet modellerinin geliştirilmesi, önleyici ve koruyucu çalışmalar yapılması, sosyal hizmet uzmanlarının çalışma koşullarının ve özlük haklarının iyileştirilmesi ve bu tür şiddet eylemlerine yönelik önleyici tedbirlerin alınması yönünde, başta Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere, diğer kamu kurum ve kuruluşlarda, farkındalık oluşturmak ve işbirliği yapmak amacıyla basın bildirisi yayınlanmıştır.
24 Aralık 2021	Kongre	İyi Parti tarafından düzenlenen, İyi Kalkınma Kongresi’ne Genel Başkan Ramazan Yüksel katılmıştır.
28 Aralık 2021	Dava dilekçesi	Sağlık Bakanlığı, 20 Kasım 2021 tarihli 31665 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanan, Sağlık Meslek Mensupları ile Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in 5. Maddesinde düzenlenen Gerontolog’lara ilişkin (a), (b),(d),(g) fıkralarının iptali ve taleplerimizin yerine getirilmesi amacıyla Danıştay ilgili Dava Dairesi’ne sunulmak üzere yönetmelikte belirtilen maddelerin iptal davası açılması için hazırlanan dava dilekçesi dernek avukatına gönderilmiştir.

29 Aralık 2021	Toplantı	Ankara Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü İl Koordinasyon Kurulu Toplantısına Derneği temsilen Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan Bedir katılmıştır.
30 Aralık 2021	Ziyaret	Meslektaşımız ve Dernek Üyemiz Prof. Dr. Vedat Işıkhani'nin Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kurulu Başkan Vekili olarak atanması nedeniyle, makamında tebrik ve nezaket ziyaretinde bulunulmuştur. Ziyaret sırasında, sosyal hizmet uzmanlarının genel sorunları, üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerine ilişkin eğitim sorunları, AÖF sosyal hizmet bölümlerinin kapatılması ile ilgili talebimiz ve kadın, çocuk, engelli, yaşlı, yoksulluk, göçmenler gibi sosyal hizmet alanlarına ilişkin sorunların çözümü için yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi hakkında görüşülerek koruyucu ve önleyici tedbirlerin artırılması yönünde işbirliğine açık olduğumuz ziyaret sırasında dile getirilmiştir. Sayın Prof. Dr. Vedat Işıkhani, AÖF Sosyal Hizmet Bölümünün kapatılması için her türlü desteği sunacağını, ayrıca diğer sorun alanlarıyla ilgili olarak işbirliği içerisinde çalışmaktan memnuniyet duyacağını belirterek, yukarıda belirtilen sosyal hizmet alanlarına ilişkin dernek bünyesinde çalışma grupları oluşturulması önerisini dile getirerek, hazırlanacak raporları Sosyal Politikalar Kurul Üyelerinin yanı sıra, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sayın Derya Yanık'a ileteceğini ifade etmişlerdir. Nezaket Ziyaretine; Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Sekreter Esin Polat, Sosyal Kültürel İşler Genel Sekreteri Aygül Kılıç Yıldız ve Basın Yayın Genel Sekreteri Aslıhan Sakarya katılmıştır.
31 Aralık 2021	Toplantı	Ekim, Kasım ve Aralık ayında düzenli olarak toplanan, sağlık alanında yaşanan sorunlar ile ortak çözüm önerilerinin geliştirildiği ve birlikte mücadele perspektiflerin ele alındığı Sağlık Emek-Meslek Örgütlerinin toplantılarına Genel Başkan Ramazan Yüksel Katılmıştır.

SOSYAL HİZMET DERGİSİ YAYIN KURALLARI

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin bir yayını olan Sosyal Hizmet Dergisi Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere altı (6) ayda bir ve yayın kurulu tarafından gerekli görülen zamanlarda özel sayı olarak elektronik ortamda veya basılı olarak yayınlanır. Eksik sayılar yılda bir (1) dergi olarak tamamlanabilir.

Sosyal Hizmet dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilimler alanında yapılmış bilimsel ve mesleki çalışmaları yayınlar. Sosyal hizmet alanında yapılmış çalışmalara basım önceliği tanınır.

Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak Dergi, Türkiye dışındaki sosyal hizmet uzmanları ve sosyal bilimciler tarafından hazırlanan yabancı dildeki yayınlara da açıktır.

Sosyal Hizmet Dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilim alanında yapılmış mesleki ve bilimsel çalışmaların yanı sıra, kitap eleştirileri, kitap tanıtımları, mesleki ve bilimsel çalışmalara ilişkin duyuruları da yayınlar.

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar aşağıdaki konu ve formatlarda olabilir:

- Araştırma makaleleri, derleme makaleler, çeviri makaleler
- Olgu sunumları
- Sosyal Hizmet Uygulamaları/Deneyim Paylaşımları
- Proje tanıtım yazıları, özetleri
- Röportajlar, söyleşiler, portreler
- Yüksek Lisans ve Doktora tez tanıtımı/özetleri
- Kitap tanıtımı, kitap değerlendirmeleri
- Yurt içi veya yurt dışı mesleki haberler, etkinlikler vb.
- Kurumların Yeni Sosyal Hizmet Uygulamaları
- Ulusal veya Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanlarını tanıtıcı yazılar
- Sosyal Hizmet Öğrencilerinin yazıları (eğitim/staj deneyimleri, lisans tez tanıtımları/özetleri vb)

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanması istenen yazılar dergi Yayın Kurulu tarafından incelenir ve uygun görülen yazılar yayınlanır. Yayınlanması uygun görülmeyen çalışmalar hakkında yazara/yazarlara bilgi verilir. Dergiye gönderilen yazılar hiçbir koşulda iade edilmez.

Dergide yayınlanan çalışmalarda yer alan görüşler yazarlarına aittir. Dergi Yayın Kurulu ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, yazarların görüşlerinden sorumlu tutulamaz.

YAZIM VE SUNUM KURALLARI

Genel Kurallar

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanacak yazılar Times New Roman yazı karakteri, metin 11 punto, üst başlıklar 12 punto, 1,5 satır aralığı ile sağa sola dayalı, paragraflar arasında 6 nk boşluk bırakılarak yazılmalıdır.

Yazılar bilgisayar ortamında A4 sayfa boyutuyla ve Microsoft Word Programı aracılığıyla yazılmalıdır.

Metinde yer alan şekil, çizelge veya fotoğraflar numaralandırılmalıdır.

Yazarlar, Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlamak istedikleri çalışmalarını e-posta yoluyla dergi@shudernegi.org, info@shudernegi.org ve ozdemirabidin06@gmail.com adreslerine veya çalışmanın iki kopyası ve bir compact disc ile birlikte Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi; Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA adresine postalayarak Yayın Kurulu'na ulaştırabilirler.

Kaynakça Yazım Kuralları

Kaynakça Bağlacı

Yararlanılan kaynaklar metin içinde kaynakça bağlacı ile gösterilmelidir. Kaynakça bağlacının kullanımı aşağıdaki gibi olmalıdır.

Kullanılan kaynak tek yazarlı ise: (Adem 1993: 25),

Kullanılan kaynak iki yazarlı ise: (Adem ve Mehmet 1993: 25)

Kullanılan kaynaktaki ikiden fazla yazar ismi varsa: (Adem ve Diğerleri 1993:26)

Kaynakça Düzeni

Kaynakça listesinde yer alan yayınlar yazarların soyadlarına göre sıralanmalı ve numaralandırılmalıdır. Kaynakça gösterim biçimleri şu şekilde olmalıdır.

Kullanılan kaynak bir dergi makalesi ise:

Küçükkaraca N. (2000) "Kadın Suçluluğu ve Hükümlü Kadınların Durumu". *Sosyal Hizmet*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını. 8 (3), 23-25.

Kullanılan kaynak bir editörlü kitap ise:

Tufan B., Aktaş A. M. Duyan V. (Ed) (2000). *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak editörlü kitapta bir bölüm ise:

Grayer E. (2000). “Deprem Travmaları”. *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Tufan B., Aktaş A.M. Duyan V. (Ed). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak yayınlanmış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Kabacalı A. (1995). “Türkiye’de Batıcılık Akımı ve Hoşgörü”. Uluslar arası Hoşgörü Kongresi Bildirileri. *Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı*. S: 97-100, Antalya.

Kullanılan kaynak yayınlanmamış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Metin N. (1996). “Entegrasyon Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar”. *Özürlü, Kent ve Çevre Kongresi’nde Sunulan Bildiri*, Ankara.

Kullanılan kaynak Yasa veya Anayasa ise:

Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun (4489 S.K.), Md. 1; 1943.

Kullanılan kaynak web’de yer alıyorsa, web kaynakları kaynakçanın sonunda web adresi verilerek yazılır.

Tarımeri, Nihat. (2016, 11 Mayıs). Sosyal İnceleme Raporu... Erişim tarihi: 30 Mayıs 2017, <http://www.sosyalhizmetuzmanlari.com.tr>

Kullanılan kaynak bir filmden alınmışsa:

Kavur, Ö. (Yönetmen). (1986). *Anayurt Otel* [Film]. İstanbul: Fono.

Kullanılan kaynak gazete ise:

Kongar, Emre. “Halkla İlişkilerin Önemi ve Ülkemizdeki Gelişmeler,” Cumhuriyet. 3 Kasım 2010. s.11.

Kişisel görüşmeler metinde belirtilmeli ancak kaynakçada yer almamalıdır.

Örnek: (Sema Kut, kişisel görüşme, Nisan 2017)